ISTITUTO DI

BIBLIOTEC.
UNIVER. DI ROMA
ISTITUTO DI
Fond. Levi
202
FILOSOFIA

Ex libris Adulphi Levii

Letteratura Latina
Medioevale
N. 162

Inv. 10.901
2

VIAE002335
Ex libris Adolfo Levi 292

Digitized by Google

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI

BOETHII

DE

CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBRI V.

Ad optimarum editionum fidem recenſiti.

Acceſſere Petri Bertii Præfatio, Boëthii Vita a Martiano Rota conſcripta, Theodori Pulmanni de Metris Boëthianis Libellus, nec non Elpidis, Boëthii uxoris, Hymni duo.

ISTITUTO DI FILOSOFIA · UNIV. ROMA
BIBLIOTECA

PATAVII. CIϽIϽCCXXI.

Excudebat JOSEPHUS COMINUS

SUPERIORUM PERMISSU.

Viro Doctiſſimo, Clariſſimoque

JACOBO GIACOMETTI

Philoſophiæ Moralis in Gymnaſio Patavino Profeſſori eximio

JO. ANTONIUS VULPIUS S. P. D.

ETSI omnia quæ ad literarum dignitatem amplificandam quocumque modo pertinent, maximæ mihi curæ ſemper fuerunt; nihil tamen umquam antiquius habui, JACOBE doctiſſime, quam ut tui ſimiles viros ea obſervantia colerem, ex qua facile intelligeretur, me de ipſorum laude vehementer eſſe ſollicitum. Qui enim ex animo literas amant, (in quorum numero jam inde a pueritia nomen & ego meum profiteri cœpi) parum admodum referre arbitrantur, ſua potiſſimum, an etiam aliena opera earum ſtudia floreant, majuſque in dies incrementum accipiant. Ipſi quidem nervos omnes in ea re contendunt, ut ſtudioſis adoleſcentibus, ceteriſque cupidis bonarum artium omni genere proſint lucubrationum; at iis nihilominus quos viderint idem ſaxum volvere, non modo non obtrectant (id quod levium

 & præ-

& pravorum ingeniorum eſt), ſed contra favent, ac libentiſſime velificantur. Nam ut ab ignavia quamplurimum abeſſe volunt, ſic invidentiam declinare: quorum vitiorum altero effectum eſt, ut pauci omnino doctrina excellant; altero, ut ſi qui excellunt, iiſdem ſæpe probitas, verecundia, fides, ceteraque animi bona deſint, quæ ſunt dubio procul doctrina ipſa potiora. At cum plerique non ideo ſe doctoribus erudiendos tradant, quo meliores fiant, & rempublicam aliquando juvent, ſed potius ut literis exculti, patrimonium augere, & prætereuntium digito monſtrari poſſint; iccirco ſtudiorum æmulos odiſſe conſueverunt, quos nimirum ſuis rationibus officere, atque in ſuæ gloriæ communionem venire, moleſte ferunt. Cum igitur doctorum virorum cauſſa omnia me & velle & debere ſemper oſtenderim, eoſque omni officio, ac potius pietate fuerim proſecutus; quid ego te non in primis diligerem atque ſuſpicerem, tanto ingenio, tanta eruditione, tanta melioris antiquitatis notitia virum, ut nihil propemodum in veterum ſcriptis deliteſcat, cujus tu momenta ſollertiſſime non perpenderis? cur unus te ſegniter ac remiſſe obſervarem, quem ſapientiſſimi Chriſtianæ Reipublicæ Antiſtites dignum cognitione judicant; ad quem, tamquam ad florentiſſimæ hujus urbis præcipuum quoddam ornamentum, concurſus peregrinorum fieri ſoliti ſunt; quocum denique Italorum pauciſſimi, qui hodie vivant, Græcarum literarum ſcientia contendere audeant? Incredibilem porro amori erga te meo cumulum accedere ſentiebam, cum hæc illuſtria, ac prope divina bona, quæ multis vigiliis, improbo labore, aſſidua exercitatione adeptus es, non apud te maligne contineri, ſed ad communem ſtudioſæ juventutis utilitatem humaniſſime conferri viderem: in quo quidem docendi munere, ut in re animo tuo gratiſſima, pecuniæ atque honorum cupiditate poſthabita, bonam ætatis partem maxima cum laude exegiſti. Nemo fere e noſtris adoleſcentibus invenitur,

qui

qui aliquid modo in dicendo poſſit, qui non te magiſtro multum profeciſſe fateatur: nemo fere in hac urbe, barbariem exuit, ac manſuetiores Muſas amplexus eſt, qui non te auctore, hortatore, adjutore id fecerit. Quod ſi tibi gratias pro meritis referre homines vellent, aut hæc tempora ipſa paterentur, jam in celeberrimo aliquo urbis loco, quemadmodum olim Delphi Gorgiæ illi Leontino, inſigne virtuti tuæ monumentum excitandum curarent. Quid eſt enim ſanctius, quid auguſtius, quid omnium ſæculorum memoria dignius, quam civibus quibuſcum vixeris, profuiſſe? & profuiſſe quidem non aquis ducendis, aut porticibus exſtruendis, aut viis muniendis (quamquam ſunt hæc ipſa ad nominis diuturnitatem idonea) ſed animis potius humanitate leniendis, & ſapientiæ ſtudio imbuendis. Nihil tamen tibi ad ſummam gloriam deeſſe video; qui provideris magnitudine benefactorum, ne ulla umquam oblivione ex animis hominum excidere poſſis: intereunt enim ſtatuæ, ut ait (*) Cicero, tempeſtate, vi, vetuſtate; laudes autem virorum bene de republica meritorum, poſteritati quaſi per manus traditæ, vix conſeneſcunt. Fructum interea laboris tui uberrimum, & jucundiſſimum capis, cum te amari a bonis, atque in oculis nobilitatis eſſe intelligis; cum tibi omnia proſpera evenire optant, quicumque ſolida certaque doctrina, moribus nullo eruditis artificio ſimulationis, ingenua denique oris animique libertate, quibus rebus excellis, mirifice delectantur. An quod ab Ampliſſimo VENETÆ REIPUBLICÆ *Senatore, tuique amantiſſimo,* MICHAELE MAUROCENO, *quem honoris cauſſa nomino, ceteriſque Rei Literariæ Triumviris, ad hoc publice docendi munus ultro vocatus fueris; idque ſapientium virorum de te judicium Senatus univerſus, optimus ac liberaliſſimus virtutis æſtimator, graviſſimo decreto*

(*) Philippica IX.

creto ſuo comprobaverit : quod hunc dignitatis gradum, quem plerique tanto ambitu petunt, ipſe a petendo alieniſſimus, ac pæne invitus obtinueris : id vero non fuit ad invidiam uſque perhonorificum? Quam quidem provinciam ſapienter tibi demandatam ita ſuſtines, ut juvenes diſcendi cupidi qui ad te audiendum frequentes conveniunt, philoſophiam quæ de moribus eſt, non ex turbidis barbarorum lacunis, ſed ex puriſſimis Ariſtotelis fontibus haurire poſſint, te videlicet fores & adyta graviſſimæ diſciplinæ aperiente, & abditiſſimos quoſque ſummi philoſophi ſenſus, pro tua Græcæ linguæ facultate, copioſe ac dilucide enucleante. Vides, niſi fallor, quæ me cauſſæ impulerint, ut, quamvis nullo familiaris conſuetudinis vinculo inter nos conjuncti ſimus (quod ego in meis adverſis numero) aliquod tamen obſervantiæ erga te meæ teſtimonium exſtare vellem. Illud etiam adderem, me tibi mutuam voluntatem ideo debere, quod, ſi quando a doctis viris qui domum tuam ventitant, de inſtituto hoc noſtro juvandi optimas literas, in quotidianis ſermonibus mentio facta fuerit, conſilia abs te mea probari ſoleant, & contra calumnias improborum amiciſſimis verbis propugnari : ſed vereor, ne forte homines putent, me tam multa de te prædicaſſe, non ut candide aperirem quod ſentio, ſed tantummodo ut ne officio deeſſe viderer. Cum igitur in ea cogitatione defixus eſſem, quo tandem pacto, me tui ſtudioſiſſimum eſſe, tibi non obſcure ſignificarem; commodum accidit, ut ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII, *poſt M. Varronem, Romanorum omnium longe doctiſſimi, ejuſdemque ſanctiſſimi viri,* LIBROS *vere aureos* DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, *ex quibus animi magnitudo, rerumque humanarum deſpicientia adhuc ſpirat, domeſticis ſumtibus edendos ſuſciperem, viſi ſunt mihi, ſi eos tibi inſcribere voluiſſem, propenſæ in te voluntatis meæ peridonei teſtes, ac tamquam*

præ-

prædes futuri. quam ſane occaſionem tam opportunam declarandi omnibus quanti te facerem, nullo modo amittendam eſſe duxi. Quamvis enim, vitio temporum quibus conſcripti ſunt, non eam Latini ſermonis elegantiam præ ſe ferant quam in ſcriptoribus ſuperioris ævi tantopere admiramur, & a Tulliano dicendi genere valde interdum abhorrere videantur; habent nihilominus quo tenere lectorem poſſint; abundant enim ſaluberrimis præceptis, quæ ſi quis non aſpernetur, in tantis vitæ tempeſtatibus curſum teneat, & ad tutiſſimum felicitatis portum perveniat. ejuſmodi autem præcepta omni vel exquiſitiori Latinitate, recte quidem æſtimantibus, neque inepte moroſis, aliquanto cariora eſſe debent. Quorumdam porro levitas ferenda non eſt, qui cum ſiti ardentiſſima excrucientur, frigidam tamen, niſi in aureis poculis apponatur, abjicere ſolent; & ſententias pulcherrimas graviſſimaſque minime probant, quæ non illuſtrium ſelectorumque verborum lenocinio commendentur. His videas inani quadam eloquentiæ ſpecie corruptis, placere ſæpius futiles nonnullos oratores ſcriptoreſque, in quos (a) *Theocriti Chii de Anaximene oratore dictum illud pulchre convenit:* ἄρχεται λέξεων μὲν ποταμὸς, νᾶ ἢ σαλαγμός. *Hos tamen libellos ab ornamentis orationis non adeo inopes eſſe dixeris, ut ſcriptoris infantiam arguant; ſunt enim & politi, & candidi, & in materiæ difficultate mire perſpicui: quæ vero* BOETHIUS NOSTER *verſibus luſit, ea certe (quod olim* (b) *Julii Scaligeri judicium fuit) meliorum quoque poëtarum lucubrationibus comparari merentur. Ad calcem hujus præclariſſimi operis Cajetanus frater meus, quem in hac difficili provincia accurate edendi bonos auctores magnum adjutorem habeo,*

EL-

(a) Incipit verborum quidem flumen, ſed mentis gutta. *Apud Stobæum.*

(b) Poëtices lib. VI. cap. V.

ELPIDIS *matronæ lectiſſimæ, primæ* BOETHII UXORIS, *ut a pleriſque traditum eſt*, HYMNOS DUOS *in* PETRUM *&* PAULLUM, *principes Apoſtolorum, adjungere voluit: qui cum & ipſe doctrinæ atque humanitati tuæ plurimum tribuat, me præ verecundia cum hoc munuſculo ad te accedere dubitantem hortatu ſuo confirmavit. Accipe igitur, Vir doctiſſime, benignitate qua ſoles, hoc quod tibi a me peramanter offertur, & ita meis rebus favere perge, ut tuo teſtimonio fretus, & in benevolentia conquieſcens tua, nullis puſillorum hominum aut malevolorum conatibus, de ſtatu tranquillitatis & conſtantiæ umquam dimoveri poſſim. Vale.* Kal. *Junii. Anno a P.V.* MDCCXXI. *Patavii.*

Ad

Digitized by Google

Ad generoſæ indolis, priſcæque nobilitatis Juvenem,

D. RUTGERUM BOETZELERIUM

AB ASPEREN,

LIBERI BARONIS ASPERANI FILIUM,

PETRI BERTII

PRÆFATIO.

LIBROS ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, quos in tanta dignatione viri eruditi ſemper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recenſendis, evulgandis, laudem non exiguam poſitam exiſtimarent, (ſcripſere enim in eos ex antiquioribus Albertus Magnus, & Thomas Aquinas: Deus bone, qui viri, & quanti! poſt illos Rudolphus Agricola Friſius, & Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joannes Bernartius, & Theodorus Zitzmannus:) libros igitur Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ nuper a me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inſcribo, Juvenis Nobiliſſime. exiguum mole munus, ſed ingens pondere. Etſi enim brevitati ipſe quondam ſtuduerit Boëthius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi noſtri ſolertia:

tamen ubique adhuc effulget magnum illud & cælo adfine ingenium. Certe inter poſterioris ævi ſcriptores Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere ſapientiæ Boëthio noſtro par. Philippum Pulchrum Francorum regem conſtat tanti hos libros feciſſe, ut quamvis ipſe Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit quod ipſi Joannes Magdunenſis, poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice a ſe redditos, inſcripſiſſet: adſervaturque ejus operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Auguſtinianorum. Merito autem auctorem iſtum tanti fecit magnus rex. Nihil quippe in eo non eſt eximium. Religionem ſpectamus? Chriſtianus eſt, & quidem, inter Chriſtianos, fidei Orthodoxæ ſectator atque adſertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patricius, Exconſul Ordinarius, Exmagiſter Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutiſſimus, Theologus graviſſimus, Mathematicus ſolertiſſimus, Mechanicus artificioſiſſimus, Muſicus ſuaviſſimus: adhæc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuſo pariter & numeris adſtricto, egregius; ſed in hoc præcipue excellens. Argumentum ſcriptionis? Id vero eſt Conſolatio in rebus adverſis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinenſi, quum juſſu Theodorici Oſtrogothi, regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam poſtea reſecto capite vitam finiit; ſuntque huic tractationi multa alia capita adnexa, de Summo Bono, de Malo, de Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præſcientia divina, aliaque. Uſum? Solus hic auctor ſufficere poteſt componendis controverſiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priuſquam ipſum inſpicias operis contextum, videntur mihi præmittenda quædam quæ huic noſtræ tra-

tractationi lucem aliquam poſſunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; plures olim fuiſſe Boëthios: nam & Stoicum quemdam nominat Laërtius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem facit in Sympoſiacis, & Cretenſem alium citat Galenus Ariſtotelis ſtudioſum, virum conſularem: noſter quoque iſte in Commentario in Porphyrium, quemdam nominat Boëthium Philoſophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii noſtri Boëthium appellatum fuiſſe ſuſpicio eſt, ſicut poſtea liquebit. Sed noſtrum iſtum ab aliis omnibus diſtinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus: adduntur tituli ex honoribus in republica geſtis, Exconſul Ordinarius, Exmagiſter Officiorum, Vir Clariſſimus, & Illuſtriſſimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius ſæculi moribus receptum ut præſtantes viri nomen ſuum ad alios tranſmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæſares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Conſtantes, Conſtantios, & Conſtantinos: tot longa ſerie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem perſonis adferre poſſe. Video etiam adſumta interdum nomina excellentium virorum ab iis qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum eſt ut noſter iſte Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum eſt ad Anicios, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat beatus Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ ceteris Boëthii noſtri atavus, Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens eſt & honorata mentio apud Ammianum Marcellinum, Auſonium, Symma-

 chum,

chum, inque Codice Theodoſiano. Geſſit enim conſulatum cum Gratiano Imperatore, anno Chriſti CCCLXXI. idemque, quum in Italia Prætorio Præfectus eſſet, provincias Inſubriam, Æmiliam, atque Liguriam cum inſignibus conſularibus Ambroſio (ei qui poſtea Mediolanenſis Eccleſiæ Epiſcopus factus eſt) adminiſtrandas dedit. Qui Hieronymum & Auguſtinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam ceteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre:

-- -- *Quemcumque requires*, inquit,
Hac de ſtirpe virum, certum eſt de conſule naſci.
Per faſces numerantur avi, ſemperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata ſequuntur
Continuum ſimili ſervantia lege tenorem.
Nec quiſquam procerum tentat, licet ære vetuſto
Floreat, & claro cingatur Roma ſenatu,
Se jactare parem: -- --

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana, quæ nupta Quinto Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Chriſtianorum Rhetorum præconiis decantatiſſimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Auguſtinus Epiſcopus, & poſt illos Proſper quoque Aquitanicus: quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Auguſtinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de gente Anicia hæc ſunt: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda ſunt nomina, & illuſtris Anicii ſanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit qui non meruerit conſulatum. Proferendus Olybrius, virginis noſtræ pater, quem immatura morte ſubtractum Roma congemuit.* Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipſa Anicia, conſulis

ſulis uxor, conſulum filia, conſulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exſtat Cento Virgilianus. Honores illius quem dixi Anicii, indicant auctores a me citati; ſed inprimis crebræ inſcriptiones Romæ. unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex baſi ſtatuæ ipſi poſitæ a filiis Probino & Probo:

SEXTO. PETRONIO PROBO. VIRO. CL. PROCONSVL. AFRICÆ. PRÆFECTO. PRÆTORIO. QVATER. ITALIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIARVM. CONSVLI. ORDINARIO PATRI. CONSVLVM
ANICIVS. PROBINVS. VIR. CL. CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANICIVS. PROBVS. VIR. CL. QVÆSTOR CANDIDATVS. FILII. MVNVS. SINGVLARI. RELIGIONE. DEBITVM DEDICARVNT

Cui ſimilis etiam alia inſcriptio conſpicitur, poſita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit quod Chriſti fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deſerendi Gentiliſmi. Prudentius:

Fertur enim ante alios generoſus Anicius urbis
Illuſtraſſe caput. Sic ſe Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentiſque & nominis heres,
Abjectis faſtis, palmata inſignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti ſubmittere faſces
Ambit, & Auſoniam Chriſto inclinare ſecurim.

Spectatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ ſepulcrum, adeo magnificum, ut vix aliud ſplendidius credatur in ea urbe exſtare. Ejus inſcriptionem unam carmine factam, quia id meretur, &

quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam:

Sublimes quiſquis tumuli miraberis arces,
Dicas, quantus erat qui Probus hic ſitus eſt!
Conſulibus proavis ſoceroque exconſule major,
Quod geminas conſul reddidit ipſe domos.
Præfectus quartum toto dilectus in orbe,
Sed fama emenſus quicquid in orbe hominum eſt.
Æternos, heu, Roma, tibi qui poſceret annos,
Cur non vota tui vixit ad uſque boni?
Nunc quum ſexdenos menſis ſuſpenderet annos,
Dilectæ e gremio raptus in æthra Probæ.
Sed periiſſe Probum meritis pro talibus abſit
Credas, Roma, tuum. vivit, & aſtra tenet.
Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
Parcus opum nulli, largus at ipſe fuit.
Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
Hoc Proba ſortita eſt, jungat ut urna pares.
Felix, heu nimium felix! dum vita maneret,
Digno juncta viro, digna ſimul tumulo.

Atqui hic quidem Anicius atavus fuit noſtri Boëthii. Filii iſtius Anicii, ut ante diximus, fuere Probus & Probinus, quorum ille, Boëthii noſtri abavus, tanta fuit per orbem univerſum virtutis fama, ut Perſæ duo potentiſſimi & ſapientiſſimi, teſte Paullino in vita beati Ambroſii, Romam venerint ipſius videndi ac ſalutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant: & quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum eſt ut Boëthius noſter dictus fuerit ANICIVS MANLIVS TORQVATVS. Fuit autem Manlius iſte Boëthii noſtri proavus: eumque Faſti conſulem ſignant cum Eutropio. Ejuſdem Manlii memoria exſtat apud Auguſtinum, qui matrem ſuam Monicam alloquens, *His*, inquit, *temporibus (ut omittam ceteros) vir &*

inge-

ingenio, & eloquentia, & ipſis inſignis muneribus fortunæ, &, quod ante omnia eſt, mente præſtantiſſimus, Theodorus, quem bene noſti, id agit ut & nunc, & apud poſteros, nullus hominum de literis noſtrorum temporum jure conqueratur. Ejuſdem Manlii conſulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota ſua exponit pro gente Manlia, quaſi de Boëthio noſtro vaticinatur. Sic enim canit:

Conſul per populos idemque graviſſimus auctor
Eloquii, duplici vita ſubnixus, in ævum
Procedat, pariter libris faſtiſque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cœptis ne deſit faſcibus heres.
Decurrat trabeata domus, tradatque ſecures
Mutua poſteritas, ſervatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur conſule proles.

Adhæſit autem Genti Manliæ TORQVATORVM nomen, ex eo quod TITVS Manlius L. F. A. N. Imperioſus, Sulpicio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem ſingulari certamine proſtravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abſtulit, eoque ſe induit, ut eſt apud Livium. Sic igitur Boëthius noſter ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum ſit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ ſeveritate illud petitum exiſtiment. Conſtatque, ſeveram inprimis atque imperioſam hanc familiam fuiſſe. L. Manlius Titum filium ſuum, qui poſtea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum converſatione relegavit: idem dictator tanta ſeveritate delectum habuit, ut Imperioſi nomen retulerit. Ipſe T. Manlius Torquatus, filium ſuum, quod provocatus a Geminio Metio, duce Tuſculanorum, ad dimicandum ſe ignaro deſcenderat,

abripi a lictore, & in modum hoſtiæ mactari juſſit; ſatius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris diſciplinæ exemplo carere: quo quidem facto Manlius uſque adeo inviſum ſe atque exoſum juventuti Romanæ effecit, ut ipſi de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adoleſcens nobilis obviam proceſſerit. Ad hanc ſeveritatem reſpexit Virgilius, quum ſcripſit:

-- -- ſævumque ſecuri
Adſpice Torquatum -- --

L. quoque Manlius Torquatus, is qui conſul cum Cnæo Octavio fuit, filium ſuum, accuſatum a Macedonum legatis quod in prætura ſua provinciam pecunia ſpoliaſſet, vetuit in conſpectum ſuum prodire, negans eum videri tali ingenio fuiſſe quales ejus majores fuiſſent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte ſe laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis ſeveritate credunt quidam Boëthium noſtrum dictum fuiſſe SEVERINVM: quibus tamen ego adſtipulari non poſſum: eo quod nuſquam videam cognomen iſtud genti Manliæ tributum: nam Imperioſos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuiſſe conſtat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen iſtud referre. Fuerunt autem hoc nomine conſules plures Faſtis notati, ſub Imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri poteſt ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo noſtri Boëthii, vel filius Manlius adoptione tranſierit in familiam Severinorum, ex quo natus ſit BOETHIUS, noſtri Boëthii pater; is qui quum præfecturam gereret prætorii, a Valentiniano Imperatore una cum Ætio Patricio innocens in palatio interfectus eſt. Hic ille eſt cujus mentionem facit in Chronico ſuo Caſſiodorus. *Ætius*, inquit,

inquit, *patricius in palatio manu Valentiniani Tertii Imperatoris exſtinctus eſt, Boëthius vero Præfectus Prætorio amicis ejus circumſtantibus interemtus*. Hæc refert Caſſiodorus ad conſulatum Ætii & Studii: qui incidit in annum Chriſti CCCCLV. quo ipſo anno Boëthius noſter natus eſſe creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, juſto uxoris ab ipſo vitiatæ dolore ardens, occidit, ejuſque contra uxorem Eudoxiam ſtupravit, & imperium ſibi vindicare conatus eſt, a Genſerici militibus interemtus occubuit.

Referenda ſunt igitur ad Boëthii majores, a quibus petita ſunt, iſta nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum; Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum; Severini, ad avum Severinum; Boëthii, ad patrem Boëthium. Duravit vero etiam poſt Boëthii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Juſtinus enim & Juſtinianus Imperatores Anicii dicti ſunt: fratrem quoque Juſtiniani, nomine Germanum, ait Jordanes, ducta Malhaſuenta, Witigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amala ſtirpe conjunxiſſe.

Prænomen Boëthii nulli libri præferunt. Mihi dubium non eſt, prænomen ipſi fuiſſe Flavii, ita enim vocari video in Actis Eccleſiaſticis, quæ ſic habent: *Fl. Boëthio V. C. conſule, die III. Iduum Martiarum, in Baſilica Conſtantiana, reſidente venerabili viro, Papa Felice, &c.* Quæ verba ad primum Boëthii conſulatum referenda ſunt.

Floruit autem Boëthius noſter Theodorici Amali regis Oſtrogothi temporibus. Hic ille eſt Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum ſibi a Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Oſtrogothorum copiis invaſit, ipſoque interfecto, regni Gothorum in

Ita-

ISTITUTO DI FILOSOFIA - UNIV. ROMA BIBLIOTECA

Italia ſedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit, reſcripta ſua quaquaverſum mittens; quorum magnam partem M. Aurelius Caſſiodorus libris ſuis Variarum inſeruit.

Fuit autem tempeſtas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præſtantes viros quos adhuc habebat reſpublica, optimus quiſque dignitatem Imperii & majeſtatem ſummam alio translatam tacite indignabatur. Imperatoris enim ſedem aulamque habebat Conſtantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum a Vandalis, poſtea ab Herulis tenebant tunc Gothi, qui regni ſui ſedem non Romæ, ſed Ravennæ poſuerant. Una in tanto dignitatis naufragio ſupererat tabula, conſulatus: ſed & is quoque altera parte erat imminutus, quum a Conſtantini inde temporibus alter conſulum Conſtantinopoli, alter Romæ deſignaretur.

Natus eſt Boëthius anno Chriſti (ut ante dixi) CCCCLV. hoc eſt quinquaginta annis poſt captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipſum poſteriorem fuiſſe Hieronymo & Auguſtino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Caſſiodori, Cæſarii Arelatenſis, Fulgentii, Vigilii, Priſciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, ſancti quoque Benedicti, a quo fertur in monte Caſſino una cum Tertullo Placidi monachi patre, ſenatore Romano, menſæ monaſticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: ſed & aliis omnibus inſtruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari ſolent: opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque induſtria ad eruditionis & ſapientiæ templa perduxit. Miſſus

ſus eſt enim infans ſtatim Athenas, ubi jam reſtaurata literarum & Philoſophiæ ſtudia magno præſtantiſſimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos XVIII. cum aliorum Philoſophorum, tum Ariſtotelis inprimis atque Euclidis & Ptolemæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleaticæ primum, poſtea Academicæ, tandem vero Peripateticæ ſectæ addictus fuiſſe. Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi Philoſophia Poëticas Muſas apud Boëthium in carcere conſpiciens, fingitur ægre ferre illarum præſentiam, & dicere, *Hunc vos, Eleaticis atque Academicis ſtudiis innutritum auſæ fuiſtis adire?* Quod de annis XVIII. Athenis exactis dixi, confirmatur ipſius Boëthii teſtimonio, ex libro de Diſciplina Scholarium. Exercuit autem in prima illa ætate ſtudium Poëticæ; itaque ipſe de ſe:

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mæſtos cogor inire modos.

Sic ergo Boëthius pueritiam & juvenilem ætatem conſumſit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipſum verba: *Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque ſuſcepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei ſunt juris affluentia & ſplendore circumdedi.*

Reverſum Athenis in Urbem, ſtatim egregia animi virtus, moreſque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in republica viris, qui juvenem ad ſumma natum ambire, & affinitates ſuas ipſi ultro etiam offerre, non inhoneſtum ſibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patricium & Hypatium ſuſcepit. Fuit autem Elpis iſta non probitatis tantum, ſed etiam literarum laude celebris, inprimiſque Poëticæ amans. Ejus creduntur eſſe Hymni duo qui in Ecclesia

cleſia canuntur, *Aurea lux*, & *Felix per omnes*.

Elpidis iſtius quis pater fuerit, neſcitur: primæ illum dignitatis virum fuiſſe, conſtat ex iis quæ libro ſecundo Philoſophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod deſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit, delectuſque in affinitatem principum civitatis (quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt) prius carus quam proximus fuiſti. Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Ita ille juvenis admodum admotus eſt præcipuis in republica honoribus, ac per eos tandem ad ſummum faſtigium, hoc eſt Conſulatum, pervenit. Huc ſpectant iſta Philoſophiæ verba: *Prætereo (libet enim præterire communia) ſumtas in adoleſcentia, negatas ſenibus dignitates*. Incidit autem primus ille Boëthii conſulatus in annum Chriſti CCCCLXXXVII. quo anno, ut auctor eſt Caſſiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba, Rugorum rege, victo captoque potitus eſt. Ex quo apparet, Boëthium ante occupatum a Theodorico regnum Italiæ, conſulem fuiſſe. Biennio enim poſt conſulatum Boëthii ingreſſus eſt Italiam Theodoricus, & poſtea imperante Anaſtaſio, conſuleque Albino, Ravennam venit, & Odoacrem interemit.

Filii Boëthii Patricius & Hypatius annis XIII. poſt patrem conſules facti ſunt. Fuit autem is annus a Chriſto nato quingenteſimus, regis Theodorici octavus. Scribit autem Caſſiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitum adveniſſe, & ſenatum ſuum mira affabilitate tractaſſe, Romanæ urbi donaſſe annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per annos ſingulos maxima pecuniæ quantitate, ſubveniſſe. Hic ille eſt annus quo Boëthius noſter filiis ſuis curules inſidentibus, Theodoricum

cum regem diſerta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille reſpondens, ſenatum mira comitate appellavit, ac ſe dignitati & commodis ejus numquam defuturum oſtendit. Progreſſus tunc e Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui *Palma aurea* dicebatur, concionem habuit ad populum cum ſenatoribus in gradibus conſidentem. Hic vero Boëthius, medius inter filios ſuos conſiſtens, congiarium populo dedit. Profectus autem e Circo Theodoricus, triumphale epulum ſenatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognoſci poteſt quod beatus Fulgentius, qui tunc temporis nova Traſimundi ſævitia exanimatus, deſerta Africa Romam venerat, pompam illam conſpiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem ſecum expendens, exclamavit: *Quam ſpecioſa debet eſſe Jeruſalem illa cæleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris! & ſi in hoc ſæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur ſanctis contemplantibus veritatem!* Sed ſplendorem illius actus eleganter deſcripſit ipſe Boëthius hujus operis libro ſecundo, ubi Philoſophiam ſic loquentem introducit: *Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti? quum eiſdem in Curia curules inſidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruiſti? quum in Circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis exſpectationem conſularis triumphali largitione ſatiaſti?* Secundus Boëthii noſtri conſulatus incidit in annum Chriſti DX. Theodorici regis XVIII. Hoc anno Boëthius conſul, prædicamenta Ariſtotelis commentariis illuſtrare aggreſſus eſt. Teſtatur id ipſe initio ſui Commentarii. *Etſi*, inquit, *nos*

nos curæ officii conſularis impediunt quo minus in his ſtudiis omne otium, plenamque operam conſumamus: pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives inſtruere; nec male de civibus meis merear, ſi, quum priſca hominum virtus urbium ceterarum in hanc unam rempublicam imperium tranſtulerit, ego, id ſaltem quod reliquum eſt, Græcæ ſapientiæ artibus mores noſtræ civitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum conſulis vacat officio; quum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum eſſet atque laudabile, id magis ac magis imitatione honeſtare. Judicabat enim graviſſimus vir, non poſſe a ſe tempus quod a republica vacuum habebat, melius collocari quam ſi illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, ſapientiæ ſtudiis, atque Ariſtotelis inprimis, Philoſophorum maximi, lectioni, verſioni, atque explicationi tribueret. Nam & ipſe a prima ætate illis ſtudiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil eſſe quo æque humana mens gaudeat, atque veri cognitio: & ſperabat, Romanam juventutem ſua opera ad priſcam illam virtutem poſſe excitari. Habebat autem bibliothecam optimorum utriuſque linguæ librorum copia inſtructiſſimam; cujus parietes ebore ac vitro comti nitebant, neque in carcere poſtea quicquam tulit moleſtius quam quod ea carere debuerit: quocirca ipſe cum Philoſophia ſua de hac re ita in catenis conqueritur: *Hæccine*, inquit, *eſt bibliotheca illa quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſæpe reſidens de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas?*

Hiſce igitur præſidiis inſtructus Boëthius omnem Philoſophiam Latinis literis illuſtrare inſtituerat. Sic enim ſcribit: *Ego omne Ariſtotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum ſtilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perſcribam: ut ſiquid ex*

Logi-

Logicæ artis ſubtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Ariſtotele perſpicuum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illuſtrem.

Hac ille contentione multa in univerſa Philoſophia vel e Græcis vertit, vel ipſe Latine ſcripſit.

IN LOGICIS iſta:

Ad Iſagogen Porphyrii libros II.
Secundæ editionis librum I.
In Categorias Ariſtotelis lib. II.
In librum περὶ ἑρμηνείας. *lib.* I.
Editionis ſecundæ libros VI.
De Diviſione librum I.
De Definitionibus librum I.
Ad Categoricos Syllogiſmos introductionis librum I.
In Topica Ciceronis libros VI.
De Differentiis Topicis libros IV.
De Syllogiſmo Categorico lib. II.
De Syllogiſmo Hypothetico libros II.

IN RHETORICIS:

De Locis Rhetoricis lib. I.

IN ARITHMETICIS:

Tranſtulit *Nicomachum Arithmeticum*. Caſſiodorus de Arithmetica: *Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter expoſuit: quem primum Madaurenſis Apulejus, deinde magnificus vir Boëthius, Latino ſermone translatum, Romanis contulit lectitandum.*
De Arithmetica lib. II.

IN MUSICA:

Tranſtulit *Pythagoram Muſicum*.
Scripſit *de Muſica libros* V.

IN GEOMETRIA:

Tranſtulit *Euclidem*. Caſſiodorus loquens de Geometria: *Cujus diſciplinæ*, inquit, *apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii ſcriptores probabiles*

babiles exſtiterunt : ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boëthius dedit, qui ſi diligenti cura relegatur, hoc quod de diviſionibus prædictis apertum eſt, manifeſta intelligentia & clara veritate cognoſcetur.

Scripſit *in Geometriam Euclidis libros tres*.

De Quadratura Circuli.

IN GEOGRAPHIA, ET ASTRONOMIA:

Tranſtulit *Ptolemæum Alexandrinum*.

IN METAPHYSICIS:

De Unitate & Uno lib. 1.

IN MECHANICIS:

Tranſtulit *Archimedem Mechanicum*.

Edidit præterea *Platonem a ſe verſum*,

Epiſtolarum ad diverſos librum 1.

Concordiam quoque Philoſophiæ Ariſtotelicæ cum Platonicis ſcribere adgreſſus eſt.

De Hebdomadibus lib. 1.

Crediderim etiam, Romæ vel ipſum extra ordinem quoſdam nobiles juvenes docuiſſe, vel docentibus aliis præfuiſſe, & varia omnis ſapientiæ exercitia domi ſuæ inſtituiſſe. Fuit enim tunc temporis ipſa etiam Roma literarum, & philoſophiæ, & humaniorum diſciplinarum artiumque celebritate clara: quemadmodum ex reſcripto Theodorici regis ad Symmachum, Boëthii ſocerum, apparet, in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem, virtutumque omnium latiſſimum templum: vetatque, ne Valeriani liberi e Syracuſana civitate ſtudiorum cauſſa Romam deducti, ipſo inconſulto aut inſcio ad patrem redeant.

Nota quoque exteris fuit Boëthii noſtri eruditionis fama. Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodoveo, & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate jun-

junctus eſſet, quod illius quidem ſororem Audafledam uxorem ipſe duxiſſet, alteri vero ipſe filiam elocaſſet, forte evenit ut Gundibaldus, qui Ravennæ ſocerum inviſerat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boëthii nominis celebritate excitus; cui quum Boëthius inter alia mechanici operis organa oſtendiſſet horologia duo, quorum alterum in ſphæra mobili curſum ſolis ſignificabat, alterum aquis ſtillantibus indicabat horarum ſpatia, cujuſmodi Græci clepſydras vocant, obſtupefactus eorum conſpectu homo Barbarus, ſimulatque in ſuum regnum reverſus eſt, miſſis legatis petiit a Theodorico ejuſmodi ad ſe horologia tranſmitti. Theodoricus Boëthium ut talia adfini ſuo concinnaret, rogavit; concinnata vero miſit. Exſtant ejus apud Caſſiodorum Epiſtolæ duæ, harum rerum teſtes, quas operæ pretium eſt cognoſcere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boëthii prædicationem. Audi ergo quid priore Epiſtola Theodoricus ſcribat. *Burgundionum dominus a nobis magno opere poſtulavit ut horologium quod aquis ſub modulo fluentibus temperatur, & quod ſolis immenſi comprehenſa illuminatione diſtinguitur, cum magiſtris rerum ei tranſmittere deberemus. -- -- Merito ſiquidem reſpicere cupiunt quod legatorum ſuorum relationibus obſtupeſcunt. Hoc te, multa eruditione ſaginatum, ita noſſe didicimus, ut artes quas exercent vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplinarum fonte potaveris. Sic enim Athenienſium ſcholas longe poſitus introiſti, ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris eſſe Romanam. Didiciſti enim, qua profunditate cum ſuis partibus Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum ſua diviſione diſcatur: deducens ad Romuleos ſenatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant ſingulare. Tranſlationibus enim tuis Pythagoras Muſicus, Ptolemæus Aſtronomus leguntur Itali: Nicomachus Arithmeticus, Geome-*

tricus Euclides audiuntur Auſoniis : Plato Theologus, Ariſtoteles Logicus Quirinali voce diſceptant : Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidiſti : & quaſcumque diſciplinas vel artes fœcunda Græcia per ſingulos viros edidit, te uno auctore, patrio ſermone Roma ſuſcepit : quos tanta verborum luculentia reddidiſti claros, tanta linguæ proprietate conſpicuos, ut potuiſſent & illi opus tuum præferre, ſi utrumque didiciſſent. Tu artem prædictam, ex diſciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Matheſis januas introiſti. Tu illam in Naturæ penetralibus conſidentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognoviſti : ---. Hæc quia ſtudioſius te legiſſe comperimus, prædicta nobis horologia quantocius tranſmittere maturabis ; ut te notum in illa parte mundi facias ubi aliter pervenire non poteras. Agnoſcant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non ſunt credituri qui viderint ! quoties hanc veritatem luſoria ſomnia putabunt ! & quando fuerint a ſtupore converſi, non audebunt ſe æquales nobis dicere, apud quos ſciunt ſapientes talia cogitaſſe.

In Epiſtola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur iſta : *Quapropter ſalutantes gratia conſueta, per harum portitores, præſentiæ veſtræ, horologia cum ſuis diſpoſitoribus credidimus deſtinanda. Unum, in quo humana ſolertia videtur colligi quod totius cæli noſcitur ſpatia pervagari ; aliud, ubi ſolis meatus ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria quod aliquando vidiſtis in civitate Romana. Dignum eſt ut bonis noſtris veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.*

Sed & citharœdum miſſurus Theodoricus ad Chlodoveum Francorum regem, Boëthium noſtrum conſuluit, deditque ipſi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex Epiſtola ipſius Theodorici ad Boëthium, in

in qua hæc leguntur: *Quum rex Francorum convivii noſtri fama pellectus, a nobis citharædum magnis precibus expetiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quod te eruditionis Muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam potuiſtis attingere.*

Idem quoque ad Chlodoveum (quem Caſſiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum ſcribens, eum, ut moderatione & clementia victos ſibi devinciat, hortatur, ac tandem addit: *Citharædum etiam arte ſua doctum pariter deſtinavimus expetitum, qui ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicaſtis magno opere dirigendum.* Hæc igitur ſtudia fuere Boëthii.

Quæ dum tractat, eripitur ipſi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & ſtudiorum ſocia. Ejus Epitaphium, (incertum, ſcriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur:

Elpis dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,

* * *

Porticibus ſacris jamnunc peregrina quieſco,
Judicis æterni teſtificata thronum.

Defuncta Elpide, Boëthius ſecundam uxorem duxit Symmachi ſenatoris & conſularis viri filiam, Ruſticianam, ex qua duos filios paterni avitique ingenii ſpeciem præferentes ſuſcepit. Atque hos quidem conſulares vocat, non quod conſules fuiſſent, ſed quod viro conſulari eſſent progeniti.

Sequutus eſt poſtea Boëthii tertius ultimuſque conſulatus, quem ille cum Symmacho ſocero ſuo geſſit, anno Chriſti DXXII. ætatis ſuæ LXVII. Ad eum

Digitized by Google

vero petendum, ut & alios quoque honores, nón ambitio Boëthium, aut lucri ſpes, ſed bonorum commune ſtudium impulit. Ac videtur, Symmachum quidem conſulem dediſſe ſenatus Romæ novæ, Boëthium vero ſenatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boëthius libellum inſcripſit a ſe compoſitum *de S. Trinitate adverſus Neſtorii & Eutychetis errores*. Fuit enim S. Theologiæ inprimis ſtudioſus Boëthius; ac tunc quidem eo impenſius, quod videret Orthodoxam de S. Trinitate ſententiam vehementer ab Oſtrogothis Arianis, ipſorumque rege Theodorico oppugnari. Scripſit ergo *de Unitate Trinitatis: utrum Pater, Filius, & Spiritus ſanctus de divinitate ſubſtantialiter prædicentur*. Præterea, *de Fide, ad Joannem Diaconum: & de duabus in Chriſto naturis*. Sed Boëthius editis iſtis operibus odium ſibi Theodorici regis conflavit, & in ſuſpicionem apud ipſum venit capti de mutando reipublicæ ſtatu, & vindicanda in libertatem Italia, conſilii. Nec defuere qui hac occaſione in ipſum aperte inſurgerent; conſuliſque auctoritatem aperte oppugnarent: quibus omnibus Boëthius, fretus recti animi conſcientia, fortiter ſeſe oppoſuit, neque eſt veritus, pro tuenda republica & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum ſuſcipere.

Primum ergo Conigaſtum exactorem repreſſit, miſerorum civium fortunas nefarie invadentem, neque id ſemel tantum fecit, ſuo conſulatu, ſed ſæpius. Poſtea Triguillam, regiæ domus præfectum, ab incœpta, jamque perpetrata injuria revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis ſui auctoritate protexit. Provincialium quoque fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus peſſumdari, apud regem Theodoricum queſtus eſt. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexplicabilis

cabilis indicta coëmtio profligatura Campaniam provinciam videretur, ipſe communis commodi cauſſa certamen adverſus præfectum prætorii ſuſcepit, & rege ipſo cognoſcente pro Campanis acriter contendit, & ne coëmtio illa exigeretur, orationis ſuæ vi effecit. Paullinum, conſularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam ſpe atque animo exſuxerant, faucibus accuſatorum famelicis eripuit. Albinum quoque, & ipſum virum conſularem, Cypriani delatoris accuſatione preſſum, defendit Veronæ, derivato etiam in ſe Cypriani odio: quumque rex ipſe majeſtatis crimen in Albinum delatum, ad univerſum ſenatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boëthius noſter ingenti cum ſecuritatis ſuæ periculo ſenatum omnem graviſſima oratione defendit. Sed audiamus geſta a ſe in ſuo conſulatu referentem Boëthium: *Suſceptæ ſunt mihi cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ: & , quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incœpta perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. Paullinum, conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis biantium faucibus traxi. Ne Albinum, conſularem virum, præjudi-*

 cata

catæ accuſationis pœna corrigeret, *odiis me Cypriani delatoris oppoſui*. *Satis ne magnas in me videor exacerbaſſe diſcordias?*

Hiſce a Boëthio tempore ſui conſulatus geſtis, quum regis & aulicorum odia in ipſum flagrarent, ſequente anno, qui in Faſtis Maximum conſulem habet, accuſatus eſt a Baſilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitioſe improbis, & (quia ipſi impium quoque Arii dogma ad exemplum ſui regis ſequebantur) Orthodoxo nomini infenſiſſimis. Ex his Baſilius olim regio miniſterio depulſus, in delationem Boëthii æris alieni neceſſitate, & ſpe regii favoris, deſcendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exſilio deſtinati, ædium ſacrarum, ad quas confugerant, ſe præſidio tuebantur, (etſi rex edixiſſet, niſi intra præſtitutum diem Ravenna excederent, futurum ut extracti e templis, frontibus ſuis inuſti urbe pellerentur) ſimulatque Boëthii accuſationem profeſſi ſunt, (quod quidem eopſe die quo rex id ipſis comminatus fuerat, accidit) repente admiſſi, auditi, in gratiam regis recepti, ac priſtinæ dignitati reſtituti ſunt. Summa vero accuſationis, vel delationis potius, hæc fuit: *Quod Boëthius ſalvum ſenatum*, *ejuſque auctoritatem eſſe voluiſſet*. *Quod delatori obſtitiſſet*, *ne documenta adferret quibus ſenatum reum læſæ majeſtatis probaret*. *Quod reſtitutionem Imperii Romani molitus fuiſſet*; ad cujus capitis confirmationem ipſi literas quaſdam tamquam a Boëthio ſcriptas proferebant, quum eſſent a ſe confictæ. Dicebant etiam, Boëthium ob ambitum dignitatis conſcientiam ſuam ſacrilegio polluiſſe. Theodoricus autem Oſtrogothorum rex, qui hactenus, etſi ab Eccleſiæ ſententia diſſideret in articulo de Sancta Trinitate, æquum ſe atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cœpit ingenium a clementia ad crudelitatem, & ab humanitate conſueta ad

bar-

Digitized by Google

barbariem tyrannidemque transferre, ſive blandientis fortunæ aura elatus, ſive odio eorum quos intelligebat a ſua ſententia in religioue alienos, ſive quod ab illis, prætextu religionis propagandæ, & oppugnandæ hæreſeos, mutationem reipublicæ metuebat. Tantum enim falſis accuſationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boëthium, quo vix alius, ſicut antea intelleximus, ipſi fuerat dilectior, etiam inſontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod poſteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipſe conqueritur, ab Urbe paſſuum millibus. Ipſe ait, ſe bonis omnibus pulſum, dignitatibus exutum, exiſtimatione fœdatum, ob beneficium ſupplicium retuliſſe: & ob ſtudium propenſius in ſenatum, morti proſcriptionique damnatum fuiſſe.

In hoc carceris pedore, remotus a bibliotheca, preſſus catenis, non fuit otioſus, neque dolori ſuccubuit, ſed medicinam petiit ex ſtudiis ſapientiæ, quæ ſola animi ægritudinem lenire poteſt, & in ſummis malis ſola eſt viri boni hereditas. Primum ergo ſcripſit ad exemplum Socratis, *Apologiæ, vel defenſionis ſuæ librum, contra falſas malevolorum accuſationes*: id enim ipſe indicat his verbis: *Cujus rei ſeriem atque veritatem, ne latere poſteros queat, ſtilo etiam memoriæque mandavi*. Scripſit quoque in eodem carcere *ad Symmachum librum de S. Trinitate*, quo ſententiam B. Auguſtini breviter expreſſit. Scripſit leniendo dolori ſuo *libros iſtos quinque de Conſolatione Philoſophiæ*. Neque vero opus ille totum, prout inſtituerat, abſolvit: habeo enim certiſſima argumenta quibus poſſum evincere, propoſitum Boëthio fuiſſe, ex doctrina quoque Chriſtiana ea ſuperioribus addere quibus ad conſiderationem æternæ vitæ animus humanus attolli poſſet. Nam primum, non eſt veriſimile, partem iſtam a Chriſtiano homine, mortem ob oculos habente, fuiſſe

præteritam ; eumque qui de S. Trinitate in carcere ſcripſit, conſolationem in adverſis non petiiſſe ex diſciplina Chriſti, & doctrina rerum credendarum ac ſperandarum libris ſacris explicata : deinde, ipſe philoſophica iſta proponens, pollicetur quædam altiora. *Hæc*, inquit, *nondum morbi tui remedia, ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quædam ſunt. Nam quæ in profundum ſeſe penetrent, quum tempeſtivum fuerit, exponam*. Vides ne, Nobiliſſime Juvenis, Sapientiam ipſi promittere majora quædam, & efficaciora? Adhæc, libro quarto Boëthius Philoſophiam compellans, eam vocat *veri præviam luminis*: non igitur in parte illa ſtatuit ſubſiſtere, ſed progredi ulterius ad majus lumen. Jam, quod paullo poſt dicitur: *Decurſis omnibus quæ præmittere neceſſarium puto, viam tibi quæ te domum revehat oſtendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulſa, ſoſpes in patriam, meo ductu, mea ſemita, meis etiam vehiculis revertaris*. Nemo non videt, rerum tractandarum propoſitionem hiſce verbis contineri. Promittit autem, ſe primum præmiſſurum quædam, poſtea ſe quædam ſubjuncturum. Quæ præmiſſurum ſe ait, habemus: alteram partem deſideramus, in qua erat oſtenſurus viam quæ hominem domum, id eſt in cælum ducat ; quæque pennas ipſius menti affixura erat, quibus ſe in altum poſſet tollere, atque ita ſoſpes in patriam, hoc eſt cælum, reverti. Ex his apparet, libros iſtos nondum eſſe perfectos. Sed quid ceſſo valido & inconcuſſæ auctoritatis argumento idem probare? Initio libri quinti ſic loquitur Boëthius de Philoſophia: *Dixerat, orationiſque curſum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat*. Quænam? illa ſcilicet quæ ex Chriſtianæ religionis myſteriis peti poſſunt ; quum Boëthius ſermonem injicit de Caſu, de Libero arbitrio, & Concordia

præ-

præſcientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio uſque ad finem libri ſeſe extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere inſtituerat, plene eſſe abſolutum, ſed deſiderari partem illam quæ viam ad cælum monſtrat, quæ ex ſola Chriſti doctrina peti debet. Indicat hoc ipſum clarius poſtea Philoſophia, quum ait: *Feſtino debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi qua in patriam evebaris, aperire. Hæc autem etſi perutilia cognitu, tamen a propoſiti noſtri tramite paulliſper averſa ſunt; verendumque eſt ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſis.* Devia vocat diſputationem de Caſu, de Libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præſcientiæ cum libertate arbitrii. Emenſio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit quam nos deſideramus, erat futura pars illa propria Chriſtianitatis in qua Philoſophia ipſum per infamiam, accuſationes, carceres, mortem, omniaque adverſa duxiſſet ad vitam æternam, & beato Chriſti Servatoris, ac Prophetarum atque Apoſtolorum choro conjunxiſſet.

Neque vero quia Chriſti & Apoſtolorum non meminit in his libris Boëthius, propterea minus efficax Conſolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipſa quæ dicuntur, vera, & ſcripturis divinis ſunt congrua. Magis autem æſtimanda eſt divina veritas ex ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim ſemper uniformis eſt, verba pro ſcribentis aut loquentis arbitrio mutari poſſunt. Joannes Sariſberienſis, vir, etiam quum de nugis ſcribit, graviſſimus: *Licet*, inquit, *liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis eſt, quum ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat.*

Cetera quæ ad Boëthii noſtri in carcere Ticinenſi agen-

ISTITUTO DI FILOSOFIA BIBLIOTECA UNIV. ROMA

agentis ſtatum conditionemque pertinent, poſſunt intelligi ex ſermone Philoſophiæ ad Boëthium: *Viget*, inquit, *incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer, &, quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor, ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantum, vitæ hujus exoſa, ſpiritum ſervat, &, (quo uno felicitatem minui tuam vel ipſa conceſſerim) tui deſiderio lacrimis ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti ſpecimen elucet ingenii?* Atque hæc quidem ita ſeſe habent. Nunc ea videamus quæ ad ipſius obitum faciunt.

Præerat in Oriente rebus humanis Juſtinus Imperator, ipſe etiam ex gente Anicia, vocatus enim fuit FL. ANICIUS JUSTINUS; atque ita nomen ejus nummi referunt. Hunc neceſſe eſt cognatum fuiſſe noſtro Boëthio. Propoſuit autem Juſtinus edictum, ut Arianorum eccleſiæ ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ rex, quod & ipſe Arianus eſſet, & toti ſectæ faveret. Is idcirco Joannem Epiſcopum Romanum Conſtantinopolim miſit, qui ipſius verbis Imperatorem Juſtinum moneret ut ereptas Arianis in Græcia & Aſia eccleſias reſtitueret, neque ullum ipſis negotium faceſſeret; ſin minus, ſe eadem omnia Catholicis in Italia illaturum quæ Arianis intelligeret in Aſia omnique Græcia facta eſſe. Profectus ad Juſtinum Joannes Papa, non paruit regis mandatis, ſed, ex conſilio & juſſu Juſtini, quacunque iter fecit, eccleſias omnes ſententiæ Orthodoxæ conſecravit. Itaque reverſum Theodoricus Ravennam ad ſe evocavit, una cum Symmacho Boëthii ſocero: atque illic primum Joannem, tamquam reum

maje-

majeſtatis, carceri incluſum, fame, ſiti, aliiſque incommodis interemit: poſtea etiam Symmachum, ut conſcium rerum adverſus Arianos geſtarum; ac tandem quoque Boëthium: quem ille Ticini, reſecta in carcere cervice, occidi juſſit, anno Chriſti DXXVI. qui Theodorici regis fuit XXXIV. Juſtini Imperatoris nonus, Boëthii vitæ LXXI. Joannis Papæ ultimus, & Felicis primus. Oſtenditur hodieque Ticini turris lateritia, in qua Boëthius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, ſub cælo aureo, ſacello B. Auguſtini, qua parte in adytum templi adſcenſus incipit, eſtque ejus monumento inſculptum hoc Epitaphium:

Mæoniæ & Latiæ linguæ clariſſimus, & qui
Conſul eram, hic perii, miſſus in exſilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivet opus.

Nec ſuperfuit diu Joanni, Symmacho, Boëthio, Theodoricus; ipſo enim illo anno mortuus eſt.

Poſt obitum ejus Amaliſuenta, Theodorici filia, Athalarici mater, vidua Eutharici, omnes Boëthii ſtatuas proſtratas Romæ erexit, & heredibus patrimonium incolume reddidit. Theodobatus quoque rex, quem Amaliſuenta ſoror ad regnum promoverat, Maximum quemdam ex gente Anicia ad primiceriatus provehens dignitatem, adſcivit in regiæ ſtirpis conjugem, ut eſt apud Caſſiodorum lib. x. epiſt. xi.

Denique quadringentis ſeptuaginta poſt annis, hoc eſt anno Chriſti CMXCVI. Otho III. Auguſtus, oſſa Boëthii, ſepulcro in quo eum in diem uſque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemenſi Archiepiſcopatu abdicato Epiſcopus Ravennas, ac tandem Pontifex Maximus adſumto nomine Silveſtri II. factus eſt, hoc carmen eo tempore condidit:

Roma

Roma potens, dum jura ſuo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen, Severine Boëthi,
Conſulis officio rerum diſponis habenas,
Infundis lumen ſtudiis, & cedere neſcis
Græcorum ingeniis: ſed mens divina coërcet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu conſul & exſul
Inſignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, ſummas qui prægravat artes,
Tertius Otho ſua dignum te judicat aula,
Æternumque tui ſtatuit monumenta laboris,
Et bene promeritum, meritis exornat honeſtis.

Expoſui breviter, Nobiliſſime Juvenis, ea quæ de vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boëthii dicere habui. Supereſt ut de hoc opere pauca ſubjiciam. Sunt quidem omnes Boëthii libri graves & eruditi, ſed in his de Conſolatione Philoſophiæ, neſcio quomodo noſter auctor ſeipſum vicerit. Ac puto, homines quo ſunt morti viciniores, eo plus experiri in ſe divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egreſſos, majora dicere, facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint; quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boëthius igitur in carcere animum ſuum a rebus aliis omnibus abductum revocavit ad conſiderationem beatitudinis; ſcripſitque Conſolationem iſtam verbis ſententiiſque ita numeroſam, ut nihil poſſit concipi elegantius. Accipe Julii Cæſaris Scaligeri judicium, ex ipſius Hypercritico: *Boëthii Severini ingenium, eruditio, ars, ſapientia facile provocat omnes auctores, ſive illi Græci ſint, ſive Latini. Sæculi barbaria ejus oratio ſoluta deterior invenitur: at quæ libuit ludere in poëſi, divina ſane ſunt. nihil illis cultius, nihil gravius. neque denſitas ſententiarum, venerem, neque acumen abſtulit candorem. Equidem cenſeo, paucos cum illo comparari poſſe. Valla do-*

cet

cet eum Latine loqui : at Vallam Boëthius bene ſapere .

Forma libri eſt Dialogiſtica , non μονοπρόσωπος : & in Dialogo ipſo non interloquuntur nudæ perſonæ , ſed intercedit ſæpe ipſe Boëthius , narrans multa , & filo orationis ſuæ conſuens , atque contexens ea quæ a ſe , quæque a Philoſophia diſſeruntur . Dictio eſt varia , modo ſoluta , modo pedibus adſtricta ; ipſe Proſam vocat , & Metrum .

Libri ſunt quinque . Primus habet querelam & lamentationem Boëthii , ex collatione ſtatus prioris cum præſente .

II. Secundo libro applicat Philoſophia leviora quædam fomenta , docetque , injuſte Boëthium de fortuna queri .

III. Tertius liber certiora continet adverſus animi ægritudinem remedia , & rejecta falſæ felicitatis ſpecie , veram beatitudinem oſtendit .

IV. Quartus docet , omnes malos infelices & imbecillos eſſe , bonos vero ſemper beatos & potentes , Deo cuncta regente . Hic agitur de Providentia & Fato ; doceturque , nullam eſſe fortunam malam .

V. Quintus eſt de Caſu , de Libertate arbitrii , & Concordia libertatis cum præſcientia divina .

Quibus ſi ſextus acceſſiſſet de vita æterna , in quo oſtendiſſet , ad vitam illam contendentibus ferenda eſſe multa adverſa , exemplo Chriſti , Prophetarum , Apoſtolorum , haberemus plenam & conſummatam adverſus omnia hujus vitæ mala Conſolationem .

Habes , Nobiliſſime Juvenis , ea quæ ad aureolum hunc Boëthii libellum præmittenda duxi . Hæc autem ſub tuo nomine publice conſpici volui , ut exſtaret aliquod mei in te adfectus , amicitiæque ab utroque avo , patreque inſuper , & patruo , viris omni ſæculorum memoria digniſſimis , ad te uſque cum vero cultu derivatæ , teſtimonium . Si jam hæc uſui non ſunt ,

ſunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere quod partes docendi Boëthius tribuat Philoſophiæ; neque enim vel alienum eſt a Philoſophiæ munere tractare res divinas; vel proprium ejus tractare tantum res profanas. Omnis veri conſideratio pertinet ad Philoſophum. Philoſophatur Phyſicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphyſicus de ſupernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri conſideratio a Philoſopho aliena, nulla non ejus propria eſt. Philoſophatur Paullus, philoſophantur Prophetæ: ipſe etiam Dominus noſter in divinis ſuis & ſalutaribus concionibus philoſophatur.

Quæ quum ita ſint, cogita, Philoſophiam noſtram dum adverſus animi ægritudinem remedia proponit, proprio ſuo fungi munere; & Boëthium noſtrum æſtima, vel propter ſe, vel propter me, vel propter remedia adverſus ancipites humanæ vitæ caſus. Vale.

ANI-

Digitized by Google

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII
VITA
JUL. MARTIANO ROTA
SCRIPTORE.

ANICIUS SEVERINUS BOETHIUS, Romanus, & nobilitate majorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit quibus Italia a Barbaris oppreſſa tenebatur. Natus eſt enim non ita multis poſt annis quam ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici regis tempeſtate. Theodoricus hic a Zenone cum ingentibus copiis miſſus, ereptam Odoacri Italiam ſibi vendicaverat; Ravennæque regni ſede locata, cuncta pro libidine adminiſtrabat: quod videns Boëthius honeſtis diſciplinis animum applicuit, id ſibi tantum ſupereſſe intelligens quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adoleſcentia cum eſſet, quædam primum ex Euclide tranſtulit, atque ita tranſtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de ſuo adjungeret; ac quod nondum Ariſtotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum aſtruere docuerit. Arithmeticam poſtea, Nicomachum, non ut interpres, ſecutus, ſed ſuo uſus judicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Muſicam, perplexam & involutam diſciplinam, ex optimis quibuſque collegit: qua in re & Ariſtoxeni copiam, & Pythagoræ judicium expreſſit. Exſtat Theodorici regis ad Boëthium epiſtola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen ab eo Latini-

tinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuiſſe crediderim eorum quæ vir tantus mente agitabat. Philoſophiam enim Latinis literis illuſtrare conſtituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, ſed eam quæ ceteras obſcuravit, ab Ariſtotele invectam, & a tot præſtantibus ingenio viris, ætate tam longa celebratam. Id ipſe his verbis ſignificat: *Ego omne Ariſtotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum ſtilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione præſcribam; ut ſi quid ex Logicæ artis ſubtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Ariſtotele perſcriptum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illuſtrem*. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio tranſtulerat, explanavit, & eumdem a ſe mox interpretatum novis rurſum expoſitionibus illuſtravit. Prædicamentis manum admoverat, cum ecce conſul Romæ creatur. hoc ipſe fuis verbis ſignificat: *Etſi nos curæ officii conſularis impediunt, quo minus in his ſtudiis omne otium, plenamque operam conſumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives inſtruere. Nec male de civibus meis merear, ſi, cum priſca hominum virtus urbium ceterarum ad hanc unam rempublicam imperium tranſtulerit, ego ad id ſaltem quod reliquum eſt, Græcæ ſapientiæ artibus, mores noſtræ civitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum conſulis vacat officio, cum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum eſſet atque laudabile, id magis ac magis imitatione honeſtare*. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falſum eſſe convincitur quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boëthium omnia, non pleraque, relegatum ſcripſiſſe. Ad conſulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. puerum enim a patre relictum curandum ſuſceperant, quod & antiqua Manlii

Tor-

Torquati familia prognatum ſcirent, & novam Anicii proavi indolem perſpectam in ipſo haberent. Primo ejus conſulatu, rex Hunnorum & Italiæ Odoacer, Phæba Rugorum duce victo captoque potitus eſt, ſicuti Caſſiodorus tradit; qui bis ſolum, cum Symmacho ſemel, ipſum in conſulibus nominat. Non ſolum autem dignitatem hanc ipſe adeptus eſt, ſed duos etiam filios ſuos, quod numquam antea contigerat, conſules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boëthius in curia Theodoricum tum primum Romam accerſitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudavit, & in circo duorum conſulum medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo conſulatu Symmachum ſocerum habuit; cum quo magiſtratum ita geſſit, ut commune bonum privatis amicitiis præferret. Accidit ut Paullini conſularis opes regii ſatellites appeterent: hominem ingenue tutatus eſt. Albinum falſo Cyprianus accuſavit: innocentem conſularem virum oſtendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coëmtionem tyranni procuratores indixerant: eam exigi conſul non ſuſtinuit. Triguillam quoque regiæ domus præpoſitum multoties ab injuria dejecit, & Conigaſtum fortunas optimi cujuſque inſectantem compeſcuit. Hiſce rebus factum eſt ut regis indignationem incurreret, perditorumque delationibus in exſilium pelleretur. Accuſationis ſumma hæc fuit: Quod ſenatum læſæ majeſtatis accuſaturum prohibuerit: quod ad Anaſtaſium imperatorem literas miſerit de recuperanda libertate. Delatores, perditis moribus homines tres exſtiterunt; Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exſilio damnati, Baſiliuſque pridem a procuratione domus regiæ dejectus, obæratuſque plurimum. Purgaſſet facile Severinus objecta crimina, ſi coram delatores arguendi facultas ſibi a Theodorico

d data

data fuiſſet. Sed vel iratus oblatam ſibi ultionis occaſionem amittere, vel improbus a ſe excitatam calumniam diſſolvere noluit. Abſens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boëthius, malorum conſpiratione relegatus eſt; nec a bonis in patria retentus, Ticinum ſeceſſit, urbem in Inſubribus poſitam, & ſibi a tyranno præſcriptam. In quam ſimul atque venit, quo poſteris etiam innocentiam ſuam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Conſolatione volumen, Ciceronem imitatus, conſcripſit. Nam ſicut ille, quo filiæ deſiderium levaret, de animorum immortalitate diſceptans, Tulliam ſupervivere monſtrat; ita Severinus de falſo & vero bono, deque providentia diſputat, & omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit. Boëthius utramque orationem admiſcet, atque ita admiſcet, ut facile unicuique oſtendat ingenium ſibi, quicquid tentaſſet, numquam defuiſſe. Sed quid naturali Philoſophia difficilius? quid Dialectica ſpinoſius? at utramque diſciplinam ſic oratione ſua pervagatus eſt, ut abditiſſima quæque cuivis prompta reddiderit. Neque vero ſelectum unum aliquod argumentum oratione conſectatus eſt, ſed Philoſophiæ penetralia ingreſſus, ea Latinis hominibus primus reſeravit quæ princeps Ariſtoteles de induſtria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quoſque conſuluit: Theophraſtum dico, Eudemum, Andronicum, Aſpaſium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themiſtium; de quorum ſententiis, tamquam honorarius arbiter, dijudicat. Atteſtatur hoc expoſitio in librum Ariſtotelis de Enuntiatione, tam prima duobus, quam ſecunda ſex libris abſoluta; in quorum tertio cum de tribus contingentium modis ſe melius ſcripſiſſe dicat in libris Phyſicis, ſuſpicandum reliquit, ſe Naturalem quoque Philoſophiam enucleaſ-

ſe.

ſe. Verum hactenus tam hi deſiderantur commentarii, licet fuerint Tarviſium hinc nuper aſportati, quam illi quos in Analyticen & Topicen emiſit. Siquidem & hos ipſe citat, & in Topica Ciceronis ſeptem libros a ſe confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quam a Victorino fruſtra tentatum. Platonis Dialogos ipſe Latinos facturum ſe recepit, factos Caſſiodorus aſſeverat. Mirarer quomodo tanta præſtare potuerit, niſi divina illa in librum Ariſtotelis de Interpretatione commentaria biennio ſcirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expoſitoribus ſatis fuiſſe videtur, nedum eorum ſententiis plerumque controverſis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris eſt ferme nullus qui in hunc librum non ſcripſerit: quod & magnopere quidem neceſſarius ſit, & multa doctrina refertus, ſed acumine ſententiarum & verborum brevitate perobſcurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus ſuperatis Alpibus Clodovejum ſocerum Francorum regem ingenti prœlio profligavit. Ceterum Severinus non tantum in interpretando & exponendo Ariſtotele verſatus eſt, ſed pleraque etiam ipſe veluti procreavit. Horum in numero ſunt pulcherrimi illi quatuor de Differentiis Topicis libri, quibus Dialecticos locos a Rhetoricis dirimit; & totidem alii de utroque Syllogiſmo, item de Diviſione & Definitione ſinguli. Nam qui ad Syllogiſmos Categoricos introductorius inſcribitur, titulum ſubornatum habet, cum libri Ariſtotelis de Enuntiatione vel breviarium ſit, ut ipſe appellat, vel certe idem quod primus de Categoricis Syllogiſmis. Opus quoque de Scholaſtica diſciplina, non titulum modo, ſed & elocutionem & inventionem mentitur: aliter enim Boëthius ſcripſiſſet ſi ea de re ſcribere voluiſſet. Sed ipſum mittamus, ac de Hebdoma-

dibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera ſeptem partibus diſtributa; ſicuti decem libris Decades, & novem Enneades. Hebdomadas Varro primus inſcripſit, deinde hic ipſe: ex quibus libellus de Subſtantiæ bono, & alius de Unitate & uno ſumtus eſt; reliqua aut edita non ſunt, quod ea ſibi, ut ſignificare videtur, commentatus eſſet, aut ad nos uſque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis compoſuit, velut & de duabus naturis & una perſona Chriſti. Hoc ut ita exiſtimem, ejus verba faciunt: *Epiſcopus*, inquit, *ſcriptor epiſtolæ tamquam valde neceſſarium cum præterire noluiſſet, e duabus naturis Chriſtum conſiſtere, & in duabus æqualiter, Catholicos credere; novitate dicti perculſus, meditabar omnes animo quæſtiones*. Decretum hoc fuerat Concilio Chalcedone celebrato, illucque Leo Romanus Epiſcopus venerat: cujus epiſtola Romam miſſa, cum poſtea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare, pluribus convocatis Romæ legeretur, nec ſatis jam quid decerneret intelligeretur, anſam Boëthio dedit eum librum componendi contra Neſtorium qui duabus naturis perſonas totidem adjungebat, & Eutychetem, qui unicam naturam & perſonam tuebatur. Ergo ſi quis ab Imperatore Leone, qui rejectam ſub Martiano Neſtorii & Eutychetis opinionem fovebat, ad Juſtinum uſque ſupputet annos, paullo minus quinquaginta deprehendet; quibus de Boëthii vita detractis, prima juventutis tempora relinquentur. Verum hæc ut libuerit quiſque accipiat, illud certe non admittendum contenderim, Boëthium morte præventum Muſicam non abſolviſſe. Nam quod objiciunt aliqui, titulos eorum quæ deſunt adhuc ſupereſſe, id nos in contrariam ſententiam potius trahit, abſurdum eſſe exiſtimantes, nondum conſcriptis rebus velle nomen imponere. Quod ſi quid imperfectum Severinus reliquit, id ipſe Theolo-

giam fuiſſe cenſuerim: ſatis enim ſuperque Philoſophiam illuſtraverat. Itaque divina reſtabant: & jam multum proceſſerat, Auguſtinum ſecutus, ut ipſe de Trinitate ad Symmachum ſcribens affirmat: *Vobis*, inquit, *inſpiciendum eſt*, *an ex beati Auguſtini ſcriptis ſemina rationum in nos venientia fructus aliquos intulerint*. Ex quibus illud etiam conjicere poſſumus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia ſenex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evaſit, ut eorum templa diruere in Italia voluerit, ſi Juſtinus Arianos in Aſia non reſtitueret. Propugnatores autem ſani dogmatis cum alias ſemper, tum præcipue eo tempore, Boëthius & Symmachus exſtiterunt. Quamobrem tyrannus conjectos in carcerem obtruncari juſſit. Ticini incolæ ſemper a majoribus traditum conſtanter aſſeverant, Severinum, cum regius ſpiculator letale vulnus intuliſſet, utraque manu divulſum caput ſuſtinuiſſe, interrogatumque a quonam ſe percuſſum exiſtimaret, Ab impiis, reſpondiſſe; atque ita cum in vicinum templum veniſſet, & flexis genibus ante altare ſacra percepiſſet, poſt paullum exſpiraſſe. Exſtinctus divinos honores a noſtris conſecutus eſt, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem ſuſtinuerit. Sunt qui ſcribant, ipſum antea Ravennam accerſitum, prætorioque regis præpoſitum, mox cum aliquot ſenatoribus occiſum: quod Symmacho potius convenire videtur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiamnum Ticini monſtratur, Boëthii carcer; ſepulcrumque ejus in æde beati Auguſtini viſitur, qua parte in adytum templi aſcenſus incipit, hoc Epitaphio inciſum:

Mæonia & Latia lingua clariſſimus, & qui
Conſul eram, hic perii, miſſus in exſilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras,
En nunc fama viget maxima, vivet opus.

 Cir-

Circumfertur & aliud Elogium, quo ſepulcrum ejus exornabatur antequam illic a Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipſum, quia paucis multa continet ad ejus vitam facientia, ſubjunximus:

Ecce Boëthus adeſt in cælo magnus, & omni
Perſpectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo,
Ticini ſenium duxit in exſilio.
In qua ſe mæſtum ſolans dedit urbe libellum;
Poſt ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis viri clariſſimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis conſecrarint; primus omnium qui Ariſtotelicam diſciplinam Latinis literis illuſtrare cœperint; tantæ apud poſteros auctoritatis, ut ab ejus ſententiis nulla ferme ſit provocatio. Hujus morte magnam rem amiſimus, & fruſtra a multis poſtea tentatam, Platonis & Ariſtotelis concordiam, quam utriuſque Philoſophiæ peritiſſimus & pollicitus fuerat, & niſi vitam eripuiſſent improbi, præſtare ſolus potuiſſet. Ultio tamen paullo poſt inſecuta eſt divinitus. Nam cœnanti Theodorico cum piſcis caput illatum eſſet, viſus eſt ſibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torviſque oculis ſubinde minitantem. eo ſpectaculo conſternatus tyrannus in morbum incidit, &, ſimulatque quod viderat id ſe vidiſſe confeſſus eſt, exſpiravit. Ictu ſanguinis mortuum ſui divulgarunt. verum Amalaſiunta rei conſcia, cum in regno ſucceſſiſſet, patris acta contra jus & fas decreta reſcidit; & Severini ac Symmachi bona in fiſcum redacta, eorum liberis reſtituit, paucis annis antea quam Beliſarius a Juſtiniano miſſus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boëthii multi fuerunt: primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in

Zenonis vita: ſecundus Epicureus, quem Plutarchus in Conviviis introducit: tertius Cretenſis, Ariſtotelis ſtudioſus, & vir conſularis, a Galeno celebratus. Præter hos alii duo fuerunt & Philoſophi ambo & Peripatetici; unus hic ipſe, de quo ſatis jam dictum eſt, Patricius Romanus; alter Græcus & antiquior, quem & hic ipſe in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius ut Ariſtotelis interpretem agnoſcunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in literis exiſtimationis uterque: primus Gratiani & Valentiniani temporibus; ſecundus Zenonis & Anaſtaſii. Illius epiſtolæ circumferuntur, crebraque de eo in Macrobii Saturnalibus mentio habetur. Hujus nihil quidem exſtat. ſed ut Boëthii teſtimonium præteream; Priſcianus Cæſarienſis de ponderibus ſcribens, ſic eum laudat, ut omnes omnium diſciplinarum apices conſecutus videretur.

Digitized by Google

QUÆDAM CL. VIROR. DE BOETHIO TESTIMONIA.

Gerardus Jo. Voſſius de Poëtis Latinis cap. v.

Quibus temporibus in Oriente Zeno, poſteaque Anaſtaſius, in Italia Odoacer, & exinde Theodericus rexit, claruit Anicius Manlius Boëthius Severinus, vir Latine & Græce doctiſſimus, in omni diſciplinarum genere excellens, quoque Roma a Varronis temporibus non habuerit undecumque doctiorem. Quantum idem carmine valuerit, oſtendunt libri V. de Conſolatione Philoſophiæ, quos exſul Ticini ſcripſit. Omnino nihil in poëſi venuſtius habuit vel illud ævum, vel etiam quod proxime anteceſſit.

Guilielmus Cave Scriptorum Eccleſiaſticorum Hiſtoria Literaria pag. 321.

Et quidem Boëthium clam literas ad Græcos miſiſſe, atque Urbem & ſenatum ex impiis Theodorici manibus eripere,& Græcorum defenſioni ſubdere conatum, aperte tradit antiquus admodum Prologus literis Saxonicis ſcriptus, libris de Conſolatione Philoſophiæ præmiſſus, quem ex veterrimo Codice Bibliothecæ Ambroſianæ apud Mediolanenſes effert Cl. Mabillon. Itin. Ital. pag. 221. -- -- De V. Conſolationis Philoſophiæ libris hæc habet vetuſtiſſimus ille Prologus cujus ſupra ex Mabillonio mentionem fecimus: *Poſtquam a rege reus majeſtatis convictus eſt, juſſus eſt retrudi in carcerem; in quo repoſitus hos libros per ſatyram edidit; imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de Nuptiis Philologiæ & Mercurii eadem ſpecie poëmatis conſcripſerat. Sed iſte longe nobiliore materia & facundia præcellit; quippe nec Tullio impar ſit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

EX-

EXCERPTA EX

JO. ALBERTI FABRICII

BIBLIOTHECÆ LATINÆ

LIB. III. CAP. XV. AD

SEVERINUM BOETHIUM

SPECTANTIA.

Boëthii ætas. 1. *Libri de Conſolatione Philoſophiæ*. 2. *Sacri argumenti ſcripta*. 3. *Alia*. 4. *Boëthii operum editiones*. *ibidem*. *Liber de Diſciplina Scholarium Boëthio male tributus*. 5. *Scripta Boëthii deperdita*. 6.

I. ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS BOETHIUS, (a) Romanus, ſcriptor Chriſtianus, ſeculo poſt Chriſtum natum

(a) *Alii Boëthii in veterum monumentis celebrati colliguntur à Biſciola lib.* 3. *horarum ſubſecivarum cap.* 5. *quibus adjici plures poſſunt*. (1) *Boëthus pictor ap. Plin.* (2) *Boëthus Tarſenſis poëta de quo Strabo lib.* 14. (3) *Boëthus Stoicus Ciceroni memoratus*. (4) *Boëthus Peripateticus Sidonius Strabonis* συμφοιτητὴς *Diodori Sidonii frater, teſte eodem Strabone lib* 16 (5) *Alius Boëthus Perspateticus Vir Conſularis, & Galeni qui libros illi quoſdam dicavit, amicus*. (6) *Boëthus præfectus prætorio ſub Valentiniano II. occiſus teſte Caſſiodoro*

natum ſexto ineunte, ſummis honoribus functus, cum Theodorici Gothorum regis tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt, cujus rei Theodulfus (b) Aurelianenſis meminit his verbis:

Ipſe Severinus magna eſt dejectus ab urbe
Conſul Romana clarus ab arce procul.

Ticini cum ſocero (c) in carcerem detruſus poſtquam paullo ſupra ſemeſtris ſpatium in eo vitam produxiſ-

---

in Chron. & Paullo Diacono lib. 15. (7) *Boëthus Platonicus auctor lexici duplicis in Platonem de quo Photius cod.* 154. *ſeq.* (8) *Vulſinus Boëthius, Epiſcopus Pictavienſis circa A. C.* 830. *qui ſcripſit de vita & reliquiis Juniani Nobiliacenſis.*

(b) *Lib.* 4. *carminum pag.* 221. *edit. Sirmondi. Adde Paullum Diaconum lib.* 17. *& excerpta antiqui auctoris, quæ cum Ammiano edidit Valeſius. Gerberti Epiſcopi Epigramma in ſtatuam Boëthii ab Ottone III. poſitam lib.* 2. *Poëmatiorum veterum a Pithœo collectorum pag.* 55.

(c) *Uxor quoque* Elpis *Boëthium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod affert Gyraldus Dial.*5. *de Poëtis, ubi illam literarum & Poëtices laude celebratam fuiſſe oſtendit ex duobus ejus qui exſtant hymnis in Apoſtolos non vulgari ſtilo, quorum unus incipit:* Aurea luce. *alter vero:* Felix per omnes. *Ceterum in carcere Boëthius libros de Conſolatione ſcripſiſſe traditur, velut aliis quoque contigit eruditis, carcere pro Muſeo uti, cujus rei exempla habes in Vignolii Marcillii T.* 1. *Miſc. literar. p.* 185. *ſeq. & in Actis eruditor.* 1693. *pag.* 365. *Quid vero in mentem venit H. Glareano, ut præf. ad Boëthii opera ſuſpicaretur, Conſolationem non ipſius Boëthii eſſe?* Atqui ſi quæras, *inquit in præf. Operibus Boëthii præmiſſa ad Fuggerum,*

duxiſſet, petens ſolatium a philoſophia & literis, A. C. 524. juſſu ejuſdem Theodorici eſt interfectus. Vir utraque lingua doctiſſimus, verſuum quos compoſuit ſuaviſſima gravitate paucis comparandus, & in omni philoſophiæ genere excellens.

II. Exſtant ejus

De Conſolatione Philoſophiæ libri V. (d) elegantiſſimi, ſoluta partim oratione, partim verſibus (e) ſcripti. Hos *Angloſaxonice* quondam liberiore paraphraſi tranſtulerat Ælfridus rex, qui obiit A. Chriſti 906. Prodiit illa translatio e Franciſci Junii apographo cura Chriſtophori Ravvlinſon, Collegii Reginæ Socii. Oxon. 1698. 4. *Græce* vertit Planudes, ex cujus interpretatione nonnulla profert Lambecius lib. 7. commentar.

---

quem auctorem ejus operis putem, haud facile dixerim; conjectura tamen haud exigua colligimus fuiſſe aliquem non indoctum, aut aliquot potius doctos qui in gratiam optimi Viri, hujuſmodi lamentationem inſtituerint, velut funebre ſolatium injuſte cæſo. Nam Boëthium haud quaquam tam ſtupidum fuiſſe putandum eſt, cum in carcere detineretur, ut tyrannicæ injuriæ meminiſſe tam importune voluerit.

(d) *In Ælfridi Regis verſione non in quinque libros, ſed capita 42. hoc opuſculum diſtinguitur, ut diſtinctio in libros fortaſſe non ſit ab ipſo Boëthio. Confer Goldaſtum ad Paræneticos veteres.*

(e) *In metris Boëthius fere ſemper imitatur & exprimit Senecæ Tragœdias, ut Sitzmannus in Epiſtola ad Putſchium teſtetur, nullum fere eſſe verſum in Boëthio qui non e Seneca deſumtus videatur. Gaddio quidem judice T. 1. de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis p. 206. unumquemque Platonis Dialogum ſeorſim ſuperat, etſi omnibus ejus Dialogis conjunctim ſumtis debet concedere. Quod ridiculum mihi videtur Gaddii judicium.*

tar. de Bibl. Vindobonenſi p. 145. ſeq. *Hebraicam verſionem* R. Samuelis Ben *Banſchat* (בנשת *Banaſtum* vocat Bartoloccius T. 1. Bibl. Rabbinic. p.503. in Vaticana MStum haberi teſtatus) memorat Hottingerus Bibl. Oriental. pag. 28. Omitto *Italicas* translationes,
„ Anſelmi Tanſi. Venetiis 1531. Ludovici Domini-
„ ci, elaboratam juſſu Coſmi I. Magni Etruriæ Ducis,
„ hortatuque Caroli V. Imperatoris. Florentiæ apud
„ Laurentium Torrentinum 1550. in 8. Coſmi Bar-
„ tholi Patricii Florentini. ibidem 1551. 8. necnon
„ Benedicti Varchi, confectas nutu ejuſdem Coſmi Me-
„ dices. ibid. 1551. 4. & 1584. 12. cum notis margi-
„ nalibus Roberti Titii. tandemque Th. Tamburini.
„ Panormi. 1657. 12.„ *Anglicam* (f) Mich. Walpolns, *Germanicas*, *Belgicaſque*, & *Gallicas*, ſive editas illas, ſive ineditam Jo. Clopinelli, cujus ſpecimen exſtat in Verderii Bibl. Gallica pag. 676. & *Hiſpanicas* Antonii de Genebrada, Alberti de Agrayo, & Auguſtini Lopeſii, qui notas addidit. Pinciæ 1598. fol. & 1604. *Petri de Alliaco* MSS. commentariorum in hos libros meminit Jo. Launojus Tom. 2. Hiſtor. Academ. Navarr. p. 479. Prodiit hoc opuſculum Boëthii cum *Jodoci Badii* Aſcenſii notis Pariſ. 1502. 4. cum commentario *Thomæ* (g) Aquinatis Lovan. 1487. fol. Lugd. 1514. 4. & inter Doctoris Angelici opera, T. 18. Venetæ & Antvv.

(f) *Eliſabetham quoque Angliæ reginam hos Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ libros Anglice vertiſſe teſtatur Voſſius in dedicatione Ariſtarchi, & ante Voſſium Cambdenus. Æmulati Boëthium ſunt Bernhardus Silveſter de planctu animæ, & Alanus de Inſulis de univerſitate Mundi.*

(g) *Rectius Thomæ Anglico tribuitur hic commentarius. Vide Renati Vallini notas pag. 60. Nicolai Traves Anglici Ord. Prædicator. gloſſulas memorat Labbeus Bibl.*

Antvv. editionis. Cum commentariis *Jo. Murmellii* & *Rudolphi Agricolæ*, Daventriæ 4. & inter alia Boëthii opera Baſil. 1546. 1570. fol. Præterea e recenſione *Theodori Pulmanni*, Antvv. 1562. 1580. 12. & cum animadverſionibus *Jo. Bernartii* Antvv. 1607. 8. & eodem anno eademque forma Hanoviæ cum obſervationibus eximiis *Theodori Sitzmanni* & Pulmanni libro de metris Boëthianis. Porro ex *P. Bertii* recenſione, præmiſſa prolixa de Boëthio ejuſque ſcriptis præfatione Lugdun. Bat. 1633. 24. Eadem præfatio præfixa legitur editioni cum notis Sitzmanni, & variorum, vulgatæ ibid. 1671. 8. Denique in uſum Delphini illuſtravit *P. Callyus* Pariſ. 1680. 4. *Renatus* quoque *Vallinus* elegantem librorum de Conſol. Philoſophiæ editionem cum eruditis notis in lucem miſit Lugd. Bat. 1656. 8.

III. Ab eodem illis ſubjecta ſunt ſimiliter illuſtrata hæcce ſacra Boëthii opuſcula:

1. *Quod Trinitas ſit unus Deus & non tres Dii*, ad Q. Aurelium Memmium Symmachum, ſocerum. Hunc libellum non minus quam Conſolationem dicitur Boëthius in carcere conſcripſiſſe. Commentarius qui in hunc librum exſtat ſub *Bedæ* nomine, Tomo VIII. Operum Bedæ p. 925. ſeq. Gilberti forte Porretani eſt ut ſuſpicabatur Vaſqueſius. Bedæ ſuppoſitum eſſe notat W. E. Tenzelius diſſertatione de Symbolo Athanaſii pag. 68. ſeq. Et alius eſt *Porretani* in hunc librum commentarius quem in Boëthii operibus Baſileenſes ediderunt.

2. *Quod Pater, Filius, & Spiritus ſanctus de divinitate non ſubſtantialiter prædicentur*, liber ad Joannem Diaconum Romanum.

3. *An omne quod eſt, bonum ſit, cum non ſint ſub-* *ſtan-*

MSS. pag. 276. *Confer Veteres Gloſſas editas a Barthio LVI.* 10. *Adverſar.*

ſtantialia bona. Hic liber cum duobus præcedentibus in illo de duabus Naturis, exſtat in editionibus Baſileenſibus operum Boëthii, adjunctos habens *Gilberti Porretani* Epiſcopi Pictavienſis (A. C. 1154. denati) commentarios. Inſcribuntur autem *libri quatuor de Trinitate*. Videnda etiam Angeli Rocchæ Epiſcopi Tagaſtenſis Apologia contra Laurentium Vallam pro Boëthio, de perſonis divinis, Venet. 1576. edita cum ejuſdem obſervationibus in ſex libros elegantiarum ejuſdem Laurentii.

4. *Fidei confeſſio ſive brevis inſtitutio Religionis Chriſtianæ*. Hanc primus Vallinus in lucem protulit.

5. *Adverſus Eutychen & Neſtorium de duabus naturis & una perſona Chriſti liber* ad Joannem Eccleſiæ Romanæ Diaconum. Repetita horum omnium hactenus memoratorum Boëthii ſcriptorum editio cum Vallini & ad libros de Conſolatione, Variorum notis, præmiſſaque præfatione Bertii. *Lugd. Bat.* 1671. 8.

IV. Exſtant præterea Boëthii *de unitate & uno* libellus, & *de Arithmetica libri II.* ad Patricium Symmachum, e Nicomacho Geraſeno maxime expreſſi. Libri primi capita in aliis editionibus 27. in aliis ſunt 32. Similiter liber ſecundus in 41. aliis in 54. capitula diſtinguitur. Videtur eos emendaſſe olim Adalgadus, ut colligis e Lupi Ferrarienſis Epiſtola 8. Ex ejuſdem Epiſtola quinta videbis, eum libris Boëthii in capitula diſtinctis uſum fuiſſe. Separatim excuſi ſunt cum Commentario *Girardi Rufi*, Pariſ. apud Simonem Colineum 1521. fol. Hæc editio a viro docto Frid. Lindenbrogio cum MS. collata, exſtat in hac urbe Hamburgenſi inter libros Muſicos Scholæ S. Joannis. Boëthii Arithmeticæ ſpeculativæ compendium concinnatum a Jacobo Fabro, prodiit Pariſ. 1553. 8.

2. *De Muſica* ſive *Inſtitutionis Muſicæ* (ut auctor ipſe V. 6. vocat) *libri quinque*, ex mente Archytæ & alio-

rum

rum Pythagoricorum, tum Ptolemæi etiam, quem ſecutus Boëthius Ariſtoxenum ſubinde reprehendit. Caſtigavit hos libros Henricus Glareanus. Libri quarti caput tertium cum Variis Lectionibns Codicis Seldeniani recenſuit Marcus Meibomius V. C. T.2. antiquæ Muſicæ auctorum, ante Iſagogen Alypii. Ephororum vero Lacedæmoniorum προβέλευμα, quod Græce, ſed valde corruptum, exſtat lib. 1. cap. 1. illuſtrarunt multi, ut dixi Bibl. Græcæ lib. 3. cap. 11. pag. 290.

3. *De Geometria libri II.* ad eumdem Patricium quem Geometrarum exercitatiſſimum vocat & utrarumque literarum peritiſſimum. Hos libros recenſuit Nic. Judecus, Venetus.

4. *In Porphyrii Phœnicis Iſagogen de prædicabilibus a Victorino translatam Dialogi II.*

5. *In eamdem a ſe latine verſam* expoſitio ſecunda, *libris totidem*. Perperam quinque numerantur in editionibus Baſileenſibus, in quibus liber primus in tres, ſecundus in duos eſt diviſus. At in editione Pariſienſi A. 1511. liber primus clauditur his verbis: *Quibus abſolutis modum voluminis terminabo, ut ſecundi area libri differentiæ reſervetur*. Pro quo Baſileenſes in extremo libri tertii excuderunt: *ut quarti area libri differentiæ reſervetur*.

6. *In Categorias Ariſtotelis libri itidem duo*, non quatuor ut in edit. Baſileenſibus, qui poſteriorem librum perperam in tres diſcerpſere.

7. *In librum Ariſtotelis de interpretatione minorum commentariorum libri II. Majorum* ſive ſecundæ editionis *libri VI.*

8. *Analyticorum Ariſtotelis* priorum & poſteriorum *Boëthio interprete* libri IV.

9. *Introductio ad Categoricos Syllogiſmos*.

10. *De Syllogiſmo Categorico libri II. de Hypothetico totidem*, ad Symmachum.

11. *De*

11. *De Diviſione liber*, *& liber de Definitione*; qui duo ſeparatim editi a Sim Colineo Pariſ. 1540. 8.

12. *Topicorum Ariſtotelis*, *Boëthio interprete*, *libri VIII.*

13. *Elenchorum Sophiſticorum ex ejuſdem interpretatione libri II.* Laudant Boëthii ſcripta Logica Caſſiodorus, Alanus pag. 35. Anti Claudiani &c.

14. *In Topica Ciceronis libri VI.* ad Patricium Rhetorem. Seorſim vulgati Lugd. 1536. 4. Meminit Lupus Ferrarienſis Epiſt. 16.

15. *De Differentiis topicis* ſive localibus *libri IV.* ſeorſim excuſi a Sim. Colineo Pariſ. 1541. 8. & curante *Jo. Wegelino* Auguſtæ Vindel. 1604. 8. in qua editione tres priores quidem cum incerti auctoris non tam metaphraſi quam ſcholiis Græcis illuſtrati exhibentur, quartus latine tantum ad MSS. membranas caſtigatus occurrit. Ejuſdem ſive Metaphraſeos ſive commentarii Græci in codice 604. Regis Galliæ obvii meminit Labbeus Bibl. Nov.MSS. p.279. & 114. Iidem quatuor libri latine cum aliis Boëthii ſcriptis ad Logicam diſciplinam ſpectantibus (præter illa in Ciceronem) prodiere Ven.1559. fol. ex off. Valgriſ. & apud Henr. Steph. avum Pariſ. 1510. 1511. fol. recenſente Jacobo Fabro Stapulenſi. Edita ſunt junctim Boëthii opera Venet. 1491. 1499. fol. & curante Henr. Glareano, præfixa vita Boëthii a Julio Martiano Rota ſcripta Baſil. 1546. & 1570. fol. Indicem ſcriptorum a Boëthio allegatorum dare me memini lib. 3. Bibliothecæ Græcæ capite undecimo.

V. *Libellum de Diſciplina Scholarium* Boëthio minus recte tribui communis hodie doctorum ſententia eſt, licet ſub Boëthii nomine laudatur a Vincentio Bellovacenſi lib. 1. ſpeculi doctrinalis capite 30. Falluntur equidem qui cum Buleo in Hiſt. Academiæ Pariſienſis illum tribuunt *Joanni Scoto* Erigenæ cui Chryſoſtomi no-

nomen tribuerunt ſuæ ætatis homines: vel qui cum Labbeo putant eſſe fœtum *Dionyſii Carthuſiani*. Nam diverſum longe opus eſt quod eodem titulo ſcripſit Dionyſius, qui ducentis annis junior fuit Vincentio. Aliis, ut Lælio Biſciolæ T. 2. hor. ſubceſiv. lib. IX. cap. 2. veriſimiliori conjectura refertur ad *Petrum Bleſenſem*, vel *Hugonem Eterianum*. Sed Jacobus Thomaſius programmate XXV. ex editione Colonienſi A. 1509. docet, auctorem verum eſſe *Thomam Brabantinum*, ſive *Cantipratanum*, qui clarus circa A. C. 1250. libellum ſuum modeſtiæ & majoris auctoritatis cauſſa Boëthio adſcripſit.

VI. Plura alia Boëthii ſcripta periiſſe dolendum eſt, de quibus fuſe Bertius. Certe omnes diſciplinas, latine expoſitis Græcorum auctoribus optimis, mirifice illuſtraverat vir ille maximus & eruditiſſimus, ut vel ex Caſſiodoro (h) conſtat ejus ſummo admiratore, de quo jam eſt deinceps dicendum.

e EO-

(h) *Caſſiodorus lib.* 1. *Variar. Epiſt.* 45. *ad Boëthium*: Tranſlationibus tuis Pythagoras Muſicus, Ptolemæus Aſtronomus leguntur Italis. Nicolaus (*leg. Nicomachus*) Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Auſoniis. Plato Theologus, Ariſtoteles Logicus Quirinali voce diſceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidiſti, & quaſcumque diſciplinas vel artes fœcunda Græcia per ſingulos viros edidit, te uno auctore patrio ſermone Roma ſuſcepit.

EORUMDEM

SUPPLEMENTUM.

In veteribus lapidibus & monumentis jam BOETHIUS, jam BOETIUS ſcriptum invenitur, ut notavit Sirmondus ad Ennodium pag. 31.

Boëthius vir clariſſimus & illuſtris, exconſul ordinarius, & patricius, cum Theodorici Gothorum regis miniſtrorum, Conigaſti, Triguillæ, aliorumque tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt.

Alius Boëthius Primas Byzacenæ in Africa provinciæ, de quo Sirmondus ad Facundum T. II. Opp. pag. 838.

E recentioribus memorandus & Anſelmus Boëthius, qui de lapidibus pretioſis ſcripſit.

Uxor *Elpis* Boëthium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod exſtat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis.

Altera Boëthii uxor fuit *Ruſticiana* (*) Symmachi, qui A. C. 485. conſul fuit, filia, materque plurimorum liberorum, e quibus duo filii, Q. Aur. Anicius Sym-

(*) „ *De hac Julius Cæſar Scaliger ita cecinit in Heroinis. Poëmatum editionis Commelinianæ anni* „ 1600. *parte prima pag.* 357.

Scripta Severinus dum ſpectat conjugis, inquit:
Non memini: verum eſt hæc, puto, noſtra manus.
Sin alia: unde, aliis incognita, pondera mentis?
Hic meus eſt animus: mens tamen iſta mea eſt.
Dum loquitur, loquitur ſtupidus: nec fallitur uſquam.
Quippe eadem fert mens corpora, ſola, duo.

Symmachus, & Anicius Manlius Severinus Boëthius conſules fuere A. C. 522.

Theodoricum ſuæ in Boëthium iniquitatis ſero deinde pœnituit. Vide Procopium Lib. I. Hiſtoriæ Gothicæ.

Boëthium una cum ſocero ſuo Symmacho fuſte capite truncatum ſcribit auctor vitæ S. Solangiæ T. II. Act. Sanctorum Maji pag. 594. atque inde pingi caput ſuum manu portantem. Vide etiam quæ notat Papebrochius T. 6. Maji pag. 704. ſeqq. & Jo. Peringskiold ad vitam Theodorici pag. 566.

Epitaphium quo Elpis Boëthii uxor celebratur, hoc loco integrum apponere juvat ex Præfatione Renati Vallini, quoniam illud in editione Anni 1671. eſt omiſſum.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolum caro ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito;
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc peregrina quieſco
Judicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar;
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

In penultimo verſu male *revellat* legitur in Inſcriptionibus Gruteri pag. MCLXVI. 6. De Boëthii Epitaphio, quod adhuc Papiæ ſive Ticini cernitur, vide Joannis Peringskiold notas ad vitam Theodorici a Jo. Cochleo ſcriptam pag. 537. Stockholmiæ A. 1699. 4.

Boëthii de Conſolatione Hincmarus quoque Librum

memorat non libros T. I. p. 211. de prædeſtinat. contra Godeſchalcum, & T. II. pag. 62. *Quidam Catholicus & ſapientiæ ac ſcientiæ multæ philoſophus in quodam ſuo Libro*, &c.

Barthius ad Claudian. p. 147. edit. primæ teſtatur, ſe ex Biblioth. Martisburgica accepiſſe MS. Codicem Boëthii de Conſolatione, in cujus ſtatim primo carmine duo ſint verſus a nemine ullo hactenus viſi.

Græca Boëthii verſione, quam Planudes adornavit, MS. ex Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi Vallinus quoque uſus eſt. Illius Codex pulcherrimus Græco-Latinus Anno 1478. Patavii donatus Monaſterio S. Juſtinæ, fuit in Bibl. Cancellarii Seguierii.

Inter *Germanicas* Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ verſiones non omittenda præclara illa Chriſt. Knorrii ad Roſenroth, quæ, auctoris nomine præterito, Solisbaci A. 1667. 12. prodiit. De *Gallica* inedita Jo. Clopinelli ad Philippum IV. Galliæ regem, vide Sorellum Bibl. Gallicæ pag. 195. Etiam alteram Joannis de Cis, ſive de Cys, aut, ut alii, de This, Poëtæ antiqui Gallici, metaphraſin memorat Franciſcus a Cruce pag. 216. Bibl. Gallicæ. Joannis de Meun, ſive Mehun, id. pag. 247.

Boëthii imitatione Joannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis libros IV. ſcripſit de Conſolatione Theologiæ, qui leguntur T. I. Opp. edit. novæ a Lud. Elia du Pin curatæ pag. 125. *Galfridus* etiam *Chaucerus* ad Boëthii exemplum de Conſolatione Philoſophiæ librum compoſuit Anglice, ſoluta oratione, ut refert Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 424.

Argumentum horum Boëthii librorum eleganter & ſuccincte complexus eſt Jo. Clericus V. C. T. XVI. Bibl. Selectæ pag. 239. ſeq.

Prodierunt cum commentario Thomæ Aquinatis (ſive

(ſive Thomæ Anglici rectius. confer Petri Callyi præf. ad Boëthium,) Lugd. 1490. 4. atque cum commentariis *Raymundi Palaſini* Albienſis, dicti *Valderici*, &c.

Commentarios *Roberti Grosbead*, ſive *Capitonis*, & *Nic. Triveti* memorat idem Lelandus de Script. Britannicis.

Præterea excuſi hi libelli Florentiæ A. 1513. & poſt Theodori Pulmanni emendationem denuo recogniti ad vetuſtiſſimas membranas *Conrad. Rittershuſii* J. C. Lugd. Batav. apud Raphelengium 1601. forma minore.

In editione Boëthii cum notis Variorum omiſſæ ſunt Sitzmanni & Vallini (quod merito ægre fert J. Clericus T. 16. Bibl. Selectæ pag. 274.) præfationes.

Libellum Boëthii *quod Trinitas ſit unus Deus, & non tres Dii*, ex S. Auguſtini de Trinitate libris magnam partem concinnatus, & laudatus Hincmaro T. I. pag. 460. 474.

Commentarius qui Bedæ fertur editus nomine, Gilberti forte Porretani eſt, vel potius *Eadmundi Albani*, de quo Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 316. *Boëthii ſui, cultoris cæleſtium rerum, libellum de Trinitate elegantem, conſpicuum, ſublimem illum, ejuſmodi commentariorum genere illuſtravit, ut ſi non eloquentia, interim tamen vel majeſtate parem ſe Manlio oſtenderit.*

Quod Pater, Filius, & Spiritus ſanctus de divinitate non ſubſtantialiter prædicentur, *Liber* ad Joannem, diaconum Romanum, poſtea inter Pontifices Joannem I. Memorat Hincmarus Lib. quo trinam Deitatem minus recte dici, contra Godeſchalcum diſputat. T. I. pag. 460. 519.

Librum *an omne quod eſt, bonum ſit, cum non ſint ſubſtantialia bona*, ex *Hebdomadibus* ſuis exemplo Varronis,

ronis, ut par eſt credere, ita inſcriptis, excerpſiſſe ſe Boëthius teſtatur.

Gilberti Porretani Commentarios in illum Boëthii libellum, ſive Libros IV. de Trinitate, condemnatos eſſe in Concilio Remenſi ab Eugenio III. Anno Chriſti 1148. notat Baronius ad illum annum.

Illuſtris Leibnitzius præf. ad librum quem edidit, ſub titulo Eſſais de Theodiceé ſur la bonté de Dieu, la liberté de l' homme, & l' origine du mal: *Je fus charmé de l' ouvrage de Laurent Valla contre Boëce, & de celui de Luther contre Eraſme, quoyque je viſſe bien quils avoient beſoin d'adouciſſement.*

Boëthii *Fidei confeſſio*, ſive *brevis inſtitutio religionis Chriſtianæ*, memorata pridem eſt Trithemio ſub Tit. Libri de Fide. *Hanc*, inquit Labbeus T. 1. de Script. Eccleſiaſticis p. 206. *editioni proximæ cum non levi aliquot SS. Patrum & Eccleſiaſticorum tractatorum manipulo paratam habebam, ſed gaudeo jam Vallinum præveniſſe.*

Adverſus Eutychen & Neſtorium de duabus naturis & una perſona Chriſti, *Liber* ad Joannem, Eccleſiæ Romanæ diaconum, poſtea Papam & Martyrem (memorat Hincmarus T. 1. pag. 521.) ſcriptus occaſione Epiſtolæ quam Epiſcopi Orientales A. C. 512. ſcripſerant ad Symmachum Epiſcopum Romæ, de Eutychianis motibus.

Allegatur & Boëthii *Arithmetica* ab Honorio Auguſtodunenſi L. 1. c. ultimo de Philoſophia mundi.

Boëthii Arithmeticæ ſpeculativæ compendium concinnatum a Jac. Fabro prodiit & Pariſ. 1514. fol. una cum aliis ſcriptis, apud Henricum Stephan. avum.

De Geometria Libri II. e quibus poſterior *podiſmorum*, ut vocat, *notitiam*, ſive Gromaticam, tangit.

Allegatur Botëhii Commentarius ſuper Porphyrium, ab Honorio Auguſtodunenſi L. 1. cap. XXI. de Philoſophia mundi.

Libri

Libri VI. in Topica Ciceronis occurrunt etiam in primo Tomo Operum Ciceronis cum Manutiorum commentariis editorum Venet. 1582. fol.

Boëthii *ſententiæ* editæ ſunt ab Henrico Ernſtio, forma minore.

Libellum *de Diſciplina Scholarium* Colon. 1493. 4. cum commentario pridem editum, Boëthio minus recte tribui, jam Murmellio animadverſum eſt. Opinionem Labbei qui illum Dionyſio Carthuſiano tribuit, refellit etiam Papebrochius T. 6. Act. Sanctor. Maji pag. 706.

Vetelegi in eumdem Libellum Commentarius memoratur a Jo. Lelaudo pag. 360. de Scriptoribus Britannicis. *Erant eo ſaeculo, quemadmodum & hoc quidem noſtro, Boëthii lucubrationes in magna gloria, quare Vetelego Boëthiano operæ pretium viſum eſt, ejus Libellum de Diſciplina Scholaſticorum commentariis in gratiam pubis illuſtrare. Frequens eſt in bibliothecis libellus, olim a multis curioſe lectus; at nunc eloquentia eam excrevit fæcunda in magnitudinem, ut qualecumque opus ſit, blattas & tineas modo paſcat.*

IDEM FABRICIUS

In notis ad partem primam ejuſdem capitis pag. 638. *ubi de Marciano Capella agit.*

In veterrimo MSto Bibl. Laurentianæ, (*) libris Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ hic Prologus præmittitur teſte Jo. Mabillonio, qui dicitur compoſitus vel

(*) „ *Vide Guilielmi Cave de hoc, vel ſimillimo Prologo, teſtimonium in hujus noſtræ editionis prolegomenis pag.* xlviii. *ubi ex Mabillonio eum Ambroſianæ Bibliothecæ vindicat.*

ANICII MANLII
TORQUATI SEVERINI
BOETHII
DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBRI QUINQUE.

Digitized by Google

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER I.

METRUM I.

CARMINA qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camenæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit pervincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.
Gloria felicis olim viridiſque juventæ
Solatur mœſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem juſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtivi funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Mors hominum felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mæſtis ſæpe vocata venit.
Eheu, quam ſurda miſeros avertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæva negat!
Dum levibus male fida bonis fortuna faveret,
Pæne caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactaſtis, amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆc dum mecum tacitus ipſe reputarem, querimoniamque lacrimabilem ſtili officio deſignarem, aſtitiſſe mihi ſupra verticem viſa eſt mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nulla modo noſtræ crederetur ætatis: ſtatura diſcretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat, nunc vero pulſare cælum ſummi verticis cacumine videbatur: quæ cum altius caput extuliſſet, ipſum etiam cælum penetrabat, reſpicientiumque hominum fruſtrabatur intuitum. Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materia perfectæ; quas, uti poſt eadem prodente cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. Harum in extrema margine Π, in ſupremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utraſque literas, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet aſcenſus. Eandem tamen veſtem violentorum quorum-

rumdam ſciderant manus, & particulas quas quiſque potuit, abſtulerant. Et dextera quidem ejus libellos, ſceptrum vero ſiniſtra geſtabat. Quæ ubi poëticas Muſas vidit, noſtro aſsiſtentes toro, fletibuſque meis verba dictantes, commota paulliſper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc ægrum permiſit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus inſuper alerent venenis? Hæ ſunt enim quæ infructuoſis affectuum ſpinis uberem fructibus rationis ſegetem necant, hominumque mentes aſſueſaciunt morbo, non liberant. At ſi quem profanum, uti vulgo ſolitum, nobis blanditiæ veſtræ detraherent, minus moleſte ferendum putarem. Nihil quippe in eo noſtræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis ſtudiis attigiſtis innutritum? Sed abite potius Sirenes uſque in exitium dulces, meiſque eum Muſis curandum ſanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mœſtior vultum, confeſſuſque rubore verecundiam, limen triſtis exceſsit. At ego, cujus acies lacrimis merſa caligarat, ne dignoſcere poſſem, quænam hæc eſſet mulier tam imperioſæ auctoritatis, obſtupui, viſuque in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, exſpectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte conſedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœrore dejectum, his verſibus de noſtræ mentis perturbatione conqueſta eſt.

METRUM II.

Heu, quam præcipiti merſa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta

Mors hominum felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mœſtis ſæpe vocata venit.
Eheu, quam ſurda miſeros avertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pæne caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactaſtis, amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

P R O S A I.

HÆc dum mecum tacitus ipſe reputarem, querimoniamque lacrimabilem ſtili officio deſignarem, adſtitiſſe mihi ſupra verticem viſa eſt mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo noſtræ crederetur ætatis: ſtatura diſcretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat, nunc vero pulſare cælum ſummi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altius extuliſſet, ipſum etiam cælum penetrabat, reſpicientiumque hominum fruſtrabatur intuitum. Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materia perfectæ; quas, uti poſt eadem prodente cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. Harum in extremo margine Π, in ſupremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utraſque literas, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. Eamdem tamen veſtem violentorum quorum-

Digitized by Google

rumdam ſciderant manus, & particulas quas quiſque potuit, abſtulerant. Et dextera quidem ejus libellos, ſceptrum vero ſiniſtra geſtabat. Quæ ubi poëticas Muſas vidit, noſtro aſsiſtentes toro, fletibuſque meis verba dictantes, commota paulliſper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc ægrum permiſit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus inſuper alerent venenis? Hæ ſunt enim quæ infructuoſis affectuum ſpinis uberem fructibus rationis ſegetem necant, hominumque mentes aſſueſaciunt morbo, non liberant. At ſi quem profanum, uti vulgo ſolitum, nobis blanditiæ veſtræ detraherent, minus moleſte ferendum putarem. Nihil quippe in eo noſtræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis ſtudiis attigiſtis innutritum? Sed abite potius Sirenes uſque in exitium dulces, meiſque eum Muſis curandum ſanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mœſtior vultum, confeſſuſque rubore verecundiam, limen triſtis exceſsit. At ego, cujus acies lacrimis merſa caligarat, ne dignoſcere poſſem, quænam hæc eſſet mulier tam imperioſæ auctoritatis, obſtupui, viſuque in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, exſpectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte conſedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœrore dejectum, his verſibus de noſtræ mentis perturbatione conqueſta eſt.

METRUM II.

Heu, quam præcipiti merſa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta

Creſcit in immenſum noxia cura !
Hic quondam cælo liber aperto ,
Suetus in ætherios ire meatus ,
Cernebat roſei lumina ſolis ,
Viſebat gelidæ ſidera lunæ ,
Et quæcumque vagos ſtella recurſus
Exercet , varios flexa per orbes ,
Comprenſam numeris victor habebat .
Quin etiam cauſſas , unde ſonora
Flumina ſollicitent æquora ponti ,
Quis volvat ſtabilem ſpiritus orbem ,
Vel cur Heſperias ſidus in undas
Caſurum rutilo ſurgat ab ortu :
Quis veris placidas temperet horas ,
Ut terras roſeis floribus ornet :
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis ,
Rimari ſolitus , atque latentis
Naturæ varias reddere cauſſas :
Nunc jacet effœto lumine mentis ,
Et preſſus gravibus colla catenis ,
Declivemque gerens pondere vultum ,
Cogitur , heu ! ſtolidam cernere terram .

PROSA II.

SEd medicinæ , inquit , potius tempus eſt quam querelæ . Tum vero totis in me intenta luminibus : Tu ne es ille , ait , qui noſtro quondam lacte nutritus , noſtris educatus alimentis , in virilis animi robur evaſeras? Atqui talia contuleramus arma , quæ niſi prius abjeciſſes , invicta te firmitate tuerentur . Agnoſciſne me ? Quid taces ? pudore an ſtupore ſiluiſti ? mallem pudore ; ſed te , ut video , ſtupor oppreſſit . Cumque me non modo tacitum , ſed elinguem pror-

Digitized by Google

prorſus, mutumque vidiſſet, admovit pectori meo leniter manum. Et nihil, inquit, periculi eſt: lethargum patitur, communem illuſarum mentium morbum. Sui paulliſper oblitus eſt; recordabitur facile, ſi quidem nos ante recognoverit. Quod ut poſſit, paulliſper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculoſque meos fletibus undantes, contracta in rugam veſte, ſiccavit.

METRUM III.

Tunc me diſcuſſa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibuſque prior rediit vigor:
Ut cum præcipiti glomerantur ſidera Coro,
Nimboſiſque polus ſtetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cælo venientibus aſtris,
Deſuper in terram nox funditur;
Hanc ſi Threïcio Boreas emiſſus ab antro
Verberet, & clauſum reſeret diem,
Emicat, & ſubito vibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radiis ferit.

PROSA III.

Haud aliter triſtitiæ nebulis diſſolutis, hauſi cælum, & ad cognoſcendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, reſpicio nutricem meam, in cujus ab adoleſcentia laribus verſatus fueram, Philoſophiam. Et quid, inquam, tu in has exſilii noſtri ſolitudines, o omnium magiſtra virtutum, ſupero cardine delapſa veniſti? an ut tu quoque mecum rea falſis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, o alumne, deſererem, nec ſarcinam quam mei nominis invidia ſuſtuliſti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philoſophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter

Digitized by Google

innocentis. Meam ſcilicet criminationem vererer? & quaſi novi aliquid acciderit, ſic perhorreſcerem? Nunc enim primum cenſes apud improbos mores laceſſitam periculis eſſe ſapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante noſtri Platonis ætatem, magnum ſæpe certamen cum ſtultitiæ temeritate certavimus? eodemque ſuperſtite, præceptor ejus Socrates injuſtæ victoriam mortis me adſtante promeruit? Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro ſua quiſque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, veſtem quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab ea panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam noſtri habitus veſtigia videbantur, meos eſſe familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod ſi nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam ſunt peregrina, noviſti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetuſta, nec incelebris memoria eſt, ſcire potuiſti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, niſi quod noſtris moribus inſtituti, ſtudiis improborum diſſimillimi videbantur. Itaque nihil eſt quod admirere, ſi in hoc vitæ ſalo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propoſitum eſt, peſſimis diſplicere. Quorum quidem tametſi eſt numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt; quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantum temere, ac paſſim lymphante raptatur. Qui ſiquando contra nos aciem ſtruens valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutiles ſarcinulas occupantur. At nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quæque rapientes, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti quo graſſanti ſtultitiæ adſpirare fas non ſit.

M E-

METRUM IV.

QUiſquis compoſito ſerenus ævo,
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies, minæque ponti
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Veſevus ignes,
Aut celſas ſoliti ferire turres
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaveris impotentis iram:
At quiſquis trepidus pavet, vel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

PROSA IV.

SEntiſne, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? Eſne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? quid lacrimis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exſpectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo: Anne adhuc eget admonitione, nec per ſe ſatis eminet fortunæ in nos ſævientis aſperitas? Nihilne te ipſa loci facies movet? Hæccine eſt bibliotheca quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſæpe reſidens, de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas? Talis habitus, taliſque vultus erat cum tecum naturæ ſecre-

ſecreta rimarer, cum mihi ſiderum vias radio deſcriberes, cum mores noſtros, totiuſque vitæ rationem ad cæleſtis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obſequentes? Atque tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Tu ejuſdem viri ore hanc ſapientibus capeſſendæ reipublicæ neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti, ne improbis flagitioſiſque civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod a te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicæ adminiſtrationis optavi. Tu mihi, & qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, eſtis conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorum omnium ſtudium, detuliſſe. Inde cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ, & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incœpta, perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum

con-

conſularem virum præjudicatæ accuſationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris oppoſui. Satiſne in me magnas videor exacervaſſe diſcordias? ſed eſſe apud ceteros tutior debui, qui mihi amore juſtitiæ nihil apud aulicos, quo magis eſſem tutior, ſervavi. Quibus autem deferentibus perculſi ſumus? quorum Baſilius olim regio miniſterio depulſus, in delationem noſtri nominis, alieni æris neceſſitate compulſus eſt. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exſilium regia cenſura decreviſſet, cumque illi parere nolentes ſacrarum ſeſe ædium defenſione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut niſi intra præſcriptum diem Ravenna urbe decederent, notis inſigniti frontibus pellerentur. Quid huic ſeveritati poſſe adſtrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eiſdem, nominis noſtri delatio ſuſcepta eſt. Quid igitur? noſtræ ne artes ita meruerunt? an illos accuſatores juſtos fecit præmiſſa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, ſi minus accuſatæ innocentiæ, at accuſantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, ſummam quæris? ſenatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe. Modum deſideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatum majeſtatis reum faceret, impedîſſe criminamur. Quid igitur, o magiſtra cenſes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori ſimus? at volui, nec umquam velle deſinam. Fatebimur? ſed impediendi delatoris opera ceſſabit. An optaſſe illius ordinis ſalutem nefas vocabo? ille quidem ſuis de me decretis, uti hoc nefas eſſet, effecerat. Sed ſibi ſemper mentiens imprudentia rerum, merita non poteſt immutare: nec mihi Socratico decreto fas eſſe arbitror, vel occuluiſſe veritatem, vel conceſſiſſe mendacium. Verum id quo modo ſit, tuo, ſapientiumque judicio, æſtimandum relinquo. Cujus rei ſeriem, atque veritatem, ne latere poſteros queat, ſtilo

etiam

etiam, memoriæque mandavi. Nam de compoſitis falſo literis, quibus libertatem arguor ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. Nam quæ ſperari reliqua libertas poteſt? Atque utinam poſſet ulla! reſpondiſſem Canii verbo: qui cum a C. Cæſare Germanici filio conſcius contra ſe factæ conjurationis fuiſſe diceretur; Si ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re non ita ſenſus noſtros mœror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quæ ſperaverint effeciſſe, vehementer admiror. Nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus: poſſe vero contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit: Siquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona vero unde, ſi non eſt? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque ſenatus ſanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis ſenatuique viderant, perditum ire voluiſſe. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ipſa ſemper dirigebas: meminiſti, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum ſenatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam ſenatus, quanta mei periculi ſecuritate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactaſſe. Minuit enim quodammodo ſe probantis conſcientiæ ſecretum, quoties oſtentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam noſtram quis exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmiis falſi ſceleris pœnas ſubimus. Et cujus umquam facinoris manifeſta confeſſio ita judices habuit in ſeve-

rita-

ritate concordes, ut non aliquos vel ipſe humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta ſubmitteret? Si inflammare ſacras ædes voluiſſe, ſi ſacerdotes impio jugulare gladio, ſi bonis omnibus necem ſtruxiſſe diceremur, præſentem tamen ſententia confeſſum, convictumve puniſſet. Nunc quingentis fere paſſuum millibus procul moti, atque indefenſi ob ſtudium propenſius in ſenatum, morti, proſcriptionique damnamur. O meritos, de ſimili crimine neminem poſſe convinci! cujus dignitatem reatus ipſi etiam qui detulere, viderunt: quam uti alicujus ſceleris admiſtione fuſcarent, ob ambitum dignitatis ſacrilegio me conſcientiam polluiſſe mentiti ſunt. Atqui & tu inſita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de noſtri animi ſede pellebas, & ſub tuis oculis ſacrilegio locum eſſe fas non erat. Inſtillabas enim auribus, cogitationibuſque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπȣ Θεῷ. Nec conveniebat viliſſimorum me ſpirituum præſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut conſimilem Deo faceres. Præterea penetrale innocens domus, honeſtiſſimorum cœtus amicorum, ſocer Symmachus ſanctus, & æque actu ipſo reverendus, ab omni nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. Sed o nefas! illi vero de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipſo affines fuiſſe videmur maleficio, quod tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Ita non eſt ſatis nihil mihi profuiſſe tuam reverentiam, niſi ultro tu mea potius offenſione lacereris. At vero hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum; eaque tantum judicat eſſe proviſa quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut exiſtimatio bona prima omnium deſerat infelices. Qui nunc populi rumores, quam diſſonæ, multipliceſque ſententiæ, piget

remi-

reminiſci . Hoc tantum dixerim : ultimam eſſe adverſæ fortunæ ſarcinam , quod dum miſeris aliquod crimen affingitur , quæ perferunt , meruiſſe creduntur . Et ego quidem bonis omnibus pulſus , dignitatibus exutus , exiſtimatione fœdatus , ob beneficium ſupplicium tuli . Videre autem videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitantes : perditiſſimum quemque novis delationum fraudibus imminentem : jacere bonos , noſtri diſcriminis terrore proſtratos : flagitioſum quemque ad audendum quidem facinus impunitate , ad efficiendum vero præmiis incitari : inſontes autem non modo ſecuritate , verum ipſa etiam defenſione privatos . Itaque libet exclamare :

METRUM V.

O Stelliferi conditor orbis ,
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido cælum turbine verſas ,
Legemque pati ſidera cogis ;
Ut nunc pleno lucida cornu ,
Totis fratris obvia flammîs ,
Condat ſtellas Luna minores ;
Nunc obſcuro pallida cornu ,
Phœbo propior , lumina perdat .
Et qui primæ tempore noctis
Agit algentes Heſperus ortus ,
Solitas iterum mutat habenas ,
Phœbi pallens Lucifer ortu .
Tu frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviore mora :
Tu cum fervida venerit æſtas ,
Agiles noctis dividis horas .
Tua vis varium temperat annum ,
Ut , quas Boreæ ſpiritus aufert ,

Re-

Revebat mitis Zephyrus, frondes:
Quæque Arcturus ſemina vidit,
Seirius altas urat ſegetes.
Nihil antiqua lege ſolutum
Linquit propriæ ſtationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum ſolos reſpuis actus
Merito rector cobibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat
Fortuna vices? premit inſontes
Debita ſceleri noxia pœna:
At perverſi reſident celſo
Mores ſolio, ſanctaque calcant
Injuſta vice colla nocentes.
Latet obſcuris condita virtus
Clara tenebris, juſtuſque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipſis
Fraus mendacii comta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent ſubdere reges.
O jam miſeras reſpice terras,
Quiſquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ ſalo.
Rapidos, rector, comprime fluctus,
Et quo cælum regis immenſum
Firma ſtabiles fœdere terras.

PROSA V.

HÆc ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis queſtibus mota: Cum te, inquit, mœſtum, lacrimantemque vidiſſem, il-

lico miſerum, exſulemque cognovi. Sed quam id longinquum eſſet exſilium, niſi tua prodidiſſet oratio, neſciebam. Sed tu procul a patria non quidem pulſus es, ſed aberraſti. At ſi te pulſum exiſtimari mavis, te potius ipſe pepuliſti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuiſſet. Si enim cujus oriundus ſis patriæ reminiſcaris, non, uti Athenienſium quondam, multitudinis imperio regitur: ἀλλ' εἷς βασιλεύς ἐστιν, εἷς κοίρανος, qui frequentia civium, non depulſione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare juſtitiæ ſumma libertas eſt. An ignoras illam tuæ civitatis antiquiſſimam legem, qua ſancitum eſt, ei jus exſulare non eſſe quiſquis in ea ſedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus eſt, ne exſul eſſe mereatur. At quiſquis inhabitare eam velle deſierit, pariter deſinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potius, comtos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis ſedem requiro. In qua non libros, ſed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum ſententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, ſed pro multitudine geſtorum tibi, pauca dixiſti. De objectorum tibi vel honeſtate, vel falſitate, cunctis nota memoraſti. De ſceleribus, fraudibuſque delatorum recte tu quidem ſtrictim attingendum putaſti, quod ea melius, uberiuſque recognoſcentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuiſti etiam vehementer injuſti factum ſenatus. De noſtra etiam criminatione doluiſti, læſæque opinionis damna fleviſti. Poſtremus adverſus fortunam dolor incanduit, conqueſtuſque es non æqua meritis præmia penſari. In extremo Muſæ ſævientis, uti quæ cælum, terras quoque pax regeret, vota poſuiſti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira,

mœror diſtrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulliſper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore molleſcant.

METRUM VI.

Cum Phœbi radiis grave
Cancri ſidus inæſtuat;
Tum qui larga negantibus
Sulcis ſemina credidit,
Eluſus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum ſævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit:
Nec quæras avida manu
Vernos ſtringere palmites,
Uvis ſi libeat frui;
Autumno potius ſua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus;
Nec quas ipſe coërcuit,
Miſceri patitur vices.
Sic quod præcipiti via
Certum deſerit ordinem,
Lætos non habet exitus.

PROSA VI.

PRimum igitur pateris ne me pauculis rogationibus ſtatum tuæ mentis attingere, atque tentare; ut

qui modus ſit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut reſponſurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi, fortuitiſque caſibus putas? an ullum credis ei ineſſe regimen rationis? Atqui, inquam, nullo exiſtimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi ſuo conditorem præſidere Deum ſcio: nec umquam fuerit dies qui me ab hac ſententiæ veritate depellat. Ita eſt, inquit. Nam id etiam paullo ante cecinisti, hominesque tantum divinæ exſortes curæ eſſe deploraſti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam ſalubri ſententia locatus, ægrotes! Verum altius perſcrutemur; neſcio quid abeſſe conjecto. Sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ ſententiam noſco, ne dum ad inquiſita reſpondere queam. Num me, inquit, fefellit abeſſe aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepſerit? Sed dic mihi, meminiſti ne, quis ſit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, ſed memoriam mœror hebetavit. At qui ſcis, unde cuncta proceſſerint? Novi, inquam, Deumque eſſe reſpondi. Et qui fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis, ignores? Verum hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint; convellere autem, ſibique totum exſtirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim; hominem ne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteris ne proferre? Hoccine interrogas? an eſſe neſciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud eſſe noviſti? Nihil. Jam ſcio morbi

tui,

Digitized by Google

tui, inquit, aliam vel maximam cauſſam; quid ipſe ſis, noſſe deſîſti. Quare pleniſſime vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exſulem, & exſpoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniam vero, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potentes, feliceſque arbitraris. Quoniam vero, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque cauſſæ. Sed ſoſpitatis auctori grates, quod te nondum totum natura deſtituit. Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quod eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis. Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi ex hac minima ſcintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus eſt uti, & eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paulliſper lenibus, mediocribuſque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, ſplendorem veræ lucis poſſis agnoſcere.

METRUM VII.

NUbibus atris
Condita nullum
Fundere poſſunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auſter
Miſceat æſtum,

Vitrea dudum,
Parque ſerenis
Unda diebus,
Mox reſoluto
Sordida cœno,
Viſibus obſtat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpe reſiſtit
Rupe ſoluti
Objice ſaxi.
Tu quoque ſi vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato;
Nec dolor adſit.
Nubila mens eſt,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

ANI-

Digitized by Google

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER II.

PROSA I.

POSTHÆC paullisper obticuit: atque ubi attentionem meam modeſta taciturnitate collegit, ſic exorſa eſt. Si penitus ægritudinis tuæ cauſſas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, deſiderioque tabeſcis; ea tantum animi tui ſtatum, ſicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformes illius prodigii fucos; & eo uſque cum iis quos eludere nititur, blandiſſimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat quos inſperata reliquerit. cujus ſi naturam, mores, ac meritum reminiſcare, nec habuiſſe te in ea pulchrum aliquid, nec amiſiſſe cognoſces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas

Digitized by Google

enim præſentem quoque, blandientemque virilibus inceſſere verbis; eamque de noſtro adyto prolatis inſectabare ſententiis. Verum omnis ſubita mutatio rerum non ſine quodam quaſi fluctu contingit animorum. Sic factum eſt, ut tu quoque paulliſper a tua tranquillitate diſceſſeris. Sed tempus eſt, haurire te aliquid ac deguſtare molle, atque jucundum, quod ad interiora tranſmiſſum validioribus hauſtibus viam fecerit. Adſit igitur rhetoricæ ſuadela dulcedinis, quæ tunc tantum recto calle procedit, cum noſtra inſtituta non deſerit; cumque hac muſica laris noſtri vernula nunc leviores, nunc graviores modos ſuccinat. Quid eſt igitur, o homo, quod te in mœſtitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inuſitatumque vidiſti. Tu, ſi fortunam putas erga te eſſe mutatam, erras. Hi ſemper ejus mores; hæc natura eſt. Servavit circa te propriam potius in ipſa ſui mutabilitate conſtantiam. Talis erat cum blandiebatur, cum tibi falſæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendiſti cæci numinis ambiguos vultus. Quæ ſeſe adhuc velat aliis, tota tibi prorſus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorreſcis, ſperne, atque abjice pernicioſe alludentem. Nam quæ nunc mœroris tibi cauſſa tanti eſt, hæc eadem tranquillitatis eſſe debuiſſet. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit eſſe ſecurus. An vero tu pretioſam æſtimas abituram felicitatem? & cara tibi eſt fortuna præſens, nec manendi fida, & cum diſceſſerit allatura mœrorem? Quod ſi nec arbitrio retineri poteſt, & calamitoſos fugiens facit; quid eſt aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos ſitum eſt, ſuffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur; eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit eſſe blanditias.

Po-

Poſtremo æquo animo toleres oportet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cum ſemel jugo ejus colla ſubmiſeris. Quod ſi manendi, abeundique ſcribere legem velis ei quam tu dominam ſponte elegiſti, nonne injurius fueris, & impatientia tua ſortem exacerbabis quam permutare non poſſis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, ſed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis ſemina crederes, feraces inter ſe annos, ſterileſque penſares. Fortunæ te regendum dediſti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium ſtolidiſſime, ſi manere incipit, fors eſſe deſiſtit.

METRUM I.

HÆc cum ſuperba verterit vices dextra,
Et æſtuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos ſæva proterit reges,
Humilemque victi ſublevat fallax vultum;
Non illa miſeros audit: haud curat fletus;
Ultroque gemitus dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, ſic ſuas probat vires;
*Magnumque * ſuis monſtrat oſtentum, ſi quis*
Viſatur una ſtratus ac felix hora.

PROSA II.

VEllem autem pauca tecum fortunæ ipſius verbis agitare. Tu igitur an jus poſtulet, animadverte. Quid tu, o homo, ream me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum poſſeſſione contende. Et ſi cujuſquam mortalium proprium quid horum eſſe monſtraveris, ego jam

tua fuiſſe quæ repetis, ſponte concedam. Cum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque ſuſcepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium quæ mei ſunt juris affluentia, & ſplendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut uſus alienis. Non habes jus querelæ, tamquam tua prorſus perdideris. Quid ergo ingemiſcis? nulla tibi a nobis illata eſt violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei ſunt juris. Dominam famulæ cognoſcunt; mecum veniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affirmem, ſi tua forent quæ amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. An ego ſola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eoſdemque tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibuſque redimire, nunc nimbis, frigoribuſque confundere. Jus eſt mari, nunc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Adſcende ſi placet, ſed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poſcet, deſcendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas, Crœſum regem Lydorum Cyro paullo ante formidabilem, mox deinde miſerandum rogi flammis traditum, miſſo cælitus imbre defenſum? Num te præterit, Paullum Perſi regis a ſe capti calamitatibus pias impendiſſe lacrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adoleſcentulus *δύο πιθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν*, in Jovis limine jacere didiciſti? Quid ſi uberius de bonorum parte ſumſiſti? quid ſi a te non tota

diſceſ-

diſceſſi? quid ſi hæc ipſa mei mutabilitas juſta tibi cauſſa eſt ſperandi meliora? Tamen ne animo contabeſcas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere deſideres:

METRUM II.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus verſat arenas,
Aut quot ſtelliferis edita noctibus
Cælo ſidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno Copia cornu;
Humanum miſeras haud ideo genus
Ceſſet flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus;
Nil jam parta videntur:
Sed quæſita vorans ſæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardeſcit habendi?
Numquam dives agit, qui trepidus gemens
Seſe credit egentem.

PROSA III.

HIs igitur ſi pro ſe tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hiſceres non haberes. At ſi quid eſt quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego, Specioſa quidem iſta ſunt, inquam, oblitaque rhetoricæ, ac mu-

ſicæ

ſicæ melle dulcedinis ; tum tantum , cum audiuntur , oblectant . Sed miſeris malorum altior ſenſus eſt . Itaque cum hæc auribus inſonare deſierint , inſitus animum mœror prægravat . Et illa , Ita eſt , inquit . Hæc enim nondum morbi tui remedia , ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quædam ſunt . Nam quæ in profundum ſeſe penetrent , cum tempeſtivum fuerit , admovebo . Verumtamen ne te miſerum exiſtimari velis ; an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es ? Taceo quod deſolatum parente , ſummorum te virorum cura ſuſcepit , delectuſque in affinitatem principum civitatis , quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt , prius carus , quam proximus eſſe cœpiſti . Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum , cum conjugis pudore , tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit ? Prætereo (libet enim præterire communia) ſumtas in adoleſcentia negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat . Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet , poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter conſules liberos tuos domo provehi , ſub frequentia patrum , ſub plebis alacritate vidiſti ; cum eiſdem in curia curules inſidentibus , tu regiæ laudis orator , ingenii gloriam , facundiæque meruiſti : cum in Circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis exſpectationem , triumphali largitione ſatiaſti ? Dediſti , ut opinor , verba fortunæ , dum te illa demulcet , dum te , ut ſuas delicias , fovet . Munus quod nulli umquam privato commodaverat , abſtuliſti . Vis ne igitur cum fortuna calculum ponere ? Nunc te primum liventi oculo præſtrinxit . Si numerum , modumque lætorum , triſtiumve conſideres , adhuc te felicem negare non poſſis . Quod ſi iccirco te fortunatum eſſe non exiſtimas , quo-

niam

niam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non eſt quod te miſerum putes; quoniam quæ nunc mœſta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ ſcenam nunc primum ſubitus, hoſpeſque veniſti? ullam ne humanis rebus ineſſe conſtantiam reris, cum ipſum ſæpe hominem velox hora diſſolvat? Nam etſi rara eſt fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ eſt etiam manentis. Quid igitur referre putas, tu ne illam moriendo deſeras, an te illa fugiendo?

METRVM III.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cœperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis ſtella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit roſis,
Spiret inſanum nebuloſus Auſter,
Jam ſpinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotis mare fluctibus:
Sæpe ferventes Aquilo procellas
Verſo concitat æquore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Conſtat, æterna poſitumque lege eſt,
Ut conſtet genitum nihil.

PROSA IV.

Tum ego, Vera, inquam, commemoras, o virtutum omnium nutrix, nec inficiari poſſum pro-

Digitized by Google

proſperitatis meæ velociſſimum curſum. Sed hoc eſt quod recolentem me vehementius coquit. Nam in omni adverſitate fortunæ infeliciſſimum genus eſt infortunii, fuiſſe felicem. Sed quod tu, inquit, falſæ opinionis ſupplicium luis, id rebus jure imputare non poſſis. Nam ſi te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quam plurimis, maximiſque abundes, mecum reputes licet. Igitur ſi quod in omni fortunæ cenſu pretioſiſſimum poſſidebas, id tibi divinitus illæſum adhuc,inviolatumque ſervatur, poteris ne meliora quæque retinens, de infortunio jure cauſſari? Atqui viget incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer; & quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia, virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, & ut omnes ejus dotes breviter includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantum vitæ hujus exoſa ſpiritum ſervat. Quo uno felicitatem minui tuam vel ipſa conceſſerim, tui deſiderio lacrimis ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel aviti, vel paterni ſpecimen elucet ingenii? Cum igitur præcipua ſit mortalibus vitæ cura retinendæ, o te, ſi tua bona cognoſcas, felicem! cui ſuppetunt etiam nunc quæ vita nemo dubitat eſſe cariora. Quare ſicca jam lacrimas. Nondum eſt ad unum omnes exoſa fortuna,nec tibi nimium valida tempeſtas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præſentis ſolamen, nec futuri ſpem temporis abeſſe patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, utcumque ſe res habeant, enatabimus. Sed quantum decus ornamentis noſtris deceſſerit, vides. Et illa, promovimus, inquit, aliquantulum, ſi te nondum totius tuæ ſortis piget. Sed delicias tuas ferre non poſſum, qui abeſſe aliquid tuæ beatitudini

tam

tam luctuoſus, atque anxius conqueraris. Quis eſt enim tam compoſitæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur? Anxia enim res eſt humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetuo ſubſiſtat. Huic cenſus exuberat, ſed eſt pudori degener ſanguis. Hunc nobilitas notum facit, ſed anguſtia rei familiaris incluſus, eſſe mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cenſum nutrit heredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mœſtus illacrimat. Icciroo nemo facile cum fortunæ ſuæ conditione concordat. Ineſt enim ſingulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod feliciſſimi cujuſque delicatiſſimus ſenſus eſt, &, niſi ad nutum cuncta ſuppetant, omnis adverſitatis inſolens, minimis quibuſque proſternitur: adeo perexigua ſunt quæ fortunatiſſimis beatitudinis ſummam detrahunt. Quam multos eſſe conjectas qui ſeſe cælo proximos arbitrentur, ſi de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipſe locus, quem tu exſilium vocas, incolentibus patria eſt. Adeo nihil eſt miſerum, niſi cum putes: contraque beata ſors omnis eſt æquanimitate tolerantis. Quis eſt ille tam felix qui cum dederit impatientiæ manus, ſtatum ſuum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo reſperſa eſt! quæ ſi etiam fruenti jucunda eſſe videatur, tamen, quo minus cum velit, abeat, retineri non poſſit. Liquet igitur quam ſit mortalium rerum miſera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur, o mortales, extra petitis intra vos poſitam felicitatem? Error vos, inſcitiaque confundit. Oſtendam breviter tibi ſummæ cardinem felicitatis. Eſt ne aliquid tibi te ipſo pretioſius? Nihil, inquies. Igitur ſi tui compos fueris,

ris, poſſidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna poſſit auferre. Atque ut agnoſcas in his fortuitis rebus beatitudinem conſtare non poſſe, ſic collige. Si beatitudo eſt ſummum naturæ bonum ratione degentis, nec illud eſt ſummum bonum quod eripi ullo modo poteſt: quoniam præcellit id quod nequeat auferri; manifeſtum eſt, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ inſtabilitas aſpirare non poſſit. Ad hæc, quem caduca iſta felicitas vehit, vel ſcit eam, vel neſcit eſſe mutabilem. Si neſcit, quænam beata ſors eſſe poteſt ignorantiæ in cæcitate? Si ſcit, metuat neceſſe eſt, ne amittat quod amitti poſſe non dubitat; quare continuus timor non ſinit eſſe felicem. An vel ſi amiſerit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum eſt quod æquo animo feratur amiſſum. Et quoniam tu idem es cui perſuaſum eſſe, atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, mentes hominum nullo modo eſſe mortales: cumque ſit clarum, fortuitam felicitatem corporis morte finiri: dubitari nequit, ſi hæc auferre beatitudinem poteſt, quin omne mortalium genus in miſeriam, mortis fine, labatur. Quod ſi multos ſcimus beatitudinis fructum non morte ſolum, verum etiam doloribus ſuppliciiſque quæſiſſe, quonam modo præſens vita facere beatos poteſt, quæ miſeros tranſacta non efficit?

METRUM IV.

Quiſquis volet perennem
Cautus ponere ſedem,
Stabiliſque nec ſonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat ſpernere pontum,

Mon-

Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auſter
Totis viribus urget:
Hæ pendulum ſolutæ
Pondus ferre recuſant.
Fugiens periculoſam
Sortem ſedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere ſaxo.
Quamvis tonet ruinis
Miſcens æquora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Duces ſerenus ævum,
Ridens ætheris iras.

PROSA V.

SEd quoniam rationum jam in te mearum fomenta deſcendunt, paullo validioribus utendum puto: Age enim, ſi jam caduca, & momentanea fortunæ dona non eſſent, quid in eis eſt quod aut veſtrum umquam fieri queat, aut non perſpectum, conſideratumque vileſcat? Divitiæ ne vel veſtri, vel ſui natura pretioſæ ſunt? Quid earum potius? aurum ne, an vis congeſtæ pecuniæ? Atqui hæ effundendo magis, quam coacervando melius nitent: ſiquidem avaritia ſemper odioſos, claros largitas facit. Quod ſi manere apud quemquam non poteſt quod transfertur in alterum; tunc eſt pretioſa pecunia, cum translata in alios largiendi uſu deſinit poſſideri. At eadem ſi apud unum, quanta eſt ubique gentium congeratur, ceteros ſui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum: veſtræ vero divitiæ, niſi comminutæ,

in plures tranſire non poſſunt. quod cum factum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine ceterorum paupertate non veniunt! An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed ſi quid eſt in hoc ſplendore præcipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid eſt enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum eſſe jurè videatur? Quæ tametſi conditoris opera, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ, admirationem veſtram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulchritudo delectat? Quid ni? Eſt enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quondam ſereni maris facie gaudemus: ſic cælum, ſidera, ſolem, lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium ſplendore gloriari? An vernis floribus ipſe diſtingueris? aut tua in æſtivos fructus intumeſcit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet eſſe fortuna quæ a te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium procul-dubio debentur alimentis. Sed ſi, quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis, nihil eſt quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimiſque natura contenta eſt: cujus ſatietatem ſi ſuperfluis urgere velis, aut injucundum quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam vero pulchrum variis fulgere veſtibus putas: quarum ſi grata intuitu ſpecies eſt, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit eſſe felicem? qui ſi vitioſi moribus ſunt, pernicioſa domus ſarcina, & ipſi domino vehementer inimica: ſin vero probi, quonam

modo

modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum quæ in tuis computas bonis, tuum eſſe bonum liquido monſtratur. Quibus ſi nihil ineſt appetendæ pulchritudinis, quid eſt quod vel amiſſis doleas, vel læteris retentis? Quod ſi natura pulchra ſunt, quid id tua refert? Nam hæc per ſe a tuis quoque opibus ſequeſtrata placuiſſent. Neque enim iccirco ſunt pretioſa, quod in tuas venere divitias: ſed quoniam pretioſa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluiſti. Quid autem tanto fortunæ ſtrepitu deſideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus eſt ad tuendam pretioſæ ſupellectilis varietatem: verumque illud eſt, permultis indigere eos qui permulta poſſideant: contraque minimo, qui abundantiam ſuam naturæ neceſſitate, non ambitus ſuperfluitate metiantur. Ita ne autem nullum eſt proprium vobis atque inſitum bonum, ut in externis, ac ſepoſitis rebus bona veſtra quæratis? Sic rerum verſa conditio eſt, ut divinum merito rationis animal, non aliter ſibi ſplendere, niſi inanimatæ ſupellectilis poſſeſſione videatur? Et alia quidem ſuis contenta ſunt: vos autem Deo mente conſimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori veſtro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præſtare voluit: vos dignitatem veſtram infra infima quæque detruditis. Nam ſi omne cujuſque bonum, eo cujus eſt, conſtat eſſe pretioſius, cum viliſſima rerum veſtra bona eſſe judicatis, eiſdem voſmetipſos veſtra æſtimatione ſummittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio eſt, ut tum tantum ceteris rebus, cum ſe cognoſcit, excellat: eadem tamen infra beſtias redigatur, ſi ſe noſſe deſierit. Nam ceteris animantibus ſeſe ignorare, natura eſt:

 homi-

hominibus vero, vitio venit. Quam vero late patet veſter hic error, qui ornari poſſe aliquid ornamentis exiſtimatis alienis! At id fieri nequit. Nam ſi quid ex appoſitis luceat, ipſa quidem quæ ſunt appoſita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in ſua nihilo minus fœditate perdurat. Ego vero nego illud eſſe bonum quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquies. Atqui divitiæ poſſidentibus perſæpe nocuerunt, cum peſſimus quiſque, eoque alieni magis avidus, quidquid uſquam auri, gemmarum eſt, ſe ſolum, qui habeat digniſſimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque ſolicitus pertimeſcis, ſi vitæ hujus callem vacuus viator intraſſes, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, ſecurus eſſe deſiſtis!

METRUM V.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ ſera ſolebat
Jejunia ſolvere glande:
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miſcere veneno.
Somnos dabat herba ſalubres;
Potum quoque lubricus amnis;
Umbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hoſpes.
Tunc claſſica ſæva tacebant,

Odiis

Digitized by Google

Odiis neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hoſtibus ulla
Vellet prior arma movere,
Cum vulnera ſæva videret,
Nec præmia ſanguinis ulla?
Utinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos!
Sed ſævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi.
Heu, quis primus fuit ille
Auri qui pondera tecti,
Gemmaſque latere volentes,
Pretioſa pericula fodit?

PROSA VI.

QUid autem de dignitatibus, potentiaque diſſeram, quas vos veræ dignitatis ac poteſtatis inſcii cælo exæquatis? Quæ ſi in improbiſſimum quemque ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas ſtrages dederit? Certe, uti meminiſſe te arbitror, conſulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob ſuperbiam conſulum veſtri veteres abolere cupierunt: qui ob eamdem ſuperbiam prius regium de civitate nomen abſtulerant. At, ſi quando, quod perrarum eſt, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, ſed ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ vero eſt iſta veſtra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne, o terrena animalia, conſideratis, quibus præſidere videamini? Nam ſi inter mures videres unum aliquem jus ſibi, ac poteſtatem præ ceteris vindicantem; quanto movereris cachinno! Quid vero, ſi cor-

pus ſpectes, imbecillius homine reperire queas, quos ſæpe muſculorum quoque vel morſus, vel in ſecreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quiſquam jus aliquod in quempiam, niſi in ſolum corpus, & quod infra corpus eſt, fortunam loquor, poſſit exercere? Num quidquam umquam libero imperabis animo? Num mentem firma ſibi ratione cohærentem de ſtatu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quemdam virum ſuppliciis ſe tyrannus adacturum putaret ut adverſum ſe factæ conjurationis conſcios proderet, linguam ille momordit atque abſcidit, & in os tyranni ſævientis abjecit: ita cruciatus quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir ſapiens fecit etiam virtutis. Quid autem eſt quod in alium quiſquam facere poſſit, quod ſuſtinere ab alio ipſe non poſſit? Buſiridem accepimus necare hoſpites ſolitum, ab Hercule hoſpite fuiſſe mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: ſed mox ipſe victorum catenis manus præbuit. Ullam ne igitur ejus hominis potentiam putas qui quod ipſe in alio poteſt, ne id in ſe alter valeat, efficere non poſſit? Ad hæc, ſi ipſis dignitatibus ac poteſtatibus ineſſet aliquid naturalis ac proprii boni, numquam peſſimis provenirent. Neque enim ſibi ſolent adverſa ſociari. Natura reſpuit ut contraria quæque jungantur. Ita cum peſſimos plerumque dignitatibus fungi dubium non ſit, illud etiam liquet, natura ſui bona non eſſe quæ ſe peſſimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius exiſtimari poteſt, quæ ad improbiſſimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud conſiderandum puto, quod nemo dubitat eſſe fortem cui fortitudinem ineſſe conſpexerit: & cuicumque velocitas adeſt, manifeſtum eſt eſſe velocem. Sic muſica quidem muſicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujuſque rei natura quod pro-

Digitized by Google

proprium eſt: nec contrariarum rerum miſcetur effectibus, ſed ultro quæ ſunt adverſa, depellit. Atqui nec opes inexpletam reſtinguere avaritiam queunt: nec poteſtas ſui compotem fecerit quem vitioſæ libidines inſolubilibus adſtrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, ſed prodit potius, & oſtentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim ſeſe res aliter habentes falſis compellare nominibus, quæ facile ipſarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari poteſt. Poſtremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis ineſſe manifeſtum eſt: quæ nec ſe bonis ſemper adjungit; & bonos, quibus fuerit adjuncta non efficit.

METRUM VI.

Novimus quantas dederit ruinas,
Urbe flammata, patribuſque cæſis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuſo maduit cruore,
Corpus & viſu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrimis, ſed eſſe
Cenſor exſtincti potuit decoris.
Hic tamen ſceptro populos regebat
Quos videt condens radios ſub undas
Phœbus, extremo veniens ab ortu;
Quos premunt ſeptem gelidi triones;
Quos Notus ſicco violentus æſtu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celſa num tandem valuit poteſtas
Vertere inſani rabiem Neronis?
Heu gravem ſortem, quoties iniquus
Additur ſævo gladius veneno!

PROSA VII.

TUm ego, Scis, inquam, ipſa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuiſſe dominatam: ſed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita conſeneſceret. Et illa: Atqui hoc unum eſt quod præſtantes quidem natura mentes, ſed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere poſſit, gloriæ ſcilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam ſit exilis & totius ponderis vacua, ſic conſidera. Omnem terræ ambitum, ſicuti aſtrologicis demonſtrationibus accepiſti, ad cæli ſpatium, puncti conſtat obtinere rationem: id eſt, ut ſi ad cæleſtis globi magnitudinem conferatur, nihil ſpatii prorſus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio eſt, ſicut Ptolemæo probante didiciſti, quæ a nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, ſi quantum maria, paludeſque premunt, quantumque ſiti vaſta regio diſtenditur, cogitatione ſubtraxeris, vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumſepti, atque concluſi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam anguſtis exiguiſque limitibus arctata? Adde quod hoc ipſum brevis habitaculi ſeptum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione diſtantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diverſitate, tum commercii inſolentia, non modo fama hominum ſingulorum, ſed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, ſicut ipſe quodam loco ſignificat, nondum Caucaſum montem Romanæ reipublicæ fama tranſcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceteriſque id locorum gentibus formido-

doloſa. Vides ne igitur quam ſit anguſta, quam compreſſa gloria quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis tranſire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diverſarum gentium mores inter ſe, atque inſtituta diſcordant; ut quod apud alios laude, apud alios ſupplicio dignum judicetur. Quo fit, ut ſi quem famæ prædicatio delectat, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter ſuos gloria quiſque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipſa ſcripta proficiunt, quæ cum ſuis auctoribus premit longior, atque obſcura vetuſtas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod ſi ad æternitatis infinita ſpatia pertractes, quid habes quod de tui nominis diuturnitate læteris? Unius enim mora momenti, ſi decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque ſpatium definitum eſt, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipſe numerus annorum, ejuſque quantum libet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem poteſt. Etenim finitis ad ſe invicem fuerit quædam; infiniti vero atque finiti nulla umquam poterit eſſe collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, ſi cum inexhauſta æternitate cogitetur, non parva, ſed plane nulla eſſe videatur. Vos autem niſi ad populares auras, inaneſque rumores, recte facere neſcitis; & relicta conſcientiæ, virtutiſque præſtantia, de alienis præmia ſermunculis poſtulatis. Accipe in hujuſmodi arrogantiæ levitate quam feſtive aliquis illuſerit. Nam cum quidam adortus eſſet hominem contumeliis qui non ad veræ virtutis uſum, ſed ad ſuperbam gloriam

falſum ſibi philoſophi nomen induerat, adjeciſſetque jam ſe ſciturum, an ille philoſophus eſſet, ſiquidem illatas injurias leniter, patienterque toleraſſet; ille patientiam paulliſper aſſumſit, acceptaque contumelia velut inſultans, Jam tandem, inquit, intelligis ne me eſſe philoſophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, ſi tacuiſſes. Quid autem eſt quod ad præcipuos viros (de his enim ſermo eſt) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, eſt quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? Nam ſi, quod noſtræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria; cum is cujus ea eſſe dicitur, non exſtet omnino: ſin vero ſibi mens bene conſcia, terreno carcere reſoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium ſpernet, quæ ſe, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRUM VII.

Quicumque ſolam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam;
Late patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum ſitum:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtra levare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam.
Involvit humile pariter, & celſum caput,
Æquatque ſummis infima.
Ubi nunc fidelis oſſa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?

Signat

Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.
Sed quod decora novimus vocabula,
Num ſcire conſumtos datur?
Jacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod ſi putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Jam vos ſecunda mors manet.

PROSA VIII.

SEd ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, eſt aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum ſcilicet cum ſe aperit, cum frontem detegit, moreſque profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum eſt quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adverſam, quam proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc ſemper vera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. Illa fallit; hæc inſtruit: illa mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremo felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adverſa, plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut

vide-

videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc amiſſas opes quærere: quod pretioſiſſimum genus divitiarum eſt, amicos inveniſti.

METRUM VIII.

Quod mundus ſtabili fide
Concordes variat vices;
Quod pugnantia ſemina
Fœdus perpetuum tenent;
Quod Phœbus roſeum diem
Curru provehit aureo;
Ut quas duxerit Heſperus
Phœbe noctibus imperet;
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coërceat;
Ne terris liceat vagis
Latos tundere terminos;
Hanc rerum ſeriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cælo imperitans amor.
Hic ſi frena remiſerit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc ſocia fide
Pulchris motibus incitant,
Certent ſolvere machinam.
Hic ſancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugii ſacrum
Caſtis nectit amoribus:
Hic fidis etiam ſua
Dictat jura ſodalibus.
O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor
Quo cælum regitur, regat!

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII
DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBER III.

PROSA I.

JAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, ſtupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo poſt, O, inquam, ſummum laſſorum ſolamen animorum, quantum me vel ſententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate reſoviſti! adeo ut jam me poſthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia quæ paullo ante acriora eſſe dicebas, non modo non perhorreſco, ſed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Senſi, inquit, cum verba noſtra tacitus, attentuſque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci. Talia ſunt quippe quæ reſtant, ut deguſtata quidem

Digitized by Google

dem mordeant, interius autem recepta dulceſcant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, ſi, quonam te ducere aggrediamur, agnoſceres? Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque ſomniat animus: ſed occupato ad imagines viſu, ipſam illam non potes intueri. Tum ego: Fac obſecro, &, quæ illa vera ſit, ſine cunctatione demonſtra. Faciam, inquit illa, tui cauſſa libenter: ſed quæ tibi cauſſa notior eſt, eam prius deſignare verbis, atque informare conabor: ut ea perfecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, veræ beatitudinis ſpecimen poſſis agnoſcere.

METRUM I.

QUi ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior eſt apium mage labor,
*Si malus ora prius ſapor * edat.*
Gratius aſtra nitent, ubi Notus
Deſinit imbriferos dare ſonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roſeos agit equos.
Tu quoque falſa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum ſubierint.

PROSA II.

TUm defixo paullulum viſu, & velut in auguſtam ſuæ mentis ſedem recepta, ſic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad unum

tamen

Digitized by Google

tamen beatitudinis finem nititur pervenire. Id autem eſt bonum quo quis adepto, nihil ulterius deſiderare queat. Quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque intra ſe bona continens: cui ſi quid abforet, ſummum eſſe non poſſet; quoniam relinqueretur extrinſecus quod poſſet optari. Liquet igitur, beatitudinem eſſe ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverſo tramite mortales omnes conantur adipiſci. Eſt enim mentibus hominum veri boni naturaliter inſerta cupiditas: ſed ad falſa devius error abducit. Quorum quidem alii ſummum eſſe bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii vero bonum, quod ſit digniſſimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus ſuis eſſe nituntur. Sunt qui ſummum bonum in ſumma potentia eſſe conſtituant: hi vel regnare ipſi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus glorioſum nomen propagare feſtinant. Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi feliciſſimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines, cauſſaſque alterutro permutant: ut qui divitias ob potentiam, voluptateſque deſiderant, vel qui potentiam ſeu pecuniæ cauſſa, ſeu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceteriſque talibus humanorum actuum, votorumque verſatur intentio, veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quamdam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod ſanctiſſimum quidem genus eſt, non in fortuna, ſed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ cauſſa, vel delectationis aſſumitur. Jam vero corporis bona promtum eſt ut ad ſuperiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præſtare valentiam: pulchritudo atque veloci-

tas

tas celebritatem: ſalubritas voluptatem. Quibus omnibus ſolam beatitudinem deſiderari liquet. Nam quod quiſque præ ceteris petit, id ſummum judicat bonum. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe definimus. Quare beatum eſſe judicat ſtatum quem præ ceteris quiſque deſiderat. Habes igitur ante oculos propoſitam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem ſola conſiderans Epicurus, conſequenter ſibi ſummum bonum voluptatem eſſe conſtituit, quod cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum ſtudia revertor: quorum animus etſi caligante memoria, tamen bonum ſummum repetit; ſed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi qui nihilo indigere nituntur? Atqui non eſt aliud quod æque perficere beatitudinem poſſit, quam copioſus bonorum omnium ſtatus; nec alieni egens, ſed ſibi ipſe ſufficiens. Num vero labuntur hi qui quod ſit optimum, id etiam reverentiæ cultu digniſſimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque eſt quod adipiſci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non eſt numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac ſine viribus æſtimandum eſt quod omnibus rebus conſtat eſſe præſtantius? An claritudo nihili pendenda eſt? Sed ſequeſtrari nequit quin omne quod excellentiſſimum ſit id etiam videatur eſſe clariſſimum. Nam non eſſe anxiam, triſtemque beatitudinem, nec doloribus moleſtiiſque ſubjectam, quid attinet dicere? quando in minimis quoque rebus id appetitur quod habere, fruique delectet. Atqui hæc ſunt quæ adipiſci homines volunt; eaque de cauſſa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptateſque deſiderant, quod per hæc ſibi ſufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam

tiam

tiam credunt eſſe venturam. Bonum eſt igitur quod tam diverſis ſtudiis homines petunt: in quo quanta ſit naturæ vis, facile monſtratur, cum licet variæ diſſidenteſque ſententiæ, tamen in deligendo boni fine conſentiunt.

METRUM II.

QUantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immenſum
Legibus orbem provida ſervet,
Stringatque ligans irreſoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulchra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtrum;
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere ſui;
Laxant nodis colla ſolutis,
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largaſque dapes dulci ſtudio
Ludens hominum cura miniſtret;
Si tamen arcto ſaliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparſas pedibus proterit eſcas,
Silvas tantum mœſta requirit,
Silvas dulci voce ſuſurrat.
Validis quondam viribus acta,

Pronum flectit virga cacumen :
Hanc ſi curvans dextra remiſit ,
Recto ſpectat vertice cælum .
Cadit Heſperias Phœbus in undas ;
Sed ſecreto tramite rurſus
Currum ſolitos vertit ad ortus .
Repetunt proprios quæque recurſus ,
Redituque ſuo ſingula gaudent .
Nec manet ulli traditus ordo ,
Niſi quod fini junxerit ortum ,
Stabilemque ſui fecerit orbem .

P R O S A III.

VOs quoque , o terrena animalia , tenui licet imagine , veſtrum tamen principium ſomniatis , verumque illum beatitudinis finem , licet minime perſpicaci , qualicumque tamen cogitatione perſpicitis , eoque vos & ad verum bonum naturalis ducit intentio , & ab eodem multiplex error abducit . Conſidera namque , an per ea quibus ſe homines adepturos beatitudinem putant, ad deſtinatum finem valeant pervenire . Si enim vel pecuniæ , vel honores , ceteraque tale quid afferunt cui nihil bonorum abeſſe videatur , nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices . Quod ſi neque id valent efficere quod promittunt , boniſque pluribus carent , nonne liquido falſa in eis beatitudinis ſpecies deprehenditur ? Primum igitur teipſum , qui paullo ante divitiis affluebas , interrogo . Inter illas abundantiſſimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas ? Atqui , inquam , tam libero me fuiſſe animo, quin aliquid ſemper angeret , reminiſci nequeo . Nonne quia vel aberat quod abeſſe non velles , vel aderat quod adeſſe noluiſſes ? Ita eſt , inquam . Illius igitur præ-

ſen-

ſentiam, hujus abſentiam deſiderabas. Confiteor, inquam. Eget vero, inquit, eo quod quiſque deſiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, num eſt uſquequaque ſibi ipſe ſufficiens? Minime, inquam. Tu itaque hanc inſufficientiam plenus, inquit, opibus ſuſtinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, ſufficientemque ſibi facere nequeunt; & hoc erat quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maxime conſiderandum puto, quod nihil habeat ſuapte natura pecunia, ut his a quibus poſſidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quid ni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenſes querimoniæ, niſi quod vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita eſt, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinſecus petito præſidio, quo ſuam pecuniam quiſque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, niſi poſſideret pecuniam quam poſſit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapſa res eſt: nam quæ ſufficientes ſibi facere putabantur opes, alieno potius præſidio faciunt indigentes. Quis autem modus eſt quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites eſurire nequeunt? num ſitire non poſſunt? num frigus hibernum pecunioſorum membra non ſentiunt? Sed adeſt, inquies, opulentis quo famem ſatient, quo ſitim, frigusque depellant. Sed hoc modo conſolari quidem divitiis indigentia poteſt; auferri penitus non poteſt. Nam ſi hæc hians ſemper, atque aliquid poſcens, opibus expletur, maneat neceſſe eſt quæ poſſit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiæ nihil ſatis eſt. Quare ſi opes nec ſummovere indigentiam poſſunt, & ipſæ ſuam faciunt, quid eſt quod eas ſufficientiam præſtare credatis?

METRUM III.

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes ,
Ornetque baccis colla rubri litoris ,
Ruraque centeno ſcindat opima bove :
Nec cura mordax deſerit ſuperſtitem ,
Defunctumque leves non comitantur opes .

PROSA IV.

SEd dignitates honorabilem , reverendumque cui provenerint , reddunt . Num vis ea eſt magiſtratibus ut utentium mentibus virtutes inſerant , vitia depellant ? Atqui non fugare , ſed illuſtrare potius nequitiam ſolent . quo fit ut indignemur , eas ſæpe nequiſſimis hominibus contigiſſe . unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem , ſtrumam appellat . Vides ne quantum dedecus malis adjiciant dignitates ? Atqui minus eorum patebit indignitas ſi nullis honoribus inclareſcant . Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti ut cum Decorato gerere magiſtratum putares , cum in eo mentem nequiſſimi ſcurræ , delatoriſque reſpiceres ? Non enim poſſumus ob honores reverentia dignos judicare quos ipſis honoribus judicamus indignos . At ſi quem ſapientia præditum videres , num poſſes eum vel reverentia , vel ea qua præditus eſt , ſapientia , non dignum putare ? Minime . Ineſt enim dignitas propria virtuti , quam protinus in eos quibus fuerit adjuncta, transfundit . Quod quia populares nequeunt facere honores , liquet , eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere . In quo illud eſt animadvertendum magis : nam ſi eo abjectior eſt , quo magis a pluribus quiſque contemnitur , cum reveren-

dos

dos facere nequeant, quos pluribus oſtentat deſpectiores, potius dignitas improbos facit. Verum non impune: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas ſua contagione commaculant. Atque ut agnoſcas veram illam reverentiam per has umbratiles dignitates non poſſe contingere, ſic collige. Siquis multiplici conſulatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui ſi hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio ſuo quoquo gentium nullo modo ceſſarent: ſicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere deſiſtit. Sed quoniam id eis non propria vis, ſed hominum fallax annectit opinio, vaneſcunt illico cum ad eos venerint qui dignitates eas eſſe non æſtimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero apud quos ortæ ſunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim poteſtas, nunc inane nomen eſt, & ſenatorii cenſus gravis ſarcina. Si quis quondam populi curaſſet annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc ſplendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, ſi ultro improborum contagione ſordeſcunt, ſi mutatione temporum ſplendere deſinunt, ſi gentium æſtimatione vileſcunt, quid eſt quod in ſe expetendæ pulchritudinis habeant, ne dum aliis præſtent?

METRUM IV.

QUamvis ſe Tyrio ſuperbus oſtro
Comeret, & niveis lapillis,
Inviſus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero ſævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.

Quis illos igitur putet beatos
Quos miſeri tribuunt honores?

PROSA V.

AN vero regna, regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena eſt exemplorum vetuſtas, plena etiam præſens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conſervationem quidem ſui ſatis efficax invenitur! Quod ſi hæc regnorum poteſtas beatitudinis auctor eſt, nonne ſi qua parte deſuerit, felicitatem minuat, miſeriam importet? Sed quamvis late humana tendantur imperia, plures neceſſe eſt gentes relinqui quibus regum quiſque non imperet. Qua vero parte beatos faciens deſinit poteſtas, hac impotentia ſubintrat, quæ miſeros facit: hoc igitur modo majorem regibus ineſſe neceſſe eſt miſeriæ portionem. Expertus ſortis ſuæ periculorum tyrannus, regni metus pendentis ſupra verticem gladii terrore ſimulavit. Quæ eſt igitur hæc poteſtas quæ ſolicitudinum morſus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipſi vixiſſe ſecuri, ſed nequeunt: dehinc de poteſtate gloriantur. An tu potentem cenſes quem videas velle quod non poſſit efficere? Potentem cenſes qui ſatellite latus ambit: qui quos terret ipſe plus metuit: qui ut potens eſſe videatur, in ſervientium manu ſitum eſt? Nam quid ego de regum familiaribus diſſeram, cum regna ipſa tantæ imbecillitatis plena demonſtrem? quos quidem regia poteſtas ſæpe incolumis, ſæpe autem lapſa proſternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque ſuum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui

qui uterque potentiæ ſuæ renuntiare voluerunt: quorum Seneca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeque in otium conferre conatus eſt. Sed dum ruituros moles ipſa trahit, neuter quod voluit, effecit. Quæ eſt igitur iſta potentia, quam pertimeſcunt habentes: quam nec cum habere velis, tutus ſis, & cum deponere cupias, vitare non poſſis? An præſidio ſunt amici, quos non virtus, ſed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

METRUM V.

QUi ſe volet eſſe potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis ſummittat habenis.
Etenim licet Indica longe
Tellus tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
Non poſſe, potentia non eſt.

PROSA VI.

GLoria vero quam fallax ſæpe, quam turpis eſt! Unde non injuria Tragicus exclamat: *ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν*. Plures enim magnum ſæpe nomen falſis vulgi opinionibus abſtulerunt. quo quid turpius excogitari poteſt? Nam qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. Quæ ſi etiam meritis conquiſitæ ſint, quid tamen ſapientis adjecerint conſcien-

Digitized by Google

tiæ, qui bonum ſuum non populari rumore, ſed conſcientiæ veritate metitur? Quod ſi hoc ipſum propagaſſe nomen, pulchrum videtur; conſequens eſt ut fœdum non extendiſſe judicetur. Sed cum, uti paullo ante diſſerui, plures gentes eſſe neceſſe ſit ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, ſit ut quem tu æſtimas glorioſum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gratiam ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam vero quam ſit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ ſi ad claritudinem refertur, aliena eſt. Videtur namque eſſe nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quod ſi claritudinem prædicatio facit, illi ſint clari neceſſe eſt qui prædicantur. Quare ſplendidum te, ſi tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod ſi quid eſt in nobilitate bonum, id eſſe arbitror ſolum, ut impoſita nobilibus neceſſitudo videatur ne a majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

OMne hominum genus in terris
Simili ſurgit ab ortu:
Unus enim rerum pater eſt,
Unus cuncta miniſtrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & ſidera cælo.
Hic clauſit membris animos
Celſa ſede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.

Quid

Digitized by Google

Quid genus, & proavos ſtrepitis?
Si primordia veſtra,
Auctoremque Deum ſpectes,
Nullus degener exſtat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deſerat ortum.

PROSA VII.

QUid autem de corporis voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena eſt anxietatis, ſatietas vero pœnitentiæ. Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quaſi quemdam fructum nequitiæ, fruentium ſolent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Triſtes vero eſſe voluptatum exitus, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget. Quæ ſi beatos explicare poſſunt, nihil cauſſæ eſt quin pecudes quoque beatæ eſſe dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam feſtinat intentio. Honeſtiſſima quidem conjugis foret liberorumque jucunditas; ſed nimis e natura dictum eſt, neſcio quem filios inveniſſe tortores: quorum quam ſit mordax quæcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium neceſſe eſt admonere. In quo Euripidis mei ſententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit eſſe felicem.

METRUM VII.

HAbet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes;
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morſu.

PROSA VIII.

Nihil igitur dubium eſt, quin hæ ad beatitudinem viæ devia quædam ſint, nec perducere eo quemquam valeant ad quod ſe perducturas eſſe promittunt. Quantis vero implicitæ malis ſint, breviſſime monſtrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? ſed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti ſupplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poſcendi humilitate vileſces. Potentiam ne deſideras? ſubjectorum inſidiis obnoxius, periculis ſubjacebis. Gloriam petis? ſed per aſpera quæque diſtractus, ſecurus eſſe deſiſtis. Voluptariam vitam degas. ſed quis non ſpernat, atque abjiciat viliſſimæ fragiliſſimæque rei corporis ſervitium? Jam vero qui bona præ ſe corporis ferunt, quam exigua, quam fragili poſſeſſione nituntur! Num enim elephantes mole, tauros robore ſuperare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Reſpicite cæli ſpatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando deſinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius eſt, quam ſua, qua regitur, ratione mirandum. Formæ vero nitor ut rapidus eſt, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quod ſi, ut Ariſtoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum viſus obſtantia penetraret, nonne introſpectis viſceribus, illud Alcibiadis ſuperficie pulcherrimum corpus, turpiſſimum videretur? Igitur te pulchrum videri, non tua natura, ſed oculorum ſpectantium reddit infirmitas. Sed æſtimate, quam vultis nimio corporis bona; dum ſciatis hoc quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo poſſe diſſolvi. Ex quibus omnibus illud in ſummam redigere licet: quod hæc quæ nec præſtare quæ pollicentur bona, poſſunt, nec omnium bonorum congrega-

tione perfecta ſunt, ea nec ad beatitudinem, quaſi quidam calles, ferunt, nec beatos ipſa perficiunt.

METRUM VIII.

EHeu, quam miſeros tramite devio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis;
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut piſce ditetis dapes.
Nec, vobis capreas ſi libeat ſequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipſos quin etiam fluctibus abditos
Norunt receſſus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ:
Nec non quæ tenero piſce, vel aſperis
Præſtent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Neſcire cæci ſuſtinent:
Et quod ſtelliferum trans abiit polum,
Tellure demerſi petunt.
Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cum falſa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoſcant bona.

PROSA IX.

HActenus mendacis formam felicitatis oſtendiſſe ſuffecerit; quam ſi perſpicaciter intuearis, ordo eſt deinceps, quæ ſit vera monſtrare. Atqui video, inquam, nec opibus ſufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem

gloriæ, nec lætitiam voluptatibus poſſe contingere. An etiam cauſſas cur id ita ſit, deprehendiſti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: ſed ex te cognoſcere apertius malim. Atqui promtiſſima ratio eſt. Quod enim ſimplex eſt, indiviſumque natura, id error humanus ſeparat, & a vero, atque perfecto ad falſum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minime, inquam. Recte tu quidem: nam ſi quid eſt quod in ulla re imbecillioris valentiæ ſit, in hac præſidio neceſſe eſt egeat alieno. Ita eſt, inquam. Igitur ſufficientiæ, potentiæque una eſt, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujuſmodi ſit, ſpernendum ne eſſe cenſes, an contra rerum omnium veneratione digniſſimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem poteſt. Addamus igitur ſufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum eſſe judicemus. Addamus, ſiquidem vera volumus confiteri. Quid vero, inquit, obſcurum ne hoc, atque ignobile cenſes eſſe, an omni celebritate clariſſimum? Conſidera vero, ne quod nihilo indigere, quod potentiſſimum, quod honore digniſſimum eſſe conceſſum eſt, egere claritudine, quam ſibi præſtare non poſſit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non poſſum, inquam, quin hoc uti eſt, ita etiam celeberrimum eſſe confitear. Conſequens igitur eſt ut claritudinem ſuperioribus tribus nihil differre fateamur. Conſequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod ſuis cuncta viribus poſſit, quod ſit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam conſtat eſſe lætiſſimum? Sed unde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem poſſum. quare plenum eſſe lætitiæ, ſiquidem ſuperiora manebunt, neceſſe eſt confiteri. Atqui illud quoque per eadem neceſſarium eſt, ſufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomina

na quidem eſſe diverſa, nullo vero modo diſcrepare ſubſtantiam. Neceſſe eſt, inquam. Hoc igitur quod eſt unum, ſimplexque natura, pravitas humana diſpertit, &, dum rei quæ partibus caret, partem conatur adipiſci, nec portionem, quæ nulla eſt, nec ipſam, quam minime affectat, aſſequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit pænuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obſcuruſque eſſe mavult, multas etiam ſibi naturales quoque ſubtrahit voluptates, ne pecuniam quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne ſufficientia quidem contigit ei, quem valentia deſerit, quem moleſtia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obſcuritas. Qui vero ſolum poſſe deſiderat; profligat opes, deſpicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando neceſſariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat, potens eſſe deſiſtit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem quod cetera, ſit, quiſquis horum aliquid ſine ceteris petit, ne illud quidem quod deſiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta ſimul cupiat adipiſci, ſummam quidem ille beatitudinis velit: ſed num in his eam reperiet quæ demonſtravimus, id quod pollicentur, non poſſe conferre? Minime, inquam. In his igitur quæ ſingula quæque expetendorum præſtare creduntur, beatitudo nullo modo inveſtiganda eſt. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius poteſt. Habes igitur, inquit, & formam falſæ felicitatis, & cauſſas: deflecte nunc in adverſum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promiſimus, ſtatim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perſpicua eſt, eamque tu paullo ante monſtraſti,

ſti, dum falſæ beatitudinis cauſſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te, alumne, hac opinione felicem ſentio, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Eſſe ne aliquid in his mortalibus caduciſque rebus putas quod hujuſmodi ſtatum poſſit afferre? Minime, inquam, puto; idque a te, nihil ut amplius deſideretur, oſtenſum eſt. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniam igitur agnoviſti, quæ vera illa ſit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc ſupereſt ut unde veram hanc petere poſſis, agnoſcas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer exſpecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, noſtro placet, in minimis quoque rebus divinum præſidium debeat implorari; quid nunc faciendum cenſes ut illius ſummi boni ſedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermiſſo, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit; ac ſimul ita modulata eſt.

METRUM IX.

O Qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, ſtabiliſque manens das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſſæ
Materiæ fluitantis opus, verum inſita ſummi
Forma boni, livore carens: tu cuncta ſuperno

Ducis

Ducis ab exemplo : pulchrum pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens , ſimilique imagine formans ,
Perfectaſque jubens perfectum abſolvere partes .
Tu numeris elementa ligas , ut frigora flammis ,
Arida conveniant liquidis : ne purior ignis
Evolet , aut merſas deducant pondera terras .
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per conſona membra reſolvis .
Quæ cum ſecta duos motum glomeravit in orbes ,
In ſemet reditura meat , mentemque profundam
Circuit , & ſimili convertit imagine cælum .
Tu cauſſis animas paribus , vitaſque minores
Provehis , & levibus ſublimes curribus aptans
In cælum , terramque ſeris : quas lege benigna
Ad te converſas reduci facis igne reverti .
Da , pater , auguſtam menti conſcendere ſedem ,
Da fontem luſtrare boni , da luce reperta
In te conſpicuos animi defigere viſus .
Disjice terrenæ nebulas & pondera molis ,
Atque tuo ſplendore mica . tu namque ſerenum ,
Tu requies tranquilla piis : te cernere , finis .
Principium , vector , dux , ſemita , terminus idem .

PROSA X.

QUoniam igitur quæ ſit imperfecti , quæ etiam perfecti boni forma , vidiſti : nunc demonſtrandum reor , quonam hæc felicitatis perfectio conſtituta ſit . In quo illud primum arbitror inquirendum , an aliquid hujuſmodi bonum quale paullo ante definiſti , in rerum natura poſſit exſiſtere , ne nos præter rei ſubjectæ veritatem caſſa cogitationis imago decipiat . Sed quin exſiſtat , ſitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum , negari nequit . Omne enim quod imperfectum eſſe dicitur , id deminutione perfecti imperfectum

ISTITUTO DI FILOSOFIA · UNIV. ROMA
BIBLIOTECA

Digitized by Google

fectum eſſe perhibetur. Quo fit ut ſi in quolibet genere imperfectum quid eſſe videatur, in eo perfectum quoque aliquod eſſe neceſſe ſit. Etenim perfectione ſublata, unde illud quod imperfectum perhibetur, exſtiterit, ne fingi quidem poteſt. Neque enim a deminutis, inconſummatiſque natura rerum cepit exordium, ſed ab integris, abſolutiſque procedens, in hæc extrema atque effœta dilabitur. Quod ſi, uti paullo ante monſtravimus, eſt quædam boni fragilis imperfecta felicitas: eſſe aliquam ſolidam, perfectamque, non poteſt dubitari. Firmiſſime, inquam, veriſſimeque concluſum eſt. Quo vero, inquit, habitet, ita conſidera. Deum rerum omnium principem, bonum eſſe, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id quo melius nihil eſt, bonum eſſe quis dubitet? ita vero bonum eſſe Deum ratio demonſtrat, ut perfectum quoque bonum in eo eſſe convincat. Nam ni tale ſit, rerum omnium princeps eſſe non poterit. erit enim eo præſtantius aliquid, perfectum poſſidens bonum, quod hoc prius atque antiquius eſſe videatur: omnia namque perfecta minus integris priora eſſe claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum eſt, ſummum Deum, ſummi, perfectique boni eſſe pleniſſimum. Sed perfectum bonum veram eſſe beatitudinem conſtituimus. veram igitur beatitudinem in ſummo Deo ſitam eſſe, neceſſe eſt. Accipio, inquam, nec eſt quod contradici ullo modo queat. Sed quæſo, inquit, te, vide quam id ſancte atque inviolabiliter probes, quod boni ſummi ſummum Deum diximus eſſe pleniſſimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud ſummum bonum quo plenus eſſe perhibetur, vel extrinſecus accepiſſe, vel ita naturaliter habere præſumas, quaſi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diverſam cogites eſſe ſubſtantiam. Nam ſi extrinſecus

acce-

acceptum putes, præſtantius id quod dederit eo quod acceperit, exiſtimare poſſis. Sed hunc eſſe rerum omnium præcellentiſſimum, digniſſime confitemur. Quod ſi natura quidem ineſt, ſed ratione diverſum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui poteſt, quis hæc diverſa conjunxerit. Poſtremo quod a qualibet re diverſum eſt, id non eſt illud a quo intelligitur eſſe diverſum. Quare quod a ſummo bono diverſum eſt ſui natura, id ſummum bonum non eſt: quod nefas eſt de Deo cogitare, quo nihil conſtat eſſe præſtantius. Omnino enim nullius rei natura ſuo principio melior poterit exſiſtere. quare quod omnium principium ſit, id etiam ſui ſubſtantia ſummum eſſe bonum veriſſima ratione concluſerim. Rectiſſime, inquam. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe conceſſum eſt. Ita eſt, inquam. Igitur, inquit, Deum eſſe ipſam beatitudinem, neceſſe eſt confiteri. Nec propoſitis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum conſequens eſſe perſpicio. Reſpice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quod duo ſumma bona, quæ a ſe diverſa ſunt, eſſe non poſſunt. Etenim quæ diſcrepant bona, non eſſe alterum quod ſit alterum, liquet: quare neutrum poterit eſſe perfectum, cum alterutri alterum deeſt. Sed quod perfectum non ſit, id ſummum non eſſe manifeſtum eſt: nullo modo igitur quæ ſumma ſunt bona, ea poſſunt eſſe diverſa. Atqui & beatitudinem, & Deum, ſummum bonum eſſe collegimus: quare ipſam neceſſe eſt ſummam eſſe beatitudinem quæ ſit ſumma divinitas. Nihil, inquam, nec re ipſa verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi poteſt. Super hæc, inquit, igitur, veluti geometræ ſolent, demonſtratis propoſitis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipſi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo ve-

re eſt

ro eſt ipſa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifeſtum eſt. Sed uti juſtitiæ adeptione juſti, ſapientiæ ſapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri ſimili ratione neceſſe eſt. Omnis igitur beatus, deus; ſed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet eſſe quam plurimos. Et pulchrum, inquam, hoc, atque pretioſum, ſive πόρισμα, ſive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulchrius nihil eſt quod his anneҫtendum eſſe ratio perſuadet. Quid? inquam. Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrum ne hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an ſit eorum aliquid quod beatitudinis ſubſtantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquam, id ipſarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum eſſe cenſemus? Ac ſummum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem ſufficientia ſumma eſt, eadem ſumma potentia, reverentia quoque, claritas, & voluptas beatitudo eſſe judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona, ſufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra ſunt, an ad bonum, veluti ad verticem, cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid inveſtigandum proponas: ſed quid conſtituas, audire deſidero. Hujus rei diſcretionem ſic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, a ſe quoque invicem diſcreparent. Hæc eſt enim partium natura, ut unum corpus diverſa componant. Atqui hæc omnia idem eſſe monſtrata ſunt. Minime igitur membra ſunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur eſſe conjunҫta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non eſt: ſed id quod reſtat, exſpeҫto. Ad bonum vero cetera referri palam eſt. Iccirco enim ſufficientia petitur, quoniam bonum eſſe judicatur; iccirco potentia, quoniam

niam id quoque eſſe creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum ſumma, atque cauſſa bonum eſt. Quod enim neque re, neque ſimilitudine ullum in ſe retinet bonum, id expeti nullo modo poteſt. Contraque etiam quæ natura bona non ſunt, tamen ſi eſſe videantur, quaſi vera bona ſint, appetuntur. Quo fit uti ſumma, cardo, atque cauſſa expetendorum omnium, bonitas eſſe jure credatur. Cujus vero cauſſà quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti ſi ſalutis cauſsa quiſpiam velit equitare, non tam equitandì motum deſiderat, quam ſalutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, quam bonum ipſum deſideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem eſse conceſſimus: quare ſic quoque ſola quæritur beatitudo. Ex quo liquido apparet, ipſius boni, & beatitudinis unam atque eamdem eſse ſubſtantiam. Nihil video, cur diſsentire quiſpiam poſſit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem eſse monſtravimus. Ita, inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipſo bono, nec uſquam alio, ſitam eſse ſubſtantiam.

METRUM X.

HUc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.
Hic erit vobis requies laborum,
Hic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miſeris aſylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,

Candidis miſcens virides lapillos,
Illuſtrant aciem, magiſque cæcos
In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur, vigetque cælum,
Vitat obſcuras animæ ruinas.
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

ASſentior, inquam. Cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. Tum illa, quanti, inquit, æſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agnoveris? Infiniti, inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum eſt, continget agnoſcere. Atqui hoc veriſſima, inquit, ratione patefaciam, maneant modo quæ paullo ante concluſa ſunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monſtravimus, ea quæ appetuntur a pluribus, iccirco vera perfectaque bona non eſſe, quoniam a ſe invicem diſcreparent, cumque alteri abeſſet alterum, plenum, abſolutumque bonum afferre non poſſe? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ ſufficientia eſt, eadem ſit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Niſi vero unum atque idem omnia ſint, nihil habere quo inter expetenda numerentur. Demonſtratum eſt, inquam, nec dubitari ullo modo poteſt. Quæ igitur cum diſcrepant, minime bona ſunt; cum vero unum eſſe cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona ſint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum eſt, boni participatione bonum eſſe concedis, an minime? Ita eſt. Oportet igitur idem eſſe unum, atque bonum ſimili ratione concedas. Eadem namque ſub-

ſubſtantia eſt eorum quorum naturaliter non eſt diverſus effectus. Negare, inquam, nequeo. Noſti ne igitur, inquit, omne quód eſt, tamdiu manere atque ſubſiſtere, quamdiu ſit unum; ſed interire atque diſſolvi pariter atque unum eſſe deſtiterit? Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cum in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal, liquet. Ipſum quoque corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. At ſi diſtributæ, ſegregatæque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera procul dubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cum vero unum eſſe deſinit, interire. Conſideranti, inquam, mihi plura, minime aliud videtur. Eſt ne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta ſuſtinendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque deſideret? Si animalia, inquam, conſiderem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum ſponte feſtinent. Omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem vero, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribuſque, quid de inanimatis omnino conſentiam rebus, prorſus dubito. Atqui non eſt quod de hoc poſſis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum ſibi convenientibus innaſci locis, ubi quantum earum natura queat, cito exareſcere, atque interire non poſſunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ ſaxis hærent, aliarum fœcundæ ſunt ſteriles arenæ, quas ſi in alia quiſpiam loca transferre conetur, areſcant. Sed dat cuique natura quod convenit, & ne, dum manere poſſunt, in-

tereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore demerſo, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod molliſſimum quodque, ſicuti medulla eſt, interiore ſemper ſede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adverſum cæli intemperiem, quaſi mali patiens defenſor, opponitur? Jam vero quanta eſt naturæ diligentia, ut cuncta ſemine multiplicato propagentur! quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum generatim quoque, quaſi in perpetuum permanendi, veluti quaſdam machinas eſſe quis neſciat? Ea etiam quæ inanimata eſſe creduntur, nonne quod ſuum eſt quæque ſimili ratione deſiderant? Cur enim flammas quidem ſurſum levitas vehit, terras vero deorſum pondus deprimit, niſi quod hæc ſingulis loca, motioneſque conveniunt? Porro autem quod cuique conſentaneum eſt, id unumquodque conſervat: ſicuti ea quæ ſunt inimica, corrumpunt. Jam vero quæ dura ſunt, ut lapides, adhærent tenaciſſime partibus ſuis, & ne facile diſſolvantur, reſiſtunt. Quæ vero liquentia, ut aër, atque aqua, facile quidem dividentibus cedunt, ſed cito in ea rurſus a quibus ſunt abſciſſa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit ſectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt, quod acceptas eſcas ſine cogitatione tranſigimus, quod in ſomno ſpiritum ducimus neſcientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam ſæpe mortem cogentibus cauſſis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud quo ſolo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura ſemper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeo hæc ſui caritas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Dedit

enim

enim providentia creatis a ſe rebus hanc vel maximam manendi cauſſam, ut quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderent: quare nihil eſt quod ullo modo queas dubitare, cuncta quæ ſunt, appetere naturaliter conſtantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, ſubſiſtere ac permanere appetit, id unum eſſe deſiderat. hoc enim ſublato, ne eſſe quidem cuiquam permanebit. Verum eſt, inquam. Omnia igitur, inquit, unum deſiderant. Conſenſi. Sed unum idipſum monſtravimus eſſe quod bonum eſt. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita deſcribas licet, ipſum bonum eſſe quod deſideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari poteſt. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice deſtituta, ſine rectore, fluitabunt; aut ſi quid eſt ad quod univerſa feſtinent, id erit omnium ſummum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, o alumne, lætor: ipſam enim mediæ veritatis notam mente fixiſti: ſed in hoc patuit tibi quod ignorare te paullo ante dicebas. Quid? inquam. Quis eſſet, inquit, rerum omnium finis. Id eſt enim profecto quod deſideratur ab omnibus: quod quia bonum eſſe collegimus, oportet, rerum omnium finem, bonum eſſe fateamur.

METRUM XI.

Quiſquis profunda mente veſtigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In ſe revolvat intimi lucem viſus,
Longoſque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retruſum poſſidere theſauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipſo perſpicacius Phœbo:

Digitized by Google

Non omne namque mente depulit lumen,
Obliviosam corpus invehens molem,
Hæret profectò ſemen introrſum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati ſponte recta cenſetis,
Ni merſus alto viveret fomes corde?
Quod ſi Platonis Muſa perſonat verum,
Quod quiſque diſcit, immemor recordatur.

PROSA XII.

Tum ego, Platoni, inquam, vehementer aſſentior: nam me horum jam ſecundo commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole preſſus, amiſi. Tum illa, ſi ſuperiora, inquit, conceſſa reſpicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum neſcire confeſſus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inſcitiam meam fuiſſe confeſſum: ſed quid afferas, licet jam proſpiciam, planius tamen ex te audire deſidero. Mundum hunc, inquit, a Deo regi paullo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec umquam dubitandum putabo, quibuſque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diverſis contrariiſque partibus in unam formam minime conveniſſet, niſi unus eſſet qui tam diverſa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipſa diverſitas, invicem diſcors, diſſociaret, atque divelleret; niſi unus eſſet qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam diſpoſitos motus, locis, temporibus, efficientia, ſpatiis, qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet qui has mutationum varietates manens ipſe diſponeret. Hoc quidquid eſt, quo condita manent, atque agitantur, uſitato cunctis vocabulo Deum nomino.

no. Tum illa, Cum hæc, inquit, ita ſentias, parvam mihi reſtare operam puto, ut felicitatis compos, patriam ſoſpes reviſas: ſed quæ propoſuimus, intueamur. Nonne in beatitudine ſufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipſam eſſe conſenſimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinſecus adminiculis indigebit: alioquin ſi quo egeat, plenam ſufficientiam non habebit. Id, inquam, ita eſt neceſſarium. Per ſe igitur ſolum cuncta diſponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipſum bonum eſſe monſtratus eſt. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta diſponit: ſiquidem per ſe regit omnia, quem bonum eſſe conceſſimus; & hic eſt veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis atque incorrupta ſervatur. Vehementer aſſentior, inquam, & id te paullo ante dicturam, tenui licet ſuſpicione, proſpexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: ſed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntarie regantur, ſeque ad diſponentis nutum, veluti convenientia, contemperataque rectori, ſponte convertant? Ita, inquam, neceſſe eſt: nec beatum regimen eſſe videretur, ſiquidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil eſt igitur quod naturam ſervans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum quem jure potentiſſimum beatitudinis eſſe conceſſimus? Prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur, inquit, ſummum bonum,

num, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. Tum ego, Quam, inquam, me non modo ea quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verum multo magis hæc ipſa verba quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis laceſſentes cælum Gigantes: ſed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo depoſuit. Sed vis ne rationes ipſas invicem collidamus? forſitan ex hujuſmodi conflictatione pulchra quædam veritatis ſcintilla diſſiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, eſſe omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente conſiſtat, nullus prorſus ambigat. Qui vero eſt, inquit, omnium potens, nihil eſt quod ille non poſſit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum poteſt? Minime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil eſt, cum id facere ille non poſſit qui nihil non poteſt. Ludis ne, inquam, me, inextricabilem mihi labyrinthum rationibus texens? quo nunc quidem qua egrediaris, introëas; nunc vero qua introïeris, egrediare: an mirabilem quemdam divinæ ſimplicitatis orbem complicas? Etenim paullo ante a beatitudine incipiens, eam ſummum bonum eſſe dicebas, quam in ſummo Deo ſitam loquebare: ipſum quoque Deum ſummum eſſe bonum, plenamque beatitudinem diſſerebas: ex quo neminem beatum fore, niſi qui pariter Deus eſſet, quaſi munuſculum dabas. Rurſus ipſam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris eſſe ſubſtantiam: ipſumque unum id ipſum eſſe bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis univerſitatem regere diſputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali eſſe naturam, atque hæc nullis extrinſecus ſumtis, ſed altero ex altero fidem trahente, inſitis, domeſticiſque probationibus explicabas. Tum illa, Minime,

nime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea eſt enim divinæ forma ſubſtantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in ſe externum aliquod ipſa ſuſcipiat: ſed ſicut de ea Parmenides ait: Πάντοθεν ἐν κύκλοισι φέρειν ἐναλίγκιον ὄγκον. Quod ſi rationes quoque non extra petitas, ſed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus; nihil eſt quod admirere, cum Platone ſanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur rebus oportere eſſe ſermones.

METRUM XII.

Felix qui potuit boni
Fontem viſere lucidum:
Felix qui potuit gravis
Terræ ſolvère vincula.
Quondam funera conjugis
Vates Threïcius gemens,
Poſtquam flebilibus modis
Silvas currere, mobiles
Amnes ſtare coëgerat;
Junxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec viſum timuit lepus
Jam cantu placidum canem;
Cum flagrantior intima
Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta ſubegerant,
Mulcerent dominum modi;
Immites ſuperos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda ſonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauſerat,

Quod

Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor,
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor:
Quæ ſontes agitant metu
Ultrices ſcelerum deæ,
Jam mœſtæ lacrimis madent:
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa ſite perditus
Spernit flumina Tantalus:
Vultur dum ſatur eſt modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Umbrarum miſerans ait:
Donemus comitem viro
Emtam carmine conjugem;
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas ſit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor eſt ſibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicen ſuam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula reſpicit,
Quicumque in ſuperum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in ſpecus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII
DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ
LIBER IV.

PROSA I.

HÆC cum Philoſophia, dignitate vultus, & oris gravitate ſervata, leniter, ſuaviterque ceciniſſet, tum ego, nondum penitus inſiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et o, inquam, veri prævia luminis, quæ uſque adhuc tua fudit oratio, tum ſui ſpeculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi etſi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorſus ignorata dixiſti. Sed ea ipſa eſt vel maxima noſtri cauſſa mœroris, quod, cum rerum bonus rector exſiſtat, vel eſſe omnino mala poſſint, vel impunita prætereant. Quod ſolum quanta dignum ſit admiratione, profecto conſidera. At huic aliud majus adjun-

adjungitur : nam imperante , florenteque nequitia , virtus non ſolum præmiis caret , verum etiam ſceleratorum pedibus ſubjecta calcatur , & in locum facinorum ſupplicia luit . Quæ fieri in regno ſcientis omnia , potentis omnia , ſed bona tantummodo volentis Dei , nemo ſatis poteſt nec admirari , nec conqueri . Tum illa , Et eſſet , inquit , infiniti ſtuporis , omnibuſque horribilius monſtris , ſi , uti tu exiſtimas , in tanti velut patrisfamilias diſpoſitiſſima domo , vilia vaſa colerentur , pretioſa ſordeſcerent : ſed non ita eſt . Nam ſi ea quæ paullo ante concluſa ſunt , inconvulſa ſervantur , ipſo de cujus nunc regno loquimur , auctore cognoſces , ſemper quidem potentes bonos eſſe , malos vero abjectos ſemper , atque imbecilles ; nec ſine pœna umquam eſſe vitia , nec ſine præmio virtutes : bonis felicia , malis ſemper infortunata contingere , multaque id genus , quæ ſopitis querelis firma te ſoliditate corroborent . Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monſtrante vidiſti , quo etiam ſita ſit agnoviſti , decurſis omnibus quæ prætermittere neceſſarium puto , viam tibi quæ te domum revehat , oſtendam . Pennas etiam tuæ menti , quibus ſe in altum tollere poſſit , affigam , ut perturbatione depulſa , ſoſpes in patriam , meo ductu , mea ſemita , meis etiam vehiculis revertaris .

METRUM I.

SUnt enim pennæ volucres mihi ,
Quæ celſa conſcendant poli :
Quas ſibi cum velox mens induit ,
Terras peroſa deſpicit ,
Aëris immenſi ſuperat globum ,
Nubeſque poſt tergum videt ,

Qui-

Digitized by Google

Quique agili motu calet ætheris,
Tranſcendit ignis verticem,
Donec in aſtriferas ſurgat domos,
Phœboque conjungat vias;
Aut comitetur iter gelidi ſenis,
Miles coruſci ſideris;
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat aſtri circulum;
Atque ubi jam exhauſti fuerit ſatis,
Polum relinquat extimum,
Dorſaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.
Hic regum ſceptrum dominus tenet,
Orbiſque habenas temperat,
Et volucrem currum ſtabilis regit,
Rerum coruſcus arbiter.
Huc te ſi reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria eſt mihi,
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum.
Quod ſi terrarum placeat tibi
Noctem relictam viſere,
Quos miſeri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exſules.

PROSA II.

TUm ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin poſſis efficere: tu modo quem excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis ſemper adeſſe potentiam, malos cunctis viribus eſſe deſertos, agnoſcas licebit: quorum quidem alterum demonſtratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria ſint, ſi bonum potens eſſe conſtiterit, liquet imbecillitas mali: at ſi fragilitas clareſcat ma-

li,

li, boni firmitas nota eſt. Sed uti noſtræ ſententiæ fides abundantior ſit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde propoſita confirmans. Duo ſunt quibus omnis humanorum actuum conſtat effectus; voluntas ſcilicet, ac poteſtas: quorum ſi alterutrum deſit, nihil eſt quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quiſque quod non vult: at ſi poteſtas abſit, voluntas fruſtra ſit. Quo fit ut ſi quem videas velle adipiſci quod minime adipiſcatur, huic obtinendi quod voluerit, defuiſſe valentiam dubitare non poſſis. Perſpicuum eſt, inquam, nec ullo modo negari poteſt. Quem vero effeciſſe quod voluerit, videas, num etiam potuiſſe dubitabis? Minime. Quod vero quiſque poteſt, in eo validus; quod vero non poteſt, in hoc imbecillis eſſe cenſendus eſt. Fateor, inquam. Meminiſti ne igitur, inquit, ſuperioribus rationibus eſſe collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diverſis ſtudiis agitur, ad beatitudinem feſtinare? Memini, inquam, id quoque eſſe demonſtratum. Num recordaris, beatitudinem ipſum eſſe bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus deſiderari bonum? Minime, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines, boni pariter ac mali, indiſcreta intentione ad bonum pervenire nituntur. Ita, inquam, conſequens eſt. Sed certum eſt, adeptione boni bonos fieri. Certum. Adipiſcuntur igitur boni quod appetunt. Sic videtur. Mali vero ſi adipiſcerentur quod appetunt bonum, mali eſſe non poſſent. Ita eſt. Cum igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi vero minime; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe, qui vero mali ſunt, imbecilles. Quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. Rurſus inquit: Si duo ſint quibus

idem

idem ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter vero naturale illud officium minime adminiſtrare queat, alio vero modo quam naturæ convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem eſſe decernis? Etſi conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire deſidero. Ambulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus num negabis? Minime, inquam. Ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque cui hoc naturale pedum deſit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo qui idem nequeat, valentior ſit, nullus ambigit. Sed ſummum, inquit, bonum, quod æque malis boniſque propoſitum eſt, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali vero variam per cupiditatem, quod adipiſcendi boni naturale officium non eſt, id ipſum conantur adipiſci. An tu aliter exiſtimas? Minime, inquam; nam etiam quod eſt conſequens, patet. Ex his enim quæ conceſſeram, bonos quidem potentes, malos vero eſſe neceſſe eſt imbecilles. Recte, inquit, præcurris: idque, uti medici ſperare ſolent, indicium eſt erectæ jam, reſiſtentiſque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtiſſimum eſſe conſpicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitioſorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? ſi hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ deſerentur auxilio? Conſidera vero quanta ſceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ conſequi, atque

que obtinere non poſſunt: ſed circa ipſam rerum ſummam, verticemque deficiunt, nec in eo miſeris contigit effectus quod ſolum dies, noctesque moliuntur; in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum uſque pervenire potuiſſet quo nihil ulterius pervium jaceret inceſſui, ambulandi potentiſſimum eſſe cenſeres: ita eum qui expetendorum finem, quo nihil ultra eſt, apprehendit, potentiſſimum neceſſe eſt judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem ſceleſti, iidem viribus omnibus videantur eſſe deſerti. Cur enim relicta virtute vitia ſectantur? inſcitia ne bonorum? ſed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An ſectanda noverunt, ſed tranſverſos eos libido præcipitat? ſic quoque intemperantia fragiles ſunt qui obluctari vitio nequeunt. An ſcientes, volenteſque, bonum deſerunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non ſolum potentes eſſe, ſed omnino eſſe deſinunt. Nam qui communem omnium quæ ſunt, finem relinquunt, pariter quoque esſe deſiſtunt. Quod quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum ſunt, eoſdem non esſe dicamus: ſed ita ſeſe res habet. Nam qui mali ſunt, eos malos eſſe non abnuo: ſed eoſdem esſe pure, atque ſimpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, ſimpliciter vero hominem appellare non poſſis: ita vitioſos, malos quidem esſe conceſserim, ſed esſe abſolute nequeam confiteri. Eſt enim quod ordinem retinet, ſervatque naturam: quod vero ab hac deficit, esſe etiam, quod in ſui natura ſitum eſt, derelinquit. Sed poſsunt, inquies, mali; nec ego quidem negaverim: ſed hæc eorum potentia non a viribus, ſed ab imbecillitate deſcendit. Poſsunt enim mala, quæ minime valerent, ſi in bonorum efficientia manere potuiſsent. Quæ poſſibilitas eos evidentius nihil poſse demonſtrat. Nam

ſi, uti

ſi, uti paullo ante collegimus, malum nihil eſt, cum mala tantummodo poſſint, nihil poſſe improbos liquet. Perſpicuum eſt. Atque ut intelligas, quænam ſit hujus potentiæ vis: ſummo bono nihil potentius eſſe, paullo ante definivimus. Ita eſt, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minime. Eſt igitur, inquit, aliquis qui omnia poſſe homines putet? Niſi quis inſaniat, nemo. Atqui iidem poſſunt mala. Utinam quidem, inquam, non poſſent. Cum igitur bonorum tantummodo potens poſſit omnia; non vero queant omnia potentes etiam malorum: eoſdem qui mala poſſunt, minus poſſe manifeſtum eſt. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ ſuæ cacumen, oſtendimus. Sed patrandi ſceleris poſſibilitas referri ad bonum non poteſt. Expetenda igitur non eſt. Atqui omnis potentia expetenda eſt. Liquet igitur malorum poſſibilitatem non eſſe potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minime dubitabilis apparet infirmitas. Veramque illam Platonis eſſe ſententiam liquet, Solos quod deſiderent, facere poſſe ſapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero deſiderent, explere non poſſe. Faciunt enim quæ libet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod deſiderant, ſe adepturos putant, ſed minime adipiſcuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRUM II.

QUos vides ſedere celſo
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos triſtibus armis,

 Ore

Ore torvo comminantes ,
Rabie cordis anhelos ;
Detrahat ſi quis ſuperbis
Vani tegmina cultus ,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas .
Hinc enim libido verſat
Avidis corda venenis :
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens :
Mœror aut captos fatigat ,
Aut ſpes lubrica torquet .
Ergo , cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos ,
Non facit quod optat , ipſe
Dominis preſſus iniquis .

P R O S A III.

VIdes ne igitur , quanto in cœno probra volvantur , qua probitas luce reſplendeat ? In quo perſpicuum eſt , numquam bonis præmia , numquam ſua ſceleribus deeſſe ſupplicia . Rerum enim quæ geruntur , illud propter quod unaquæque res geritur , ejuſdem rei præmium eſſe non injuria videri poteſt : uti currenti in ſtadio , propter quam curritur , jacet præmium corona . Sed beatitudinem eſſe idem ipſum bonum propter quod omnia geruntur , oſtendimus . Eſt igitur humanis actibus ipſum bonum veluti præmium commune propoſitum . Atqui hoc a bonis non poteſt ſeparari . Neque enim bonus ultra jure vocabitur qui careat bono : quare probos mores ſua præmia non relinquunt . Quantumlibet igitur ſæviant mali , ſapienti tamen corona non decidet, non areſcet . Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas .

Digitized by Google

tas. Quod ſi extrinſecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quiſpiam, vel ille etiam qui contuliſſet, auferre. Sed quoniam id ſua cuique probitas confert, tum ſuo præmio carebit, cum probus eſſe deſierit. Poſtremo cum omne præmium iccirco appetatur quoniam bonum eſſe creditur, quis boni compotem præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim illius corollarii quod paullo ante præcipuum dedi; ac ſic collige: Cum ipſum bonum beatitudo ſit, bonos omnes eo ipſo quod boni ſint, fieri beatos liquet. Sed qui beati ſunt, deos eſſe convenit. Eſt igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat poteſtas, nullius fuſcet improbitas, deos fieri. Quæ cum ita ſint, de malorum quoque inſeparabili pœna dubitare ſapiens nequeat. Nam cum bonum malumque, item pœna atque præmium adverſa fronte diſſideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem neceſſe eſt in mali pœna contraria parte reſpondeant. Sicut igitur probis probitas ipſa fit præmium: ità improbis nequitia ipſa ſupplicium eſt. Jam vero quiſquis afficitur pœna, malo ſe affectum eſſe non dubitat. Si igitur ſeſe ipſi exiſtimare velint, poſſunt ne ſibi ſupplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo, verum etiam vehementer inficit? Vide autem ex adverſa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod ſit, unum eſſe, ipſumque unum bonum eſſe paullo ante didiciſti: cui conſequens eſt ut omne quod ſit, id etiam bonum eſſe videatur. Hoc igitur modo, quidquid a bono deficit, eſſe deſiſtit: quo fit ut mali deſinant eſſe quod fuerant. Sed fuiſſe homines adhuc ipſa humani corporis ſpecies oſtentat. quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſere naturam. Sed cum ultra homines quemque provehere ſola probitas poſ-

poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem exiſtimare non poſſis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? ſimilem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Inſidiator occultis ſurripuiſse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum geſtare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis ſimilis habeatur. Segnis, ac ſtupidus torpet? aſinum vivit. Levis, ac inconſtans ſtudia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis immundiſque libidinibus immergitur? ſordidæ ſuis voluptate detinetur. Ita fit ut qui, probitate deſerta, homo eſse deſierit, cum in divinam conditionem tranſire non poſſit, vertatur in belluam.

METRUM III.

VEla Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit inſulæ,
Pulchra qua reſidens dea
Solis edita ſemine,
Miſcet hoſpitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus;
Hunc apri facies tegit:
Ille Marmaricus leo
Dente creſcit, & unguibus:
Hic lupis ſuper additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat.

Sed

Digitized by Google

Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obſitum miſerans ducem
Peſte ſolverit hoſpitis :
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant :
Jam ſues Cerealia
Glande pabula verterant ;
Et nihil manet integrum
Voce , corpore , perditis :
Sola mens ſtabilis , ſuper
Monſtra quæ patitur , gemit .
O levem nimium manum ,
Nec potentia gramina ,
Membra quæ valeant licet ,
Corda vertere non valent !
Intus eſt hominum vigor
Arce conditus abdita .
Hæc venena potentius
Detrahunt hominem ſibi
Dira , quæ penitus meant ,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere ſæviunt .

PROSA IV.

TUm ego, Fateor , inquam , nec injuria dici video, vitioſos , tametſi humani corporis ſpeciem ſervent , in belluas tamen animorum qualitate mutari . Sed quorum atrox ſceleratàque mens bonorum pernicie ſævit , id ipſum eis licere noluiſſem . Nec licet , inquit ; uti convenienti monſtrabitur loco : ſed tamen ſi idipſum quod eis licere creditur , auferatur , magna ex parte ſceleratorum hominum pœna relevetur . Etenim , quod incredibile forte cuiquam videatur , infe-

liciores eſſe neceſſe eſt malos, eum cupita perfecerint, quam ſi ea quæ cupiunt, implere non poſſint. Nam ſi miſerum eſt voluiſſe prava, potuiſſe miſerius eſt, ſine quo voluntatis miſeræ langueret effectus. Itaque cum ſua ſingulis miſeria ſit, triplici infortunio neceſſe eſt urgeantur, quos videas ſcelus velle, & poſſe, & perficere. Accedo, inquam: ſed uti hoc infortunio cito careant, patrandi ſceleris poſſibilitate deſerti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus quam vel tu forſitan velis, vel illi ſeſe exiſtiment eſſe carituros. Neque enim eſt aliquid in tam brevibus vitæ metis ita ſerum, quod exſpectare longum immortalis præſertim animus putet: quorum magna ſpes, & excelſa facinorum machina repentino atque inſperato ſæpe fine deſtruitur. quod quidem illis miſeriæ modum ſtatuit. Nam ſi nequitia miſeros facit, miſerior ſit neceſſe eſt diuturnior nequam: quos infeliciſſimos eſſe judicarem, ſi non eorum malitiam ſaltem mors extrema finiret. Etenim ſi de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet eſſe miſeriam quam eſſe conſtat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & conceſſu difficilis illatio: ſed his ea quæ prius conceſſa ſunt, nimium convenire cognoſco. Recte, inquit, exiſtimas: ſed qui concluſioni accedere durum putet, æquum eſt vel falſum aliquid præceſſiſſe demonſtret, vel collationem propoſitionum non eſſe efficacem neceſſariæ concluſionis oſtendat: alioquin conceſſis præcedentibus, nihil prorſus eſt quod de illatione cauſſetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur, ſed ex his quæ ſumta ſunt, æque eſt neceſſarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, eſſe improbos ſupplicia luentes, quam ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat. Neque id nunc molior quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum ſupplicii terrore deduci, ceteris quoque

exem-

exemplum eſſe culpanda fugiendi: ſed alio quodam modo infeliciores eſſe improbos arbitror impunitos, tametſi nulla ratio correctionis, nullus reſpectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, eſſe felices, malos vero miſeros nonne conceſſimus? Ita eſt, inquam. Si igitur, inquit, miſeriæ cujuſpiam bonum aliquid addatur, nonne felicior eſt eo cujus pura ac ſolitaria ſine cujuſquam boni admiſtione miſeria eſt? Sic, inquam, videtur. Quid ſi eidem miſero, qui cunctis careat bonis, præter ea quibus miſer eſt, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo cenſendus eſt cujus infortunium boni participatione relevatur? Quidni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipſam ſcilicet, quæ ratione juſtitiæ bona eſt: iidemque cum ſupplicio carent, ineſt eis aliquid ulterius mali, ipſa impunitas, quam iniquitatis merito malum eſſe confeſſus es. Negare non poſſum. Multo igitur infeliciores improbi ſunt injuſta impunitate donati, quam juſta ultione puniti. Sed puniri improbos juſtum, impunitos vero elabi, iniquum eſſe manifeſtum eſt. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quiſquam negabit, bonum eſſe omne quod juſtum eſt: contraque quod injuſtum eſt, malum liquet eſſe. Tum ego: Iſta quidem conſequentia ſunt eis quæ paullo ante concluſa ſunt. Sed, quæſo, inquam, te, nullane animarum ſupplicia poſt defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his diſſerere conſilium non eſt. Id vero hactenus egimus ut quæ indigniſſima tibi videbatur, malorum poteſtas, eam nullam eſſe cognoſceres: quoſque impunitos querebare, videres numquam improbitatis ſuæ carere ſuppliciis. Licentiam quam cito finiri precaba-

cabaris, nec longam eſse diſceres: infelicioremque fore, ſi diuturnior; infeliciſſimam vero, ſi eſſet æterna. Poſt hæc miſeriores eſse improbos injuſta impunitate dimiſsos, quam juſta ultione punitos. Cui ſententiæ conſequens eſt ut tum demum gravioribus ſuppliciis urgeantur, cum impuniti eſse creduntur. Tum ego, Cum tuas, inquam, rationes conſidero, nihil dici verius puto. At ſi ad hominum judicia revertar, quis ille eſt cui hæc non credenda modo, ſed ſaltem audienda videantur? Ita eſt, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris aſsuetos ad lucem perſpicuæ veritatis attollere; ſimileſque avibus ſunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, ſed ſuos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem ſcelerum putant eſse felicem. Vide autem quid æterna lex ſanciat. Melioribus animum ſi conformaveris, nihil opus eſt judice præmium deferente: tu te ipſe excellentioribus addidiſti. Si ſtudium ad pejora deflexeris, extra ne quæſieris ultorem; tu te ipſe in deteriora detruſiſti: veluti ſi vicibus ſordidam humum, cælumque reſpicias, cunctis extra ceſſantibus, ipſa cernendi ratione nunc cœno, nunc ſideribus intereſſe videaris. At vulgus iſta non reſpicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis ſimiles eſse monſtravimus? Quid, ſi quis amiſso penitus viſu, ipſum etiam ſe habuiſse oblivíſceretur intuitum, nihilque ſibi ad humanam perfectionem deeſse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquieſcent quod æque validis rationum nititur firmamentis, infeliciores eſse eos qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipſas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num ſupplicio dignum negas? Minime. Infelices vero eſse qui ſunt improbi, multipliciter liquet. Ita eſt, inquam. Qui igitur ſupplicio digni

ſunt,

ſunt, miſeros eſse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, reſideres, cui ſupplicium inferendum putares, ei ne qui fecíſset, an qui pertuliſſet injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpeſso ſatisfacerem dolore facientis. Miſerior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor eſse videretur. Conſequitur, inquam. Hinc igitur, aliiſque de cauſſis ea radice nitentibus, quod turpitudo ſuapte natura miſeros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, ſed inferentis eſse miſeriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. pro his enim qui grave quid, acerbumque perpeſſi ſunt, miſerationem judicum excitare conantur; cum magis admittentibus juſtior miſeratio debeatur: quos non ab iratis, ſed a propitiis potius, miſerantibuſque accuſatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos ſupplicio reſecarent: quo pacto defenſorum opera vel tota frigeret, vel ſi prodeſse hominibus mallet, in accuſationis habitum verteretur. Ipſi quoque improbi, ſi eis aliqua rimula virtutem relictam fas eſſet adſpicere, vitiorumque ſordes pœnarum cruciatibus ſe depoſituros viderent, compenſatione adipiſcendæ probitatis, nec hos cruciatus eſse ducerent, defenſorumque operam repudiarent, ac ſe totos accuſatoribus, judicibuſque permitterent. quo fit ut apud ſapientes nullus prorſus odio locus relinquatur. Nam bonos quis niſi ſtultiſſimus oderit? malos vero odiſse ratione caret. Nam ſicuti corporum languor, ita vitioſitas quidam eſt quaſi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, ſed potius miſeratione judicemus, multo magis non inſequendi, ſed miſerandi ſunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

ME-

METRUM IV.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum ſollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipſa
Sponte ſua, volucres nec remoratur equos.
Quos ſerpens, leo, tigris, urſus, aper
Dente petunt, iidem ſe tamen enſe petunt.
An diſtant quia, diſſidentque mores,
Injuſtas acies, & fera bella movent,
Alterniſque volunt perire telis?
Non eſt juſta ſatis ſævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & miſereſce malis.

PROSA V.

HIc ego, Video, inquam, quæ ſit vel felicitas, vel miſeria in ipſis proborum atque improborum meritis conſtituta. Sed in hac ipſa fortuna populari non nihil boni, malive ineſse perpendo. Neque enim ſapientum quiſquam exſul, inops, ignominioſuſque eſse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in ſua permanens urbe florere. Sic enim clarius, teſtatiuſque ſapientiæ tractatur officium, cum in contingentes populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præſertim carcer, nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum pernicioſis potius civibus, propter quos etiam conſtituta ſunt, debeantur. Cur hæc igitur verſa vice mutentur, ſcelerumque ſupplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injuſtæ confuſionis ratio videatur, ex te ſcire deſidero. Minus enim mirarer, ſi miſceri omnia for-

fortuitis caſibus crederem. Nunc ſtuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum ſæpe bonis jucunda, malis aſpera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; niſi cauſsa deprehendatur, quid eſt quod a fortuitis caſibus differre videatur? Nec mirum, inquit, ſi quid ordinis ignorata ratione temerarium, confuſumque credatur. Sed tu quamvis cauſsam tantæ diſpoſitionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

METRUM V.

SI quis Arcturi ſidera neſcit
Propinqua ſummo cardine labi,
Cur legat tardus plauſtra Bootes,
Mergatque ſeras æquore flammas;
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem ſtupebit ætheris alti.
Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore,
Confuſa Phœbe detegat aſtra:
Commovet gentes publicus error,
Laſſantque crebris pulſibus æra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Ferventi Phœbi ſolvier æſtu;
Hic enim cauſſas cernere promtum eſt:
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provebit ætas;
Stupetque ſubitis mobile vulgus.
Cedat inſcitiæ nubilus error,
Ceſſent profecto mira videri.

PRO-

Digitized by Google

PROSA VI.

ITa eſt, inquam. Sed cum tui muneris ſit latentium rerum cauſsas evolvere, velataſque caligine explicare rationes: quæſo uti hinc decernas, &, quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, ediſseras. Tum illa paulliſper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæſitu maximam vocas, cui vix exhauſti quidquam ſatis ſit. Talis namque materia eſt, ut una dubitatione ſucciſa, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, ſuccreſcant: nec ullus fuerit modus, niſi quis eas vivaciſſimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ ſimplicitate, de fati ſerie, de repentinis caſibus, de cognitione, ac prædeſtinatione divina, de arbitrii libertate quæri ſolet: quæ quanti oneris ſint, ipſe perpendis. Sed quoniam hæc quoque te noſse, quædam medicinæ tuæ portio eſt, quamquam anguſto limite temporis ſepti, tamen aliquid delibare conabimur. Quod ſi te muſici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paulliſper differas voluptatem, dum nexas ſibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orſa principio, ita diſseruit. Omnium generatio rerum, cunctuſque mutabilium naturarum progreſsus, & quidquid aliquo movetur modo, cauſsas, ordinem, formas, ex divinæ mentis ſtabilitate ſortitur. Hæc in ſuæ ſimplicitatis arce compoſita, multiplicem rebus gerendis modum ſtatuit: qui modus cum in ipſa divinæ intelligentiæ puritate conſpicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque diſponit, refertur, Fatum a veteribus appellatum eſt. Quæ diverſa eſse, facile liquebit, ſi quis utriuſque vim mente conſpexerit. Nam providentia eſt illa ipſa divina ratio in ſummo omnium principe conſtituta, quæ cuncta diſponit: fatum

vero

vero inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diverſa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero ſingula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus diſtributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata proſpectu, providentia ſit: eadem vero adunatio digeſta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diverſa ſint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ ſimplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod ſimpliciter, præſentarieque proſpexerat, per temporales ordines ducit: ita Deus providentia quidem ſingulariter, ſtabiliterque facienda diſponit: fato vero hæc ipſa quæ diſpoſuit, multipliciter, ac temporaliter adminiſtrat. Sive igitur, famulantibus quibuſdam providentiæ divinis ſpiritibus, fatum exercetur, ſeu anima, ſeu tota inſerviente natura, ſeu cæleſtibus ſiderum motibus, ſeu angelica virtute, ſeu dæmonum varia ſollertia, ſeu aliquibus horum, ſeu omnibus, fatalis ſeries texitur: illud certe manifeſtum eſt, immobilem, ſimplicemque gerendarum formam rerum eſſe providentiam; fatum vero eorum quæ divina ſimplicitas gerenda eſſe diſpoſuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit ut omnia quæ fato ſubſunt, providentiæ quoque ſubjecta ſint: cui ipſum etiam ſubjacet fatum. Quædam vero quæ ſub providentia locata ſunt, fati ſeriem ſuperant. Ea vero ſunt quæ primæ propinqua divinitati ſtabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eumdem cardinem ſeſe vertentium, qui eſt intimus, ad ſimplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem verſentur, exſiſtit: extimus vero majore ambitu

bitu rotatus, quanto a puncti media individuitate diſcedit, tanto amplioribus ſpatiis explicatur: ſi quid vero illi ſe medio connectat & ſociet, in ſimplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere ceſſat: ſimili ratione quod longius a prima mente diſcedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum eſt, quanto illum rerum cardinem vicinius petit. Quod ſi ſupernæ mentis hæſerit firmitati, motu carens, fati quoque ſupergreditur neceſſitatem. Igitur uti eſt ad intellectum ratiocinatio; ad id quod eſt, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad providentiæ ſtabilem ſimplicitatem. Ea ſeries cælum ac ſidera movet, elementa in ſe invicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem naſcentia, occidentiaque omnia per ſimiles fœtuum, ſeminumque renovat progreſſus. Hæc actus etiam, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſſarum connexione conſtringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiſcantur exordiis, ipſas quoque immutabiles neceſſe eſt eſſe. Ita enim res optime reguntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſſarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit ut tametſi vobis hunc ordinem minime conſiderare valentibus, confuſa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen ſuus modus ad bonum dirigens cuncta diſponat. Nihil eſt enim quod mali cauſſa nec ab ipſis quidem improbis fiat: quos, ut uberrime demonſtratum eſt, bonum quærentes pravus error avertit, nedum ordo de ſummi boni cardine proficiſcens, a ſuo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quam ut bonis tum adverſa, tum proſpera; malis etiam tum optata, tum odioſa contingant? Num igitur ea mentis

inte-

integritate homines degunt, ut quos probos improboſve cenſuerint, eos quoque, uti exiſtimant, eſſe neceſſe ſit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant; & quos alii præmio, alii ſupplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus ut aliquis poſſit bonos, maloſve diſcernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici ſolet, animorum? Non enim diſſimile eſt miraculum neſcienti, cur ſanis corporibus, his quidem dulcia, illis vero amara conveniant: cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui ſanitatis ipſius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoſcit, minime miratur. Quid vero animorum aliud ſalus videtur eſſe, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel ſervator bonorum, vel malorum depulſor, quam rector ac medicator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ ſpecula reſpicit, quid unicuique conveniat, agnoſcit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cum a ſciente geritur quod ſtupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perſtringam, de hoc quem tu juſtiſſimum, & æqui ſervantiſſimum putas, omnia ſcienti providentiæ diverſum videtur. Et victricem quidem cauſſam diis, victam vero Catoni placuiſſe familiaris noſter Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra ſpem videas geri, rebus quidem rectus ordo eſt: opinioni vero tuæ perverſa confuſio. Sed ſit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque conſentiat: ſed eſt animi viribus infirmus: cui ſi quid eveniat adverſi, deſinet colere forſitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque ſapiens diſpenſatio ei quem deteriorem facere poſſit adverſitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Eſt alius

alius cunctis virtutibus abſolutus, ſanctuſque, ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adverſis nefas providentia judicat; adeo ut ne corporeis quidem morbis agitari ſinat. Nam, ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομῦσι. Fit autem ſæpe uti bonis ſumma rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mixta quædam pro animorum qualitate diſtribuit: quoſdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari ſinit, ut virtutes animi patientiæ uſu, atque exercitatione confirment. Alii plus æquo metuunt quod ferre poſſunt: alii plus æquo deſpiciunt quod ferre non poſſunt: hos, in experimentum ſui, triſtibus ducit. Nonnulli venerandum ſæculi nomen glorioſæ pretio mortis emerunt. Quidam ſuppliciis inexpugnabiles exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis eſſe virtutem: quæ quam recte atque diſpoſite, & ex eorum bono quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio eſt. Nam illud quoque quod improbis nunc triſtia, nunc optata proveniunt, ex eiſdem ducitur cauſſis. Ac de triſtibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes exiſtimant: quorum quidem ſupplicia tum ceteros ab ſceleribus deterrent, tum ipſos quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujuſmodi felicitate debeant judicare, quam famulari ſæpe improbis cernant. In qua re illud etiam diſpenſari credo, quod eſt forſitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in ſcelera potius exacerbare poſſit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conſcientiam ſpectans, & ſecum fortunam ſuam comparans, forſitan pertimeſcit ne rei cujus jucundus uſus eſt, ſit triſtis amiſſio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam

dere-

derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indigne aucta felicitas. Quibuſdam permiſſum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis eſſet cauſſa ſupplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt convenire. Quidni? cum a ſemetipſis, diſcerpentibus conſcientiam vitiis, quique diſſentiant, faciantque ſæpe quæ cum geſſerint, non fuiſſe gerenda decernant? Ex quo ſæpe ſumma illa providentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua ſibi a peſſimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum ſe eis diſſimiles ſtudent eſſe quos oderant. Sola eſt enim divina vis cui mala quoque bona ſint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Αργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεῶν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. neque enim fas eſt homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare ſermone. Hoc tantum proſpexiſſe ſufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta diſponat: dumque ea quæ protulit, in ſui ſimilitudinem retinere feſtinat, malum omne de reipublicæ ſuæ terminis per fatalis ſeriem neceſſitatis eliminat. Quo fit ut quæ in terris abundare creduntur, ſi diſponentem providentiam ſpectes, nihil uſquam mali eſſe perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæſtionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exſpectare dulcedinem. Accipe igitur hauſtum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

METRUM VI.

SI vis celſi jura tonantis
Pura ſollers cernere mente,
Adſpice ſummi culmina cæli.
Illic juſto fœdere rerum
Veterem ſervant ſidera pacem.
Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ ſummo vertice mundi
Flectit rapidos Urſa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens ſidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Veſper ſeras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.
Sic æternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtrigeris
Bellum diſcors exſulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Jungantque fidem frigora flammis;
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terraque graves pondere ſidant.
Hiſdem cauſſis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æſtas Cererem fervida ſiccat,
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam ſpirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,

Obita

Digitized by Google

Obitu mergens orta ſupremo .
Sedet interea conditor altus ,
Rerumque regens flectit habenas ,
Rex & dominus , fons & origo ,
Lex & ſapiens arbiter æqui ;
Et quæ motu concitat ire ,
Siſtit retrahens , ac vaga firmat .
Nam niſi rectos revocans itus ,
Flexos iterum cogat in orbes ,
Quæ nunc ſtabilis continet ordo ,
Diſſepta ſuo fonte fatiſcant .
Hic eſt cunctis communis amor ,
Repetuntque boni fine teneri .
Quia non aliter durare queant ,
Niſi converſo rurſus amore
Refluant cauſſæ quæ dedit eſſe .

PROSA VII.

JAm ne igitur vides , quid hæc omnia quæ diximus , conſequatur ? Quid nam ? inquam . Omnem , inquit , bonam prorſus eſſe fortunam . Et qui , inquam , fieri poteſt ? Attende , inquit : Cum omnis fortuna vel jucunda , vel aſpera , tum remunerandi , exercendive bonos , tum puniendi , corrigendique improbos cauſſa deferatur , patet quod omnis bona eſt ; quam vel juſtam conſtat eſſe , vel utilem . Nimis quidem , inquam , vera ratio : & ſi quam paullo ante docuiſti providentiam , fatumve conſiderem , firmis viribus eſt nixa ſententia . Sed eam , ſi placet , inter eas quas inopinabiles paullo ante poſuiſti, numeremus . Quid ? inquit : quia id hominum ſermo communis uſurpat , & quidem crebro , quorumdam malam eſſe fortunam . Vis ne igitur , inquit , paulliſper vulgi ſermonibus ac-

cedamus, ne nimium velut ab humanitatis uſu receſſiſſe videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum cenſes eſſe quod prodeſt? Ita eſt, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodeſt? Fateor, inquam. Bona igitur? Quidni? Sed hæc eorum eſt qui vel in virtute poſiti, contra aſpera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis? num vulgus malam eſſe decernit? nequaquam: verum uti eſt, ita quoque eſſe optimam cenſet. Quid reliqua, quæ cùm ſit aſpera, & juſto ſupplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari poſſunt, judicat eſſe miſerrimam. Vide igitur, ne opinionem populi ſequentes, quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ conceſſa ſunt, evenit, eorum quidem qui ſunt vel in poſſeſſione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem quæcumque ſit, bonam, in improbitate vero manentibus, peſſimam eſſe fortunam. Hoc, inquam, verum eſt, tametſi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir ſapiens moleſte ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi vero confirmandæ ſapientiæ difficultas ipſa, materia eſt. Ex quo etiam virtus vocatur, quod ſuis viribus nitens non ſuperetur adverſis. Neque enim vos in provectu poſiti virtutis, diffluere deliciis, & emarceſcere voluptate veniſtis: ſed prœlium cum omni fortuna nimis acre conſeritis. Ne vos aut triſtis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra ſubſiſtit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet præmium laboris. In veſtra eſt enim ſitum manu, qualem vobis

for-

fortunam formare malitis. Omnis enim quæ videtur aſpera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

METRUM VII.

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atrides, Phrygiæ ruinis
Fratris amiſſos thalamos piavit.
Ille dum Grajæ dare vela claſſi
Optat, & ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miſerumque triſtis
Fœderat gnatæ jugulum ſacerdos.
Flevit amiſſos Ithacus ſodales,
Quos ferus, vaſto recubans in antro,
Merſit immani Polyphemus alvo:
Sed tamen cæco furibundus ore,
Gaudium mœſtis lacrimis rependit.
Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſævo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læva gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſævis dominum quadrigis:
Hydra combuſto periit veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demerſit pudibunda ripis:
Stravit Antæum Libycis arenis:
Cacus Evandri ſatiavit iras:
Quoſque preſſurus foret altus orbis,
Setiger ſpumis humeros notavit:
Ultimus cælum labor irreflexo

 Su-

Digitized by Google

Suſtulit collo, pretiumque rurſus
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celſa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? ſuperata tellus
Sidera donat.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE

PHILOSOPHIÆ

LIBER V.

PROSA I.

DIXERAT, orationiſque curſum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorſus auctoritate digniſſima. Sed quod tu dudum de providentia quæſtionem pluribus aliis implicitam eſſe dixiſti, re experior. Quæro enim an eſſe aliquid omnino, & quidnam eſſe caſum arbitrere. Tum illa, Feſtino, inquit, debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etſi perutilia cognitu, tamen a propoſiti noſtri tramite paulliſper averſa ſunt: verendumque eſt, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſis. Ne id, inquam, prorſus vereare. Nam quietis

mihi loco fuerit, ea quibus maxime delector, agnoſcere. ſimul cum omne diſputationis tuæ latus indubitata fide conſtiterit, nihil de ſequentibus ambigatur. Tum illa, Morem, inquit, geram tibi; ſimulque ſic exorſa. Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo, & præter ſubjectæ rei ſignificationem, inanem prorſus vocem eſſe decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus eſſe ullus temeritati reliquus poteſt? Nam nihil ex nihilo exſiſtere, vera ſententia eſt: cui nemo umquam veterum refragatus eſt: quamquam id illi non de operante principio, ſed de materiali ſubjecto, hoc eſt de natura, omnium rationum quaſi quoddam jecerint fundamentum. At ſi nullis ex cauſſis aliquid oriatur, id de nihilo ortum eſſe videbitur. Quod ſi hoc fieri nequit, nec caſum quidem hujuſmodi eſſe poſſibile eſt, qualem paullo ante definivimus. Quid igitur? inquam. nihil ne eſt quod vel caſus, vel fortuitum jure appellari queat? An eſt aliquid, tametſi vulgus lateat, cui vocabula iſta conveniant? Ariſtoteles meus id, inquit, in Phyſicis & brevi & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuſpiam rei gratia geritur, aliudque quibuſdam de cauſſis, quam quod intendebatur, obtingit, caſus vocatur: ut ſi quis colendi agri cauſſa fodiens humum, defoſſi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidiſſe: verum non de nihilo eſt. nam proprias cauſſas habet: quarum improviſus inopinatuſque concurſus caſum videtur operatus. Nam niſi cultor agri humum foderet, niſi eo loco pecuniam ſuam depoſitor obruiſſet, aurum non eſſet inventum. Hæ ſunt igitur fortuiti cauſſæ compendii, quod ex obviis ſibi, & confluentibus cauſſis, non ex gerentis intentione provenit.

nit. Neque enim vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur intendit: ſed, uti dixi, quod ille obruit, hunc fodiſſe convenit, atque concurrit. Licet igitur definire, caſum eſſe inopinatum, ex confluentibus cauſſis, in his quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere cauſſas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibuſque diſponit.

METRUM I.

Rupis Achæmeniæ ſcopulis, ubi verſa ſequentum
Pectoribus figit ſpicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt,
Et mox abjunctis diſſociantur aquis.
Si coëant, curſumque iterum revocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulſi flumine trunci,
Miſtaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipſa vagos terræ declivia caſus,
Gurgitis & lapſi defluus ordo regit.
Sic, quæ permiſſis fluitare videtur habenis,
Fors patitur frenos, ipſaque lege meat.

PROSA II.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita eſſe conſentio. Sed in hac hærentium ſibi ſerie cauſſarum, eſt ne ulla noſtri arbitrii libertas, an ipſos quoque humanorum motus animorum fatalis catena conſtringit? Eſt, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura quin eidem libertas adſit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter poteſt, id habet ju-

dicium quo quodque diſcernat per ſe : igitur fugienda, optandave dignoſcit. Quod vero quis optandum judicat eſſe, petit : refugit vero quod exiſtimat eſſe fugiendum. Quare quibus ineſt ratio, ipſis etiam ineſt volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam eſſe conſtituo. Nam ſupernis, diviniſque ſubſtantiis & perſpicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præſto eſt poteſtas. Humanas vero animas liberiores quidem eſſe neceſſe eſt cum ſe in mentis divinæ ſpeculatione conſervant : minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minuſque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema vero eſt ſervitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ poſſeſſione ceciderint. Nam ubi oculos a ſummæ luce veritatis ad inferiora, & tenebroſa dejecerint, mox inſcitiæ nube caligant, pernicioſis turbantur affectibus ; quibus accedendo, conſentiendoque, quam invexere ſibi, adjuvant ſervitutem, & ſunt quodam modo propria libertate captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta proſpiciens, providentiæ cernit intuitus, & ſuis quæque meritis prædeſtinata diſponit, πάντ' ἐφορᾷ, ϗ πάντ' ἐπακούει.

METRUM II.

PUro clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus :
Qui tamen intima viſcera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud ſic magni conditor orbis :
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt ;
Non nox atris nubibus obſtat.

Uno

Uno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque.
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

PROSA III.

Tum ego, En, inquam, difficiliori rurſus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, iſta eſt? Jam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimium, inquam, adverſari ac repugnare videtur, prænoſcere univerſa Deum, & eſſe ullum libertatis arbitrium. Nam ſi cuncta proſpicit Deus, neque falli ullo modo poteſt, evenire neceſſe eſt quod providentia futurum eſſe præviderit. Quare ſi ab æterno non facta hominum modo, ſed etiam conſilia, voluntateſque prænoſcit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exſiſtere poterit voluntas, niſi quam neſcia falli providentia divina præſenſerit. Nam ſi res aliorſum quam proviſæ ſunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præſcientia: ſed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem qua ſe quidam credunt hunc quæſtionis nodum poſſe diſſolvere. Ajunt enim, non ideo quid eſſe eventurum, quoniam id providentia futurum eſſe proſpexerit: ſed e contrario potius, quoniam quid futurum eſt, id divinam providentiam latere non poſſit: eoque modo neceſſarium eſt, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim neceſſe eſt contingere quæ providentur: ſed neceſſe eſt, quæ futura ſunt, provideri. Quaſi vero, quæ cujuſque rei cauſſa ſit, præſcientia ne futurorum neceſſitatis, an futurorum neceſſitas providentiæ, laboretur. At nos illud demonſtrare nitamur, quoquo modo ſeſe habeat ordo cauſſarum, neceſſarium

eſſe

Digitized by Google

eſſe eventum præſcitarum rerum, etiam ſi præſcientia futuris rebus eveniendi neceſſitatem non videatur inferre. Etenim ſi quiſpiam ſedeat, opinionem quæ eum ſedere conjectat, veram eſſe neceſſe eſt: at e converſo rurſus ſi de quopiam vera ſit opinio quoniam ſedet, eum ſedere neceſſe eſt. In utroque igitur neceſſitas ineſt: in hoc quidem ſedendi, at vero in altero veritatis. Sed non iccirco quiſque ſedet, quoniam vera eſt opinio: ſed hæc potius vera eſt, quoniam quempiam ſedere præceſſit. Ita cum cauſſa veritatis ex altera parte procedat, ineſt tamen communis in utraque neceſſitas. Similia de providentia, futuriſque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam ſi iccirco quoniam futura ſunt, providentur: non vero ideo quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel proviſa evenire neceſſe eſt: quod ad perimendam arbitrii libertatem ſolum ſatis eſt. Jam vero quam præpoſterum eſt ut æternæ præſcientiæ temporalium rerum eventus cauſſa eſſe dicatur? Quid eſt autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam ſunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, cauſſam ſummæ illius eſſe providentiæ? Adhæc, ſicuti cum quid eſſe ſcio, id ipſum esſe necesſe eſt: ita cum quid futurum novi, id ipſum futurum esſe necesſe eſt. Sic fit igitur ut eventus præſcitæ rei nequeat evitari. Poſtremo ſi quid aliquis aliorſum atque ſeſe res habet, exiſtimet, id non modo ſcientia non eſt, ſed eſt opinio fallax, a ſcientiæ veritate longe diverſa. Quare ſi quid ita futurum eſt, ut ejus certus, ac necesſarius non ſit eventus, id eventurum esſe præſciri qui poterit? Sicut enim ſcientia ipſa impermiſta eſt falſitati: ita id quod ab ea concipitur, esſe aliter atque concipitur, nequit. Ea namque cauſa eſt cur mendacio ſcientia careat, quod ſe ita rem quamque habere necesſe eſt,

uti

uti eam ſeſe habere ſcientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoſcit? Nam ſi inevitabiliter eventura cenſet quæ etiam non evenire poſſibile eſt; fallitur: quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam voce proferre. At ſi uti ſunt, ita ea futura eſse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri poſse cognoſcat; quæ eſt hæc præſcientia, quæ nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tireſiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non*. Quid etiam divina providentia humana opinione præſtiterit, ſi, uti homines, incerta judicat quorum eſt incertus eventus? Quod ſi apud illum rerum omnium certiſſimum fontem nihil incerti eſse poteſt, certus eorum eſt eventus quæ futura firmiter ille præſcierit. Quare nulla eſt humanis conſiliis, actionibuſque libertas: quas divina mens ſine falſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat & conſtringit eventum. Quo ſemel recepto, quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. Fruſtra enim bonis, maliſque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquiſſimum quod nunc æquiſſimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, ſed omnium meritorum potius miſta atque indiſcreta confuſio. Quoque nihil ſceleratius excogitari poteſt, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque conſiliis liceat humanis, fit ut vitia quæque noſtra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec ſperandi aliquid, nec deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim vel ſperet quiſquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia ſeries indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines

nos Deumque commercium, ſperandi ſcilicet, ac deprecandi. Siquidem juſtæ humilitatis pretio inæſtimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui ſolus modus eſt quo cum Deo colloqui homines poſse videantur, illique inacceſsæ luci prius quoque quam impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quæ ſi recepta futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit quo ſummo illi rerum principi connecti, atque adhærere poſſimus? Quare neceſse erit, humanum genus, uti paullo ante cantabas, diſſeptum, atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

METRUM III.

Quæ nam diſcors fœdera rerum
Cauſſa reſolvit? quis tanta Deus
Veris ſtatuit bella duobus,
Ut quæ carptim ſingula conſtent,
Eadem nolint miſta jugari?
An nulla eſt diſcordia veris,
Semperque ſibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppreſſi luminis igne
Rerum tenues noſcere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne quod appetit anxia noſſe?
Sed quid nota reſcire laborat?
Et ſi neſcit, quid cæca petit?
Quis enim quidquam neſcius optet?
Aut quis valeat neſcita ſequi?
Quove inveniat, quiſve repertam
Queat ignarus noſcere formam?
An cum mentem cerneret altam,
Pariter ſummam & ſingula norat?

Nunc

Digitized by Google

Nunc membrorum condita nube,
Non in totum eſt oblita ſui,
Summamque tenet ſingula perdens.
Igitur quiſquis vera requirit,
Neutro eſt habitu: nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia neſcit:
Sed, quam retinens meminit, ſummam
Conſulit, alte viſa retractans,
Ut ſervatis queat oblitas
Addere partes.

PROSA IV.

TUm illa, Vetus, inquit, hæc eſt de providentia querela, a M. Tullio, cum divinationem diſtribuit, vehementer agitata, tibique ipſi res diu prorſus, multumque quæſita: ſed haudquaquam ab ullo veſtrum hactenus ſatis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis cauſsa eſt, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præſcientiæ ſimplicitatem non poteſt admoveri: quæ ſi ullo modo cogitari queat, nihil prorſus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, ſi prius ea quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam ſolventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præſcientiam non eſse futuris rebus cauſsam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri præſcientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſitatis trahis, niſi quod ea quæ præſciuntur, non evenire non poſſunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paullo ante fatebare; quid eſt quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim poſitionis gratia, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe præſcientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet,

quæ

Digitized by Google

quæ ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? Minime. Statuamus iterum eſſe, ſed nihil rebus neceſſitatis injungere; manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. Sed præſcientia, inquies, tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit, non vero efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. Alioquin ſi hæc nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe quæ non eſt. Jam vero probationem firma ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex convenientibus, neceſſariiſque cauſſis eſſe ducendam. Sed qui fieri poteſt ut ea non proveniant quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere ſpectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri neceſſitas ulla compellit? Minime. Fruſtra enim eſſet artis effectus, ſi omnia coacta moverentur. Quæ igitur cum fiunt, carent exſiſtendi neceſſitate, eadem prius quam fiant, ſine neceſſitate futura ſunt. Quare ſunt quædam eventura quorum exitus ab omni neceſſitate ſit abſolutus. Nam illud quidem nullum arbitror eſſe dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam ſicut ſcientia præſentium

tium nihil his quæ fiunt, ita præſcientia futurorum nihil his quæ ventura ſunt, neceſſitatis importat. Sed hoc, inquis, ipſum dubitatur, an earum rerum quæ neceſſarios exitus non habent, ulla poſſit eſſe prænotio. Diſſonare etenim videntur: putaſque, ſi prævideantur, conſequi neceſſitatem; ſi neceſſitas deſit, minime præſciri; nihilque ſcientia comprehendi poſſe niſi certum. Quod ſi quæ incerti ſunt exitus, ea quaſi certa providentur, opinionis conſtat id eſſe caliginem, non ſcientiæ veritatem. Aliter enim ac ſeſe res habeat, arbitrari, ab integritate ſcientiæ credis eſſe diverſum. Cujus erroris cauſſa eſt, quod omnia quæ quiſque novit, ex ipſorum tantum vi, atque natura cognoſci exiſtimat quæ ſciuntur: quod totum contra eſt. Omne enim quod cognoſcitur, non ſecundum ſui vim, ſed ſecundum cognoſcentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eamdem corporis rotunditatem aliter viſus, aliter tactus agnoſcit. Ille eminus manens, totum ſimul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi, atque conjunctus, circa ipſum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipſum quoque hominem aliter ſenſus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Senſus enim figuram in ſubjecta materia conſtitutam, imaginatio vero ſolam ſine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque tranſcendit, ſpeciemque ipſam quæ ſingularibus ineſt, univerſali conſideratione perpendit. Intelligentiæ vero celſior oculus exſiſtit. Supergreſſa namque univerſitatis ambitum, ipſam illam ſimplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime conſiderandum eſt: nam ſuperior vis comprehendendi amplectitur inferiorem: inferior vero ad ſuperiorem nullo modo conſurgit. Neque enim ſenſus aliquid extra materiam valet, vel univerſales ſpecies imaginatio

contuetur, vel ratio capit ſimplicem formam: ſed intelligentia quaſi deſuper ſpectans, concepta forma, quæ ſubſunt, cuncta dijudicat: ſed eo modo quo formam ipſam, quæ nulli alii nota eſſe poterat, comprehendit. Nam & rationis univerſum, & imaginationis figuram, & materiale ſenſibile cognoſcit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec ſenſibus, ſed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta proſpiciens. Ratio quoque cum quid univerſale reſpicit, nec imaginatione, nec ſenſibus utens, imaginabilia, vel ſenſibilia comprehendit. Hæc eſt enim quæ conceptionis ſuæ univerſale ita definit: homo eſt animal bipes rationale. quæ cum univerſalis notio ſit, tamen imaginabilem, ſenſibilemque eſſe rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel ſenſu, ſed rationali conceptione conſiderat. Imaginatio quoque tametſi ex ſenſibus viſendi, formandique figuras ſumſit exordium, ſenſu tamen abſente ſenſibilia quæque colluſtrat, non ſenſibili, ſed imaginaria ratione judicandi. Vides ne igitur, ut in cognoſcendo cuncta, ſua potius facultate, quam eorum quæ cognoſcuntur, utantur? Neque id injuria: nam cum omne judicium judicantis actus exſiſtat, neceſſe eſt ut ſuam quiſque operam non ex aliena, ſed ex propria poteſtate perficiat.

METRUM IV.

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri ſtilo
Mos eſt æquore paginæ

Quæ

Quæ nullas habeat notas ,
Preſſas figere literas .
Sed mens ſi propriis vigens
Nihil motibus explicat ,
Sed tantum patiens jacet
Notis ſubdita corporum ,
Caſſaſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines ,
Unde hæc ſic animis viget
Cernens omnia notio ?
Quæ vis ſingula proſpicit ,
Aut quæ cognita dividit ?
Quæ diviſa recolligit ,
Alternumque legens iter
Nunc ſummis caput inſerit ,
Nunc deſidit in infima ;
Tum ſeſe referens ſibi ,
Veris falſa redarguit ?
Hæc eſt efficiens magis
Longe cauſſa potentior ,
Quam quæ materiæ modo
Impreſſas patitur notas .
Præcedit tamen excitans ,
Ac vires animi movens ,
Vivo in corpore paſſio .
Cum vel lux oculos ferit ,
Vel vox auribus inſtrepit :
Tum mentis vigor excitus ,
Quas intus ſpecies tenet ,
Admotus ſimiles vocans ,
Notis applicat exteris ,
Introrſumque reconditis
Formis miſcet imagines .

ISTITUTO DI FILOSOFIA - UNIV. ROMA
BIBLIOTECA

Digitized by Google

PROSA V.

QUod ſi in corporibus ſentiendis, quamvis afficiant inſtrumenta ſenſuum forinſecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem paſſio corporis antecedat, quæ in ſe actum mentis provocet, excitetque interim quieſcentes intrinſecus formas: ſi in ſentiendis, inquam, corporibus animus non paſſione inſignitur, ſed ex ſua vi ſubjectam corpori judicat paſſionem; quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus abſoluta ſunt, in diſcernendo non objecta extrinſecus ſequuntur, ſed actum ſuæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diverſis ac differentibus ceſſere ſubſtantiis. Senſus enim ſolus cunctis aliis cognitionibus deſtitutus, immobilibus animantibus ceſſit: quales ſunt conchæ maris, quæque alia ſaxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam ineſſe fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis eſt, ſicuti intelligentia ſola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præſtet quæ ſuapte natura non modo proprium, ſed ceterarum quoque notitiarum ſubjecta cognoſcit. Quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus, imaginatioque refragentur, nihil eſſe illud univerſale dicentes quod ſeſe intueri ratio putet? Quod enim ſenſibile, vel imaginabile eſt, id univerſum eſſe non poſſe. Aut igitur rationis verum eſſe judicium, nec quidquam eſſe ſenſibile: aut quoniam ſibi notum ſit, plura ſenſibus & imaginationi eſſe ſubjecta, inanem conceptionem eſſe rationis, quæ quod ſenſibile ſit ac ſingulare, quaſi quoddam univerſale conſideret. Ad hæc, ſi ratio contra reſpondeat, ſe quidem & quod ſenſibile, & quod imaginabile ſit, in univerſitatis ratione conſpicere; illa vero ad univerſitatis cognitio-

gnitionem adſpirare non poſſe : quoniam eorum notio corporales figuras non poſſit excedere . De rerum vero cognitione , firmiori potius , perfectiorique judicio eſſe credendum . In hujuſmodi igitur lite , nos quibus tam ratiocinandi , quam imaginandi etiam , ſentiendique vis ineſt , nonne rationis potius cauſſam probaremus ? Simile eſt quod humana ratio , divinam intelligentiam futura , niſi ut ipſa cognoſcit , non putat intueri . Nam ita diſſeris : Si qua certos , ac neceſſarios habere non videantur eventus , ea certo eventura præſciri nequeunt . Harum igitur rerum nulla eſt præſcientia , quam ſi etiam in his eſſe credamus , nihil erit quod non ex neceſſitate proveniat . Si igitur , uti rationis participes ſumus , ita divinæ judicium mentis habere poſſemus , ſicut imaginationem , ſenſumque rationi cedere oportere judicavimus , ſic , divinæ ſeſe menti humanam ſummittere rationem , juſtiſſimum cenſeremus . Quare in illius ſummæ intelligentiæ cacumen , ſi poſſumus , erigamur ; illic enim ratio videbit quod in ſe non poteſt intueri . Id autem eſt , quonam modo etiam quæ certos exitus non habent , certa tamen videat ac definita prænotio : neque id ſit opinio , ſed ſummæ potius ſcientiæ nullis terminis incluſa ſimplicitas .

METRUM V.

Quam variis terras animalia permeant figuris !
Namque alia extento ſunt corpore , pulveremque verrunt ,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum .
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos ,
Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu .
Hæc preſſiſſe ſolo veſtigia , greſſibuſque gaudent
Vel virides campos tranſmittere , vel ſubire ſilvas .

Quæ variis videas licet omnia diſcrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare ſenſus.
Unica gens hominum celſum levat altius cacumen,
Atque levis recto ſtat corpore, deſpicitque terras.
Hæc, niſi terrenus male deſipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exſeriſque frontem,
In ſublime feras animum quoque, ne gravata peſſum
Inferior ſidat mens corpore celſius levato.

PROSA VI.

QUoniam igitur, uti paullo ante monſtratum eſt, omne quod ſcitur, non ex ſua, ſed ex comprehendentium natura cognoſcitur, intueamur nunc, quantum fas eſt, quis ſit divinæ ſubſtantiæ ſtatus, ut quænam etiam ſcientia ejus ſit, poſſimus agnoſcere. Deum igitur æternum eſſe, cunctorum ratione degentium commune judicium eſt. Quid ſit igitur æternitas, conſideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, ſcientiamque patefecerit. Æternitas igitur eſt, interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio: quod ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præſens a præteritis in futura procedit: nihilque eſt in tempore conſtitutum quod totum vitæ ſuæ ſpatium pariter poſſit amplecti. Sed craſtinum quidem nondum apprehendit: heſternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis quam in illo mobili tranſitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, ſicut de mundo cenſuit Ariſtoteles, nec cœperit umquam eſſe, nec deſinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale eſt ut æternum eſſe jure credatur. Non enim totum ſimul, infinitæ licet vitæ ſpatium comprehendit, atque complectitur: ſed futura nondum tranſ-

acta

acta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac poſſidet; cui neque futuri quidquam abſit, nec præteriti fluxerit, id æternum eſſe jure perhibetur: idque neceſſe eſt & ſui compos præſens ſibi ſemper aſſiſtere, & infinitatem mobilis temporis habere præſentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt viſum Platoni, mundum hunc nec habuiſse initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud eſt enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam eſſe præſentiam, quod divinæ mentis proprium eſſe manifeſtum eſt. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, ſed ſimplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præſentarium ſtatum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur: cumque eum effingere, atque æquare non poſſit, ex immobilitate deficit immotum, & ex ſimplicitate præſentiæ decreſcit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ ſuæ plenitudinem nequeat poſſidere, hoc ipſo quod aliquo modo numquam eſſe deſinit, illud quod implere atque exprimere non poteſt, aliquatenus videtur æmulari, alligans ſe ad qualemcumque præſentiam hujus exigui volucriſque momenti: quæ, quoniam manentis illius præſentiæ quamdam geſtat imaginem, quibuſcumque contigerit, id præſtat, ut eſſe videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum eſt ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque ſi digna rebus nomina velimus imponere, Platonem ſequentes, Deum quidem æternum, mundum vero dicamus eſſe perpetuum. Quoniam igitur omne judicium ſecundum ſui

naturam, quæ ſibi ſubjecta ſunt, comprehendit: eſt autem Deo ſemper æternus, ac præſentarius ſtatus: ſcientia quoque ejus, omnem temporis ſupergreſſa motionem, in ſuæ manet ſimplicitate præſentiæ, infinitaque præteriti, ac futuri ſpatia complectens, omnia quaſi jam gerantur, in ſua ſimplici cognitione conſiderat. Itaque ſi præſcientiam penſare velis qua cuncta dignoſcit, non eſſe præſcientiam quaſi futuri, ſed ſcientiam numquam deficientis inſtantiæ, rectius æſtimabis. Unde non prævidentia, ſed providentia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis conſtituta, quaſi ab excelſo rerum cacumine cuncta proſpiciat. Quid igitur poſtulas ut neceſſaria fiant quæ divino lumine luſtrentur, cum ne homines quidem neceſſaria faciant eſſe quæ videant? Num enim quæ præſentia cernis, aliquam eis neceſſitatem tuus addit intuitus? Minime. Atqui ſi eſt divini humanique præſentis digna collatio, uti vos veſtro hoc temporario præſenti quædam videtis, ita ille omnia ſuo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliaque apud ſe præſentia ſpectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unoque ſuæ mentis intuitu tam neceſſario, quam non neceſſario ventura dignoſcit. Sicuti vos cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cælo ſolem videtis; quamquam ſimul utrumque conſpectum, tamen diſcernitis; & hoc voluntarium, illud eſſe neceſſarium judicatis. Ita igitur cuncta deſpiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud ſe quidem præſentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit ut hæc non ſit opinio, ſed veritate potius nixa cognitio, cum exſtiturum quid eſſe cognoſcit quod idem exſiſtendi neceſſitate carere non neſciat. Hic ſi dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non poſſe:

quod autem non poteſt non evenire, id ex neceſſitate contingere, meque ad hoc nomen neceſſitatis adſtringas: Fatebor quidem rem ſolidiſſimæ veritatis, ſed cui vix aliquis niſi divini ſpeculator acceſſerit. Reſpondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, neceſſarium; cum vero in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque abſolutum videri. Duæ ſunt etenim neceſſitates; ſimplex una, veluti quod neceſſe eſt, omnes homines eſſe mortales; altera conditionis, ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. Quod enim quiſque novit, id eſſe aliter ac notum eſt, nequit. Sed hæc conditio minime ſecum illam ſimplicem trahit. Hanc enim neceſſitatem non propria facit natura, ſed conditionis adjectio. Nulla enim neceſſitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo, ſi quid providentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam habeat naturæ neceſſitatem. Atqui Deus ea futura quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præſentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, neceſſaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per ſe vero conſiderata, ab abſoluta naturæ ſuæ libertate non deſinunt. Fiunt igitur procuidubio cuncta quæ futura Deus eſſe prænoſcit, ſed eorum quædam de libero proficiſcuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant exſiſtendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia prius quam fierent, etiam non evenire potuiſſent. Quid igitur refert non eſſe neceſſaria, cum propter divinæ ſcientiæ conditionem modis omnibus, neceſſitatis inſtar, eveniant? Hoc ſcilicet, quod ea quæ paullo ante propoſui, ſol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non poſſunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, neceſſe erat exſiſtere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præ-

ſen-

ſentia Deus habet, procul dubio exſiſtunt: ſed eorum hoc quidem de rerum neceſſitate deſcendit, illud vero de poteſtate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſiratis eſſe nexibus abſoluta. ſicuti omne quod ſenſibus patet, ſi ad rationem referas, univerſale eſt: ſi ad ſeipſum reſpicias, ſingulare. Sed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, evacuabo providentiam, cum quæ illa prænoſcit, forte mutavero. Reſpondebo, Propoſitum te quidem tuum poſſe deflectere; ſed quoniam & id te poſſe, & an facias, quove convertas, præſens providentiæ veritas intuetur, divinam te præſcientiam non poſſe vitare; ſicuti præſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur? inquies. Ex mea ne diſpoſitione ſcientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præſentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu exiſtimas, nunc hoc, nunc illud prænoſcendi vices: ſed uno ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, viſendique præſentiam, non ex futurarum proventu rerum, ſed ex propria Deus ſimplicitate ſortitus eſt. Ex quo illud quoque reſolvitur quod paullo ante poſuiſti, indignum eſſe ſi ſcientiæ Dei cauſſam futura noſtra præſtare dicantur. Hæc enim ſcientiæ vis præſentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipſa conſtituit, nihil vero poſterioribus debet. Quæ cum ita ſint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec iniquæ leges ſolutis omni neceſſitate voluntatibus, præmia pœnaſque proponunt. Manet etiam ſpectator deſuper

cun-

Digitized by Google

cunctorum præſcius Deus, viſioniſque ejus præſens ſemper æternitas cum noſtrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis ſupplicia diſpenſans. Nec fruſtra ſunt in Deo poſitæ ſpes, preceſque; quæ cum rectæ ſint, inefficaces eſſe non poſſunt. Averſamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas ſpes animum ſublevate, humiles preces in excelſa porrigite. Magna vobis eſt, ſi diſſimulare non vultis, neceſſitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

FINIS.

Digitized by Google

THEODORI PULMANNI
CRANEBURGII
DE METRIS
BOETHIANIS
LIBELLUS.

Genera metrorum quibus in libris de Conſolatione Philoſophiæ uſus eſt Boëthius, ſunt ſex & viginti.

Metrum primum, Dicolon diſtrophon: conſtat enim heroico, & pentametro: quo bis utitur.

Lib. I. Met. I.

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mœſtos cogor inire modos.
5, 1. *Rupis Achæmeniæ ſcopulis, ubi verſa ſequentum*
Pectoribus figit ſpicula pugna fugax.
–◡◡ –◡◡ –◡◡ –◡◡ –◡◡ ––
–◡◡ –– – –◡◡ –◡◡ –

II. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Alcmanius tetrameter hypercatalectus: qui conſtat cæſura ſemiquinaria heroica, dactylo, & ſpondeo, ſive trochæo: quo ſemel utitur.

1, 2. *Heu, quam præcipiti merſa profundo.*
–– –◡◡ – –◡◡ ––

III. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus tetrameter acata-

Digitized by Google

acatalectus, qui quatuor dactylis componitur: interdum tamen, præterquam in quarta regione, ſpondeum admittit. Utitur hoc metro ſemel.

1, 3. *Tunc me diſcuſſa liquerunt nocte tenebræ,*
Luminibuſque prior rediit vigor.

–– –– –– –– –◡◡ ––
–◡◡ –◡◡ –◡◡ –◡◡

IV. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus, conſtans ſpondeo, dactylo, & tribus trochæis: quo bis utitur.

1, 4. *Quiſquis compoſito ſerenus ævo.*

–– –◡◡ –◡ –◡ ––

3, 10. *Huc omnes pariter venite capti.*

–– –◡◡ –◡ –◡ ––

Hic vero in prima regione nonnumquam pro ſpondeo trochæum invenies.

V. Monocolon. Verſus eſt anapæſticus Pindaricus, dimeter acatalectus, conſtans anapæſto: recipit tamen ſpondeum & dactylum: nonnumquam proceleuſmaticum, ſed rarius. Utitur hoc carminis genere quinquies.

1, 5. *O ſtelliferi conditor orbis.*
3, 2. *Quantas rerum flectat habenas.*
4, 6. *Si vis celſi jura tonantis.*
5, 2. *Puro clarum lumine Phœbum.*
5, 3. *Quæ nam diſcors fœdera rerum.*

–– –– –◡◡ –◡

Hoc Adonio finivit.

VI. Monocolon. Verſus eſt Glyconius choriambicus

Digitized by Google

cus trimeter acatalectus. Conſtat ſpondeo, choriambo, & Pyrrhichio: quo quinquies utitur.

1, 6. *Cum Phœbi radiis grave.*
2, 8. *Quod mundus ſtabili fide.*
3, 12. *Felix qui potuit boni.*
4, 3. *Vela Neritii ducis.*

Verum in hoc carmine primus quiſque pes fere trochæus eſt, excepto ultimo verſu, in quo nonnulli tamen *ulcere* legunt.

5, 4. *Quondam porticus attulit.*

–– –∪∪– ∪∪

VII. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Adonius dimeter catalecticus, conſtans dactylo & ſpondeo, ſive trochæo. Semel hoc utitur.

1, 7. *Nubibus atris.*

–∪∪ ––

VIII. Monocolon. Verſus eſt jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui ſcazon appellatur, quod in ſexta regione ſpondeum vel trochæum habeat. Recipit imparibus locis jambum, tribrachyn, ſpondeum, dactylum, & anapæſtum: paribus jambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapæſtum. Bis hoc utitur.

2, 1. *Hæc cum ſuperba verterit vices dextra.*

–– ∪– –– ∪– ∪– ––

3, 11. *Quiſquis profunda mente veſtigat verum.*

–– ∪– –– ∪– –– ––

IX. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt Aſclepiadeus choriambicus tetrameter acatalectus, conſtans ſpondeo, duobus choriambis, & Pyrrhichio. Secundus eſt dactylicus Pherecratius trimeter acatalectus,

ctus, conſtans ſpondeo, vel anapæſto, dactylo, & ſpondeo. Hoc metro ſemel utitur.

2, 2. *Si quantas rapidis flatibus incitus*
Pontus verſat arenas.

– – –⏑⏑– –⏑⏑– ⏑⏑
– – –⏑⏑ – –

X. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus, conſtans trochæo, ſpondeo, dactylo, & duobus trochæis. Secundus eſt Glyconius: cujus ſupra VI. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 3. *Cum polo Phœbus roſeis quadrigis*
Lucem ſpargere cœperit.

–⏑ – – –⏑⏑ –⏑ –
– – –⏑⏑– ⏑⏑

XI. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus, conſtans tribus pedibus & ſyllaba. primo enim loco habet jambum vel ſpondeum, ſecundo jambum, tertio jambum vel ſpondeum. Secundus Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 4. *Quiſquis volet perennem*
Cautus ponere ſedem.

– – ⏑– ⏑– –
– – –⏑⏑ – –

XII. Monocolon. Verſus eſt anapæſticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima & ſecunda regione anapæſtum vel ſpondeum recipit, tertia ſolum anapæſtum, poſtea ſupereſt ſyllaba. Hoc carminis genere bis utitur.

2, 5. *Fe-*

2, 5. *Felix nimium prior ætas.*

3, 5. *Qui ſe volet eſſe potentem.*

– – ⏑⏑– ⏑⏑– –

XIII. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo ante X. carminis genere memoravimus. Hoc carmine bis utitur.

2, 6. *Novimus quantas dederit ruinas.*

4, 7. *Bella bis quinis operatus annis.*

Hoc Adonio terminavit.

–⏑ – – –⏑⏑ –⏑ – –

XIV. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus Archilochius ſenarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapæſtum, in fine Pyrrhichium vel ſpondeum. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 7. *Quicumque ſolam mente præcipiti petit,*
Summumque credit gloriam.

– – ⏑– – – ⏑– ⏑⏑– ⏑⏑
– – ⏑– – – ⏑–

XV. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Ithyphallicus tetrameter acatalectus, conſtans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo ſemel utitur.

3, 1. *Qui ſerere ingenuum volet agrum.*

–⏑⏑ –⏑⏑ –⏑⏑ ⏑⏑

XVI. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus ſenarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus eſt elegiacus pentameter. Hoc metro ſemel utitur.

3, 3. *Quam-*

Digitized by Google

3, 3. *Quamvis fluente dives auri gurgite*
Non expleturas cogit avarus opes.

– – ∪ – ∪ – ∪ – – – ∪ ∪
– – – – – – ∪ ∪ – ∪ ∪ –

XVII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus. Hic jambum pro ſpondeo in prima ſede poſitum reperies. Secundus eſt Archilochius, vel, ut aliis placet, Alcmanius tetrameter acatalectus, conſtans duobus dactylis & totidem trochæis: quo metro ſemel utitur.

3, 4. *Quamvis ſe Tyrio ſuperbus oſtro*
Comeret, & niveis lapillis.

– – – ∪ ∪ – ∪ – ∪ – –
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪

XVIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalecticus, conſtans tribus pedibus heroici verſus, & ſyllaba: ita tamen, ut non ſit ex meris ſpondeis. Secundus eſt Pherecratius, de quo ſupra IX. carminis genere memoravimus. Hoc metro ſemel utitur.

3, 6. *Omne hominum genus in terris*
Simili ſurgit ab ortu.

– ∪ ∪ – ∪ ∪ – – –
∪ ∪ – – ∪ ∪ – – –

XIX. Monocolon. Verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus: qui conſtat ex anapæſto, duobus jambis, & ſyllaba. Hoc ſemel utitur.

3, 7. *Habet omnis hoc voluptas.*

∪ ∪ – ∪ – ∪ – –

Digitized by Google

XX. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt Aſclepiadeus: de quo IX. carminis genere diximus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter catalecticus: cujus XIV. metri genere meminimus. Hoc carmine ſemel utitur.

3, 8. *Eheu, quam miſeros tramite devio*
Abducit ignorantia!

– – – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – – – ⏑ ⏑

XXI. Monocolon. Verſus eſt heroicus hexameter: quo ſemel utitur.

3, 9. *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

– – – ⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –

XXII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius tetrameter acatalecticus: cujus III. metri genere mentionem fecimus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalecticus: de quo ſupra XIV. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 1. *Sunt etenim pennæ volucres mihi,*
Quæ celſa conſcendant poli.

– ⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– – ⏑ – – – ⏑ –

XXIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt trochaicus Alcmanius dimeter acatalecticus. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, nonnumquam dactylum: paribus vero cum ſupradictos, tum etiam ſpondeum, & anapæſtum. Secundus Pherecratius: cujus ante IX. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 2. *Quos vides ſedere celſo*

Solii

Solii culmine reges.

-u -u -u --

uu- -uu --

XXIV. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus: de quo ſupra XVII. metri genere diximus. Secundus eſt elegiacus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 4. *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum ſollicitare manu?

-- -uu -u -u --

-uu -- - -uu -uu -

XXV. Dicolon diſtrophon. Primus verſus miſtus videtur ex Sapphico & Alcmanio, conſtans trochæo, ſpondeo, vel dactylo cum ſyllaba, dactylo, & ſpondeo, vel trochæo. Secundus eſt Alcaicus tetrameter jambicus, conſtans ex penthemimeri jambica, dactylo, & ſpondeo. Quid ſi hunc dixerimus compoſitum ex Alcaico dimidiato, & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere ſemel utitur.

4, 5. *Si quis Arcturi ſidera neſcit*
Propinqua ſummo cardine labi.

-- -- - -uu -u

u- u- - -uu --

XXVI. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Archilochius, conſtans tetrametro bucolico, & tribus trochæis: quo ſemel utitur.

5, 5. *Quam variis terras animalia permeant figuris!*

-uu -- -uu -uu -u -u -u

FINIS.

LOCORUM ET VERSUUM
GRÆCORUM
In hiſce libris citatorum
INTERPRETATIO.

Pag. 9. Ὄνος πρὸς λύραν: *id eſt*, Aſinus ad lyram. Ἐξαύδα, μὴ κεῦθε, &c. *id eſt*, Eloquere, ne occultes intellectui.

p. 13. ἕπου Θεῷ: *id eſt*, Sequere Deum.

p. 16. Ἀλλὰ εἷς, &c. *id eſt*, Sed unus rex eſto, unus dominus.

p. 24. Δύο τοὺς πίθους, &c. *id eſt*, Duo dolia, malorum quidem unum, alterum autem bonorum.

Alii οὐ μειράκιον ὢν ἔτι δύο πίθης, &c. *id eſt*, Non adoleſcentulus adhuc duo dolia, &c.

p. 53. Ὦ δόξα, &c. *id eſt*, O gloria, gloria, infinitis jam mortalibus nullius pretii vitam tu me feciſti magnam.

p. 63. πορίσματα, *id eſt*, corollaria, additamenta.

p. 64. πόρισμα, *id eſt*, corollarium, additamentum.

p. 73. Πάντοθεν, &c. *id eſt*, Undique in circulis ducis ſimilem acervum.

p. 96. Ἀνδρὸς, &c. *id eſt*, Viri ſacri corpus virtutes ædificavere.

p. 97. Ἀργαλέον δ', &c. *id eſt*, Difficile autem eſt, me ſermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & ſua providentia diſponat.

p. 106. πάντ' ἐφορᾷ, &c. *id eſt*, Omnia videt, & omnia audit.

F I N I S.

QUÆ-

QUÆDAM CL. VIRORUM

DE ELPIDE

Prima Boëthii Uxore

TESTIMONIA.

Lil. Gregor. Gyraldus de Poëtarum Hiſtor. Dialogo V. col. 299. *edit. Lugdunobatavæ anni* 1696.

Celebratur & Boëthii uxor Helpis (a) a noſtris, non probitate modo, ſed & literarum diſciplina, in primiſque poëtices. Exſtant certe Hymni in Apoſtolos, non vulgari dicendi ſtilo: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*: quos ejus eſſe, a noſtris conſtanter aſſeritur. Et quidem hodie legitur in ejus (ut fertur) ſepulcro carmen, quod ejus ſeculi videtur: ſed quod mihi videre contigit, non ſine mendis eſt: *&c.*

Petrus Bertius in Præfatione ad Boëthium de Conſolatione Philoſophiæ, hujus editionis pag. XIX.

Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios (b) Patricium

(a) Elpis *ſine adſpiratione ſcribendum eſt, Græcis enim* ἐλπὶς *leni ſpiritu notatur. Barbaris tamen ſæculis orthographia maximo neglectui erat.*

(b) *Guilielmus Cave Scriptorum Eccleſiaſticorum Hiſtoria Literaria pag.* 321. *eos ſecundæ Boëthii uxoris filios fuiſſe affirmat, quam* Ruſticanam *appellat. Quam bene utrumque, judicent eruditi.*

& Hypatium ſuſcepit. Fuit autem Elpis iſta non probitatis tantum, ſed etiam literarum laude celebris, inprimiſque poëticæ amans. Ejus creduntur eſſe Hymni duo qui in Eccleſia canuntur: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis iſtius quis pater fuerit, neſcitur: primæ illum dignitatis virum fuiſſe, conſtat ex iis quæ libro ſecundo Philoſophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod deſolatum parente*, *ſummorum te virorum cura ſuſcepit*, *delectuſque in affinitatem principum civitatis*, *(quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt) prius carus quam proximus fuiſti*. *Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum*, *cum conjugis pudore*, *tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Petrus Bertius in Præfatione pag. XXVII.

Quæ dum tractat, eripitur ipſi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & ſtudiorum ſocia. Ejus Epitaphium, (incertum, ſcriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur: *&c.*

Gerardus Jo. Voſſius de Poëtis Latinis cap. V.

Boëthius uxorem habuit cui nomen Elpis: quæ & ipſa literis, ac inprimis poëſi excelluiſſe dicitur.

Ludovicus Morerius in Dictionario Hiſtorico.

HELPIS, femme du célebre Boëce, dans le VI. Siécle, connoiſſoit toutes les belles choſes, faiſoit biens des Vers, & compoſa des Hymnes des Apôtres.

An-

Antoninus Mongitor Bibliothecæ Siculæ
Tomo I. pag. 173.

Ne ipſius (*Elpidis*) memoria conſeneſceret, ejus effigies marmori affabre inſculpta fuit, quæ Panormi, dum aliqua Collegii Panormitani Soc. Jeſu fundamenta effoderentur, inventa eſt: & anno 1643. Urbs Meſſanæ a Collegii Rectore P. Petro Villafrates obtinuit; ibique aſportata, in Senatoriæ domus ſacello collocata fuit, hac adjecta Inſcriptione.

D. O. M.

ELPIS. MATRONAE. NOBILISSIMAE MESS. INSIGNIS. POETRIAE. MAGNI. BOETHII. VIRI. CONSVLARIS. SANCTIMONIA. CONSPICVI VXORIS. ETIAM. IN. EXSILIO. CONIVNCTISS. SS. MM. PLACIDI. FLAVIAE. EVTICHII. ET. VICTORINI AMITAE. A. SORORE. FAVSTINA FAVSTISSIMA. FOEMINA. VETVSTISSIMVM. HOC. MARMOREVM SIGNVM. S. P. Q. M. DONO. A. PATRIBVS. SOCIETATIS. IESV. DATVM. IN. HAC. DOMO. SENATORIA POSVERE

SENATORES

D. Marcellus Cirinus Eques S. Jacobi, D. Carolus de Gregorio, Fr. Antoninus Gotho Eques Hieroſolymitanus, Joannes Leonardus Caloria, D. Franciſcus Ozes, Thomas Svaglies.

Anno Domini
M. DC. XLIII.

Vide plura alia de Elpide apud Mongitorem, ibidem pag. 171. *& ſeqq.*

Jo. Albertus Fabricius in notis ad caput XV. Lib. III. Bibliothecæ Latinæ pag. 642.

Uxor quoque *Elpis* Boëthium in exſilium comitata eſt, (c) ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod exſtat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis, ubi illam literarum & poëtices laude celebratam fuiſſe oſtendit ex duobus ejus qui exſtant Hymnis in Apoſtolos non vulgari ſtilo, quorum unus incipit: *Aurea luce*, alter vero: *Felix per omnes*.

EL-

(c) *Elpis vita functa, juxta Bertii ſententiam, ante tertium Boëthii conſulatum, qui incidit in annum Chriſti* 522. *non potuit conjugem ſequi in exſilium miſſum anno* 526. *Verſus ſecundus Elpidis Epitaphii*:

Quam procul a patria conjugis egit amor,

in hunc errorem traxit Cl. Fabricium, & ante illum multos alios, quemadmodum & auctorem Panormitanæ Inſcriptionis, ut notatum Antonino Mongitori Bibliothecæ Siculæ T. I. pag. 173. *At ejus verſus ea ſententia videtur eſſe, Elpidem, ut Boëthium, cui nupta fuerat, Romam comitaretur, Siciliam, & patrios lares, conjugis amori poſthabitos, reliquiſſe; ut ſolent fere mulieres quæ exteris nubunt.*

ELPIDIS

MATRONÆ SICULÆ
SEVERINI BOETHII
UXORIS
IN NATALI SS. APOSTOLORUM
PETRI ET PAULLI
HYMNUS I.

(*Ex Hymnario Card. Joſephi Mariæ Thomaſii pag.* lxi.)

AUREA luce (1) & decore roſeo ,
Lux lucis , omne perfudiſti ſæculum ,
Decorans Cælos inclyto martyrio
Hac ſacra die , quæ dat reis veniam .
Janitor Cæli , Doctor Orbis pariter ,
Judices ſæcli , vera Mundi lumina ;
Per crucem alter , alter enſe triumphans ,
Vitæ ſenatum laureati poſſident .
Jam , bone paſtor PETRE , clemens accipe
Vota precantum ; & peccati vincula
Reſolve , tibi poteſtate tradita
Qua cunctis Cælum verbo claudis , aperis .

Do-

Doctor egregie PAULLE, mores inſtrue,
Et mente polum nos transferre ſatage,
Donec perfectum largiatur plenius,
Evacuato quod ex parte gerimus.
Olivæ binæ pietatis unicæ,
Fide devotos, ſpe robuſtos, maxime
Fonte repletos caritatis geminæ,
Poſt mortem carnis impetrate vivere.
Sit Trinitati ſempiterna gloria,
Honor, poteſtas, atque jubilatio,
In Unitate, cui manet imperium
Ex tunc, & modo, per æterna ſæcula. Amen.

ELPIDIS
IN NATALI EORUMDEM
HYMNUS II.

(Ex eodem Hymnario pag. lx. ſub Paullini nomine.)

Sequentem Hymnum, nec non ejuſdem ſtrophas, Petrus beatus *&c.* Quodcumque vinclis *&c. &* Gloria Deo *&c. ibid. pag.* xlvii. *Cardinalis Thomaſius Paullino cuidam tribuit, contra communem omnium opinionem, ut conſtat ex Gyraldo, nullo allato argumento aut conjectura. At cum Cl. Vir Joannes Baptiſta le Brun in præclariſſima & accuratiſſima ſua Operum D. Paullini Nolani editione, quæ prodiit Pariſiis anno* 1685. *hunc Hymnum pro Paulliniano minime agnoſcat; nec alius Paullinus exſtet qui Hymnos ſcripſerit, præter Paullinum Patriarcham Aquilejenſem, qui floruit circa an. Chriſti* 776. *de quo Guilielmus Cave Script. Eccleſiaſt. Hiſtoria pag.* 420. *ait:* Hymni ſacri quos Paullinum compoſuiſſe prodit Walafridus Strabo „ *de Exordiis & Incrementis Rerum Eccleſiaſtica-*

„ *rum*

Digitized by Google

,, *rum libro, cap.* XXV. *edit. Romanæ an.* 1591. *Aucto-*
,, *rum Variorum de Catholicæ Eccleſiæ Divinis Officiis ac*
,, *Miniſteriis pag.* 351.,, interierunt *: minime idcirco du-*
bitandum videtur, Hymnum hunc Elpidem auctorem habere.

FElix per omnes feſtum mundi cardines
Apoſtolorum præpollet alacriter
PETRI beati, PAULLI ſacratiſſimi,
Quos Chriſtus almo conſecravit ſanguine:
Eccleſiarum deputavit principes.
Hi ſunt olivæ duæ coram Domino,
Et candelabra luce radiantia,
Præclara Cæli duo luminaria.
Fortia ſolvunt peccatorum vincula:
Portas Olympi reſerant fidelibus.
Habent ſupernas poteſtatem claudere
Sermone ſedes: pandere ſplendentia
Limina poli ſuper alta ſidera.
Linguæ eorum claves Cæli factæ ſunt.
Larvas repellunt ultra mundi limites.
PETRUS beatus catenarum laqueos,
Chriſto jubente, rupit mirabiliter.
Cuſtos ovilis, & doctor Eccleſiæ,
Paſtorque gregis, conſervator ovium,
Arcet luporum truculentam rabiem.
Quodcumque (2) vinclis ſuper terram ſtrinxerit
Erit in aſtris religatum fortiter:
Et quod reſolvit in terris arbitrio
Erit ſolutum ſuper Cæli radium.
In fine mundi judex erit ſæculi.
Non impar PAULLUS huic, Doctor Gentium,
Electionis templum ſacratiſſimum:
In morte compar, in corona particeps:
Ambo lucernæ, & decus Eccleſiæ
In orbe claro coruſcant vibramine.

O Ro-

O Roma felix, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioſo ſanguine!
Excellis omnem mundi pulchritudinem,
Non laude tua, ſed Sanctorum meritis
Quos cruentatis jugulaſti gladiis.
Vos ergo modo glorioſi Martyres,
PETRE beate, PAULLE mundi lilium,
Cæleſtis aulæ triumphales milites,
Precibus almis veſtris, nos ab omnibus
Munite malis; ferte ſuper æthera.
Gloria (3) Deo per immenſa ſæcula:
Sit tibi, Nate, decus & imperium:
Honor poteſtas Sanctoque Spiritui.
Sit Trinitati ſalus individua
Per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Urbanus VIII. P.M. ita hos Hymnos immutavit, contraxitque ad uſum Eccleſiaſticæ Pſalmodiæ.

Die XXIX. Junii in feſto SS. Apoſtolorum Petri & Paulli. Ad Veſperas.

Decora (1) lux æternitatis auream
Diem beatis irrigavit ignibus,
Apoſtolorum quæ coronat Principes,
Reiſque in aſtra liberam pandit viam.
Mundi Magiſter, atque Cæli Janitor,
Romæ parentes, arbitrique gentium,
Per enſis ille, hic per crucis victor necem
Vitæ ſenatum laureati poſſident.
O Roma felix, quæ duorum Principum
Es conſecrata glorioſo ſanguine!
Horum cruore purpurata ceteras
Excellis orbis una pulchritudines.

Sit

Sit Trinitati ſempiternâ gloria ,
Honor , poteſtas , atque jubilatio ,
In Unitate quæ gubernat omnia ,
Per univerſa æternitatis ſæcula . Amen .

Ad Laudes .

B*Eate Paſtor Petre , clemens accipe*
Voces precantum , criminumque vincula
Verbo reſolve , cui poteſtas tradita
Aperire terris Cælum , apertum claudere .
Egregie (*) Doctor Paulle , mores inſtrue ,
Et noſtra tecum pectora in Cælum trahe ;
Velata dum meridiem cernat fides ,
Et ſolis inſtar ſola regnet caritas .
Sit Trinitati &c.

Die XVIII. Januarii , & XXII. Februarii in feſto Cathedrarum S. Petri Romanæ & Antiochenæ .
Ad Veſperas .

Q*Uodcumque (2) in orbe nexibus revinxeris ,*
Erit revinctum , Petre , in arce ſiderum :
Et quod reſolvit hic poteſtas tradita
Erit ſolutum Cæli in alto vertice .
In fine mundi judicabis ſæculum .
Patri (3) perenne ſit per ævum gloria ,
Tibique laudes concinamus inclytas ,
Æterne Nate ; ſit , ſuperne Spiritus ,
Honor tibi , decuſque : Sancta jugiter
Laudetur omne Trinitas per ſæculum .

EL-

(*) Legitur etiam hæc ſtropha die XXV. Januarii in Converſione S. Paulli , ad Veſperas .

ELPIDIS (1) EPITAPHIUM.

Cum ſuſpicentur nonnulli, Elpidis Epitaphium quod exſtat inter Gruteri Inſcriptiones pag. MCLXVI. 6. affertque Jo. Albertus Fabricius in ſupplemento capitis XV. libri III. Bibliothecæ Latinæ pag. 270. ab ipſa Elpide confectum eſſe poſſe; hic repetendum duximus ad explendum, quæ alioqui vacua futura erat, pagellam.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolum caro ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito;
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc (2) *peregrina quieſco*
Judicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar; (3)
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

ER-

(1) In Bibliothecæ Siculæ Antonini Mongitoris T. I. pag. 173. corrupte admodum legitur, deficiunt enim præter alia duo integri verſus.
(2) Gruterus *non*. (3) Idem *revellat*. male.

ERRATA ſic CORRIGITO.

In Bertii Præfatione pag. ix. lin. 12. pro *Zitzmannus* lege *Sitzmannus* pag. xx. lin. 1. pro *Aurea lux* lege *Aurea luce* In Boëthii Conſol. lib. IV. pag. 76. Metri I. verſ. 1. pro *enim* lege *etenim*

Digitized by Google

PATAVII. CIƆIƆCCXXI.

KALENDIS APRILIS.

Excudebat JOSEPHUS COMINUS.

13628

ISTITUTO DI FILOLOGIA UNIV. ROMA BIBLIOTECA

Digitized by Google

Digitized by Google